

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Albert Einstein
Sigmund Freud
Yazışması

Saffet Murat Tura ile
Psikanaliz
Üzerine

ÖZGÜRLÜK; DÜŞÜNMEKTİR!

düşünbil

► 32-33

iki aylık bilim ve düşün dergisi | kasım şubat / 2012-13 | 7.5 TL

ISSN 1309-3304
9 771309 330402

BEYİNDEKİ FELSEFE

BİLİNCİN KOPYALANMASI

ÇAĞDAŞ ZİHİN
FELSEFESİNİN
BİR PANORAMASI

Davranışların ve
Belleğin Evrimi

HUKUK VE DİN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER



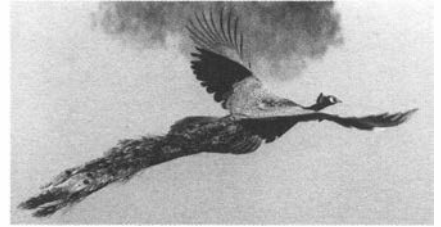
BEYİNDEKİ FELSEFE

ÇAĞDAŞ ZİHİN FELSEFESİNİN BİR PANORAMASI



Davranışların ve Belleğin Evrimi

ARZUNUN EVİRİMİ



İÇİNDEKİLER 01

Beyindeki Felsefe Olca Yılmaz 04

ÇAĞDAŞ ZİHİN FELSEFESİNİN BİR PANORAMASI Erdoğan Sayan 12

Herbert Marcuse ile Söyleşi Söyleşi 22

Saffet Murat Tura ile Psikanaliz Üzerine Söyleşi 26

Hukuk ve Din Hüsen Portakal 30

Mutluluk Mutsuzlukla Savaşmaktır Güncel Önkal 36

39 Ayna Evresi Jacques Lacan

43 Davranışların ve Belleğin Evrimi

46 Arzunun Evrimi: İnsan Eşleşme Stratejileri Hasan Bacanlı

50 Barış ve Savaş Albert Einstein Sigmund Freud Yazışması

61 Bilim Dünyasından Haberler

63 Kitap Kurdu

64 Karikatür Cem Işık

Yaşam hızla akıp gidiyor. Akıp giden zamanda içimizde biriken mutluluklar ve acılar bizi kendimize hatırlatıyor. Sonuz evrende ben varım diyebilmek ve ben içinde bir evren var etmek doğadan kopup gelen insanın başlıca görevi... Doğa ile uygarlık arasında seçimimizi uygarlıktan yana kullanmışsak bunun nedeni doğadan ayrılmamız değil, doğayı içimizde yaşatmamızdan kaynaklanmaktadır. Yaşam hızla ilerliyor ve bizler bu ilerlemeden ancak bir kaç sözcükle kendimizi yansıtabiliyoruz. Yansıtmaya da devam edeceğiz.

İçimizdeki doğayı yok eden bir unsur olarak karşımıza çıkan çelitlelgular var. Bu olguların başında dinsel anlayış gelmektedir. Dinsel anlayış insanın kendisini yaşamasını değil ötekini yaşamasını salık verir. Biz böyle bir anlayışa karşı duruyoruz ve duracağız. Zihnimiz bu karşı duruşun içinde kendi yapısını da anlamak ve özümsemek istiyor. Bu sayımızı bilincin oluşumuna ayırdık. Bilincin doğuştan geldiği aldatmacası, sosyal etmenleri göz ardı eden ve kendi gücünü göremeyen insanın bir zaafıdır. Bilincimiz, beden ve sosyal olaylar arasında bize bir kapı aralamıştır ve bu sayımızda biz bu kapıdan içeri girmeye çalışacağız.

Türkiye’de birçok ilde çeşitli etkinlikler yapılmaktadır. Bu etkinliklerin çoğunu üniversiteler gerçekleştiriyor. Ancak mevcut siyasi anlayışın üniversitelerde kadrolaşmasıyla bu etkinliklerin de seviyesi her geçene gün düşmekte, din anlayışı çerçevesinde dış dünya ile bağlantısı her geçen gün kopmaktadır. Dış dünyadan kastım mevcut anlayışı sürdürme çabası ile her türlü yeniliğe kapıların kapanmasıdır.

Düşünbil Dergisi olarak yakın zamanda bir etkinliğimiz olacak. Türkiye’de ilk kez mevcut dinsel anlayışın dışında bir teoloji sempozyumu yapacağız. ODTÜ’de gerçekleşecek olan etkinlik için tüm çalışmalarımız sürüyor. Etkinliği Facebook adresimizden yada internet sitemizden takip edebilirsiniz. Etkinlik Düşünbil Dergisi ve ODTÜ Felsefe Topluluğunun ortak etkinliğidir.

Bilinçli okumalar...



ÖZGÜRLÜK; DÜŞÜNMEKTİR!

düşünbil

Sahibi & Sorumlu Yazı İşleri
Olca Yılmaz

Genel Yayın Yönetmeni
Olca Yılmaz

Yazı Kurulu: (Bu Sayıda)
Hasan Bacanlı
Güncel Önkal
Erdoğan Sayan
Saffet Murat Tura
Hüsen Portakal
Olca Yılmaz

Makalelerde dile getirilen düşüncelerden ve kaynakların doğruluğundan yazarları sorumludur.

Grafik / Tasarım:
Olca Yılmaz

Üyelik Koşulları:

Düşünbil + Libido + Yayınevi Kitapları:
Yıllık 90 TL / Öğrenci 75 TL

PTT Posta Çeki No: 55 74 932
Türkiye İş Bankası : 3498-166572
IBAN: TR790006400000134980166572
İzmir- Stadyum Şb. Olca Yılmaz
Düşünbil Kurum ve Kuruluşlara Yıllık 70 TL

İletişim

Adres: Ali Çetinkaya Bulvarı No:70 Sağlık Sitesi
Kat:4 D:401 Alsancak / İZMİR

Web: www.dusunbil.com

E-posta: dusunbil@hotmail.com

Tel: 0.232 463 66 90

İKİ AYLIK BİLİM VE DÜŞÜN DERGİSİ

Yıl 6 / Sayı 32-33 / 2012-2013 Kasım Şubat

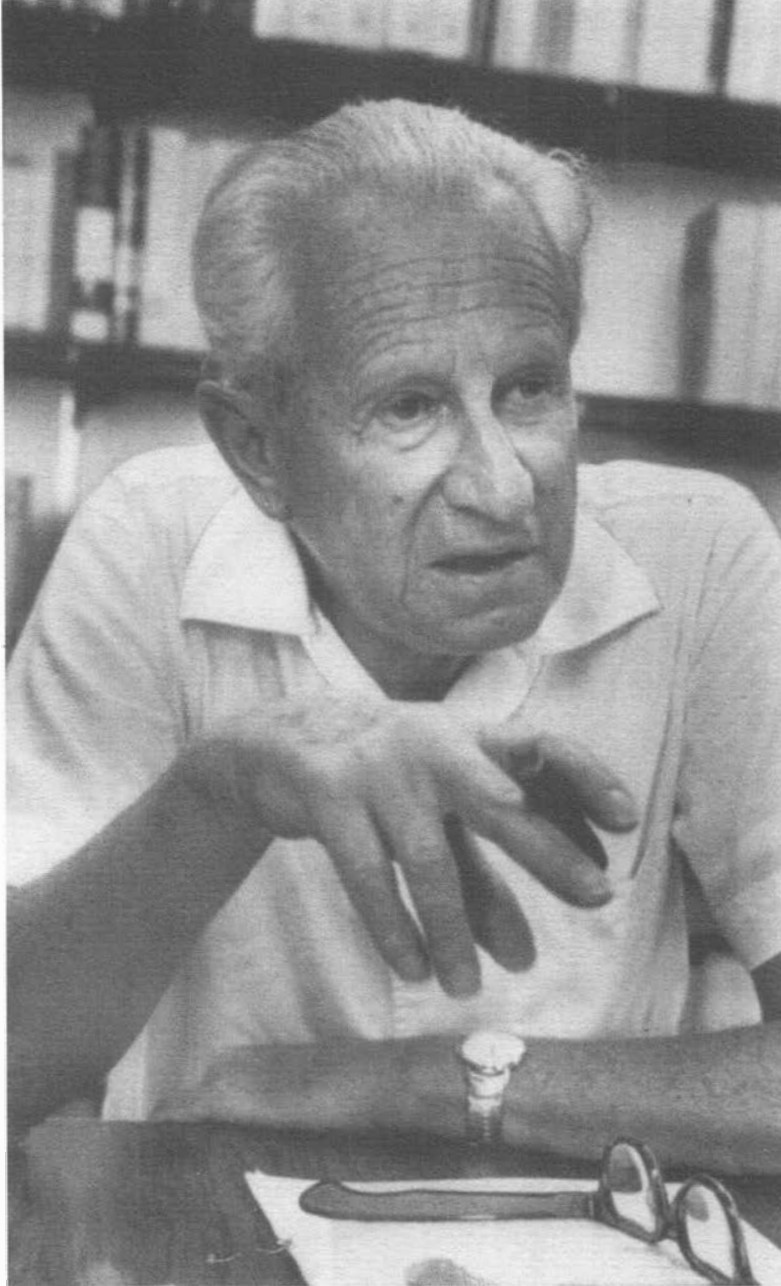
www.dusunbil.com

Basım Yeri: Berke Ofset Matbaacılık Levent Demyen
Sanayi Cad. No: 30 Kazım Dirik Mah. Bornova - İZMİR
Tel: 0232 449 77 47 • 449 70 97 - 449 97 97
web: www.berkeofset.com.tr • e-mail: info@berkeofset.com.tr

Basım Tarihi: 31.01.2013



Efendilerin serbestçe seçilmesi,
ne efendileri ortadan kaldırır, ne de köleleri.



Herbert Marcuse
(1898 – 1979)

İNSAN BİLİNCİNİN OLUŞUMUNDA KOPYALANMA
MEKANİZMASININ PSİKANALİTİK ANLAMI

BEYİNDEKİ FELSEFE

Olca Yılmaz



Psikanaliz felsefeyi öldürür mü? Bu soruyu şöyle de sorabiliriz: Psikanaliz felsefeyi yaşatır mı? Bilinmeyenlerin bilinir kılınması ile felsefede bir ayrışmanın söz konusu olacağı ve bu ayrışmanın sonunda ego felsefesi ile süperegö felsefesi adında iki ayrı alanın oluşacağını düşünüyorum. Aslında böyle bir ayrım zaten var: İdealist felsefe ve materyalist felsefe. Ancak bu iki felsefenin sınırları tam olarak çizilmiş değildir. Materyalist felsefenin psikanalize olumsuz bakışı veya psikanalizden kendini uzak tutması büyük bir sorundur. Ama gelecek kuşakların, kendileri ile yüzleşecek yeterli bilince sahip olacaklarını düşünüyorum. Kendi ile yüzleşebilen bir materyalist felsefe ile yola devam etmemizde fayda vardır.

Freud, insan narsizmine darbe vurun iki farklı buluştan söz eder; birincisi Kopernik'in "dünyamızın evrenin merkezi olduğu düşüncesi yerine, hayal edilemeyecek genişlikteki kozmik sistemin sadece küçük bir parçası" olduğunun idraki; ikincisi ise Darwin'in "canlıların evrimleşerek ortaya çıktığı" buluşudur. (Fromm bu iki düşünürü Marx'ı da ekler.) Freud'a göre insanın narsizmine en büyük darbeyi kendisi vurmuştur.

Freud'a göre bilinç salt olarak kendi başına var olan bir olgu değildir. İnsanı insan yapan bilincinden çok bilinçaltı süreçlerdir. İnsan, bilinci dışında büyük oranda bilinçdışının etkisi altındadır. İnsanın içinde kendisinden farklı kişilik yapıları vardır. İşte insanoğlu bu farklı kişilik yapıları ile yani bilinçdışı ile yüzleşme noktasında her zaman bir direnç ortaya koymuştur. Biz de bu denememizde insan bilincinin kültürel aktarım yolu ile bir bireyden bir çocuğa nasıl kopyalayıp o çocukta bilinç olarak örgütlendiğini açıklamaya çalışacağız.

Denememize bir öykü ile başlayalım: Öyküye göre; bir baba 4 yaşındaki oğlu ile eski fotoğraflara bakmaktadır. Oğlu heyecanla baktığı fotoğrafları izlerken babası bir fotoğraf için şöyle der: "Bak bu fotoğrafı sen doğmadan önce çekmiştik." Çocuk babasına: "Peki baba ben doğmadan önce neredeydim?" der. Babası "Sen o zaman doğmamıştın." der. Çocuk ısrar eder ve yine sorar "Tamam da ben neredeydim?" Babası "Oğlum sen yoktun henüz doğmamıştın." der. Çocuk iyice sinirler ve ağlamaklı bağırarak "Tamam da baba ben neredeydim?" der.

Bu yaşanmış öyküyü buraya almamın nendi şu: Çocuk "Ben neredeydim?" sorusunu sorarken neden bu denli dehşete kapılmaktadır. Ona bu soruyu sorduran nedir? Neden böyle bir soru sorma gereği duymaktadır? Bu soruların yanıtını vermeden önce konunun daha iyi kavranması için bazı konuları kısaca burada irdeleyelim.

Uygarlığın Oluşumu

Uygarlık dediğimizde birçok kişinin aklına makineler, sanayi tesisleri, şehirler vb. gelir. Oysa bizim burada söz edeceğimiz uygarlık kişinin bilincinde veya bilinçdışındaki toplumsal işlevler bütünüdür. Uygarlık bize imgeleştirilerek verilir, bir dil aracılığı ile. Bizi doğadan kopararak ikincil bir doğaya taşıyan bu dil, aynı zamanda insan bilincinin bir bölümünü ele geçirir ve bu işlevi aile gerçekleştirir. Aile mekanizması ile çocuk doğadan kopartılıp uygarlığın kucağına verilir. Uygarlık çocuğun kendisini yaşaması üzerine değil, ötekini (aile bireyleri) yaşaması üzerine kurulmuştur. Beyinde ötekini yaşayacak bir alan vardır. Bu alanın adı süperegodur. Süperego çocuğun yaşam alanı olan egonun alanına tecavüz ederek onun alanına yerleşir. Bu mekanizmada ego neredeyse devre dışı bırakılır. Çünkü mekanizmaya göre ego değil süperego yaşmalıdır. Çocuğu var eden neden arzudur. Çocuk bu nedenle kendisini var eden arzuya karşılık ona bilincinin bir bölümünü vermek zorunda kalır.

Oedipus ve elektra ile uygarlığa açılan kapı

Doğan her canlı belirli süreçleri geçtikten sonra yetişkinliğe adım atar. Ancak bu adım insanlarda çok karmaşık ve sancılıdır. İnsanı doğadan ayıran ve uygarlığın kollarına bırakan karmaşık bir mekanizma vardır. Freud bu mekanizmaya Oedipus karmaşası der. Oedipus karmaşası ile beynimizde egoya/kendimize ayrılan alanı zorunlu olarak ötekine (anne-baba vb.) bırakırız. Böylelikle içimizde bizi uygarlığa uyum sağlayan farklı bir kişilik yapısı oluşturmuş oluruz.

İnsanlar doğduğu andan başlayarak sosyal yaşamda var olduğu halde kendi bilincine ancak 4-5 yaşında varır. Ondan öncesini genellikle hatırlamaz. Oysa bilincin %75'i bu süreçte oluşmaktadır ve bu bilinç bireyin kişiliğini belirlemektedir. Kişiliğimizin büyük bir bölümü bizim hatırlayamadıklarımızdan oluşmaktadır. Ben bu döneme (0-4 yaş arası) insanın hipnotik dönemi diyorum. Çünkü bilinç, bu dönemde tam yapılanmadığı için, çocuğa verilen her olgu sansüre uğramadan bilinçaltına kaydedilir.

Çocuklar 5 yaşına kadar üç farklı evreden geçer. İlk evre oral evredir ve bu dönemde çocuk ve anne memesi vardır. Libido henüz ayrışmamıştır ve id kişilik yapısı çocukta varlığını sürdürmektedir. Bu dönem daha çok haz ilkesi ile kendini gösterir. Çocuk memeden uzaklaştığında veya karnı acıktığında ağlar. Haz ilkesine göre acıdan uzak durulmalıdır, bu dönemin ana unsuru haz ilkesidir. Çocuk iki yaşına geldiğinde Oedipus'un



Sigmund Freud

erken habercisi olarak anne ile tanışır. Bu dönem anal dönemdir ve annenin varlığı çocuk için ilk nesne ayrışmasını getirir. Artık yaşamda iki kişi vardır: çocuk ve anne. Tuvalet eğitimi ile uygarlık basamağının ilk adımı da böylece atılmış olmaktadır. Haz ilkesi yerini yavaş yavaş gerçeklik ilkesine bırakmaktadır. Üçüncü evre olan fallik dönemde çocuğun algı düzeyi yükselmiştir. Bu denemde çocuk baba ile tanışır. Babanın yasası anneye göre daha ağırdır. Çünkü babanın yasasına göre erkek çocuk anneden uzak durmalıdır. Ensest yasağı ile erkek çocuk anneden ayrılır ve baba ile özdeşleşerek gerçeklik ilkesinin boyunduruğuna girip uygarlığı tanımayı başarır. Artık erkek çocuk, içinde bir baba taşımaktadır ve tüm gücünü onunla savaşıma veya onu içine akıtma ile geçirir. Kız çocuğu ise babadan vazgeçip ilk haz nesnesi olan anneye dönmek zorundadır. Kız çocuğu da anneyi içine akıtarak geçeklik ilkesini tanımak zorunda kalacaktır.

Bütün bunların simgesel anlamları vardır. Erkek çocuğunun penisinin kesilmesi suretiyle cezalandırılacağı korkusu bir anlamda içine akıtılan baba imgesinin karşılığıdır. Çocuk uygarlığa adım atmak istiyorsa içine akıttığı babayı (fallus'u) kaybetmemek zorundadır. Babayı kaybederse ölüm ile karşı karşıya kalacaktır. Kız çocuğunun penise duyduğu özlem ise babadan yoksunluğun simgesidir. Erkek egemen toplulukta erkeğe tanınan özgürlük ve bunun beyindeki karşılığı olarak süperegonun kız çocuklarına eksik verilmesi, kız çocuğunda penis kıskançlığına neden olabilmektedir. Penisin karşılığı olarak fallus yani süperego erkek egemen topluluğun oluşturduğu bir dilsel imgedir. Kız çocuğu bu imgeden yoksun bırakılarak kadınsılaştırılmaktadır. Psikolojik veya sosyolojik anlamda oluşan toplumsal cinsiyetimiz de içimize dolan bu dilsel imgenin varlığı nedeniyledir. Kız çocuklarına bu dilsel imge az verilirken erkek çocuklarına fazladan verilmektedir. Eksiklik, edilgenliği; fazlalık ise etkinliği getirmektedir. Bu yüzden

kadın edilgen, erkek ise etkindir; erkek egemen topluluklarda.

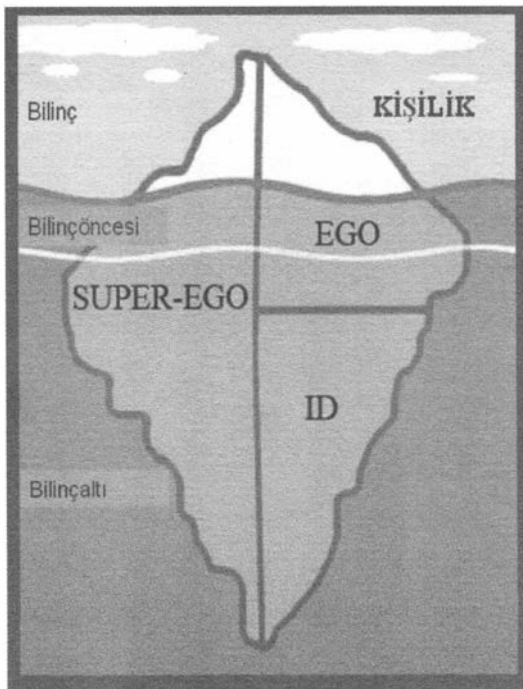
Fallus, babanın yasasını temsil eder; babanın yasası ailenin yasasıdır. Kadın ve erkek ortak bir fallusta (düşüncede) birleşerek ortak bir yaşam kurarlar. Bu fallus erkek egemen sistemde dengesini erkekten yana kullanır. Bu nedenle daha çok babanın sözü bu fallusta kendini gösterir. Toplumsal düzen, sosyo-ekonomik koşullara göre bu fallusun niteliğini belirler. Jacques Lacan, "Bilinçdışının Oluşumları" adlı yazısında şöyle der: *Baba, söz'den ibaret olan yasası sayesinde mevcuttur ve sözü de sadece anne tarafından tanındığı ölçüde Yasa değerini kazanır. Eğer babanın durumu kesinlik kazanmazsa çocuk anneye tabi kalır.* [1] Bu durumda fallus yani babanın yasası eşlerin anlaştığı bir anlaşmadan ibarettir diyebiliriz. Ancak bu anlaşma kadının, erkeğin yasasını onaylamasıyla gerçekleşmektedir. Kısacası fallus, erkeğin, yasayı ortaya koyması; kadının ise onayı ile yasa değerini taşır.

Aile mekanizmasında iki amaç vardır: Birincil amaç genlerin bir sonraki kuşağa aktarılmasıdır. Burada daha çok biyolojik nedenler fallusun kapsamına girer. Daha önemli bir faktör var ki (bu faktöre ikincil amaç diyebiliriz) bu faktör memlerin yani kültürün bir sonraki kuşağa aktarılmasıdır. Kuşkusuz birincil süreç olmadan da memeler bir sonraki kuşağa aktartılabilir. Örneğin evlat edinme gibi. Ancak birinci seçenek varken kimse ikinci seçeneğe pek yanaşmaz. Memlerin aktarımı için genellikle genetik benzerlik aranır. Kadın ve erkek bir araya gelir ve bir aile kurarlar. Sonra çocukları olur ve sonra bu çocuk ailenin belirlediği kurallar çerçevesinde sosyal yaşama adım atar. **Sosyal yaşam bir anlamda çocuğun kendi bilincini ailesinin bir ferdine kopyalatması ile olanaklı olmaktadır.**

İd, ego ve süperego iç içe geçmiş kişilik yapılarıdır. İnsanda esas görevi süperego üstlense de ego ve id kendine düşen görevleri sırası geldiğinde yerine getirmektedir. İd dediğimiz biyolojik isteklerin yanında ego dediğimiz kültürel istekler karşılıklı çatışma hailinde iken, Oedipus ile birlikte ego kendine ayrılan alanın büyük bir bölümünü süperegoya bırakmak zorunda kalır. Süperego geçmişten gelen tarihsel kültür mirasının aile tarafından çocuğa aşılacağı alandır. Bir bakıma ego yaşamak uğruna kendine ayrılan alanın büyük bir bölümünü süperegoya devretmek zorunda kalır. Bir bakıma başkasına beyinde yer açar. Erkek çocuk için bu yer babaya, kız çocuk için ise anneye ayrılır. Birey yani ego bir kenara çekilip olanları izlemek zorunda kalır. Ego isteklerini hep erteleyerek ötekinin (süperegonun yani fallusun) isteğini yerine getirmesini izler. Karar verici mekanizma egodan alınıp süperegonun ellerine verilir.

Bilincin Kopyalanması

Bilincin oluşumu bir anlamda süperegonun gelip beyinde örgütlenmesiyle başlar. Üç yaşındaki çocuk



kendi bilincini kendi oluşturmayaacağından, süperegonun gelip içinde yeşermesine izin vermek zorunda kalır. Anneden yani haz parçasından ayrılıp babanın yasasını yani ensesti tanınması ile başlar uygarlık. Uygarlık anneden kopuşla başlar ve babanın yasası ile varlığını sürdürür. Baba, süperego olarak çocuğun beyinde örgütlenir, bir bakıma dilsel imge çocukta kopyalanır. Bütün bunlar erkek egemen toplumun bir yansımasıdır.

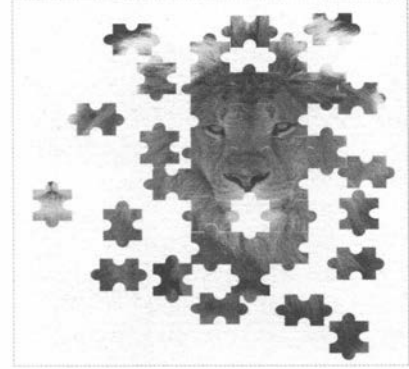
Lacan “bilinçaltı bir dil ile yapılanmıştır” der. Biz biraz daha ileri gidip “bilinçaltı hatta bilinç bir dil ile kopyalanır” diyoruz. Bilincin oluşumunda “dilsel imge”nin önemini vurgulamak yerinde olacaktır. Çocuk üç yaşında iken “Ben doğmadan önce neredeydim?” sorusunu sorarken dilsel imgenin çocukta henüz yapılanmadığını veya kopyalanmanın henüz yeterince tamamlanmadığını anlarız. Doğmadan önce olamayacağını çocuğa açıklayan bilinç, çocukta ancak 5-6 yaşlarında tamamlanır. Burada bilinç derken yanılmalı bilinçten söz etmekteyiz. Çocuğun soracağı her soru baba/fallus tarafından yanıtlanırken bu yanıtlar maddi gerçekliğe göre değil fallusun gerçekliğine göre yanıtlanmaktadır. Burada çocuk için gerçek, ailenin ona verdiği gerçekliktir.

Doğuştan bir ben'in varlığının olmadığını kabul ediyorsak “Bilinç nasıl oluşur?” “Birey ben'ini nereden alır?” gibi soruların yanıtını memlerin, fallusun, süperegonun kopyalanması ile açıklayabiliriz. Bu durumda bireyin “ben” dediği olgu kesintisiz mem aktarımı ile bireyde kendini ifade etmesi ile oluşacaktır. Memler neredeyse kesintisiz biçimde kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bundan sonra da her yeni doğan çocuk bu memlerden payını alacaktır. Memlerin çoğalması, süperegonun beyinde kapladığı alanında büyümesi demektir. Süperegonun beyinde kapladığı alan büyüdükçe ego yani bireyin istekleri azalmakta ve süperegonun baskısı artmaktadır. Bu durumun sonucu olarak nevrotik hastalıkların varlığı da çoğalacaktır.

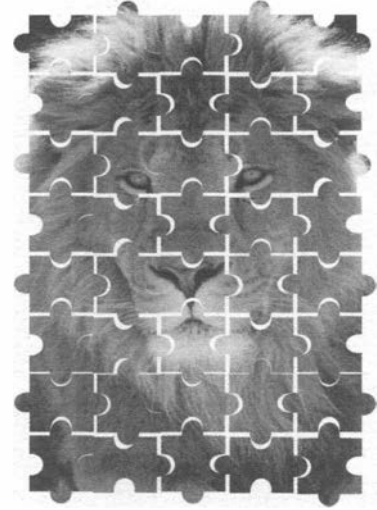
Aktarılan mem veya dilsel imge veya süperego bireyin beyinde örgütlenir ve birey ben varım demeye başlar. Oysa birey “ben varım” demekle yanılama içersindedir. Çünkü ben denilen kavram asında ego olmalıdır. Çünkü süperego başkasının isteklerinin karşılığıdır. Oysa ego yani bireyin istekleri bir kenara itilmiştir. Birey yaşamak uğruna kendisini başkasında kopyalatırken kendi isteklerini bir kenara iter. İşte nevroz, psikoz, depresyon, kaygı gibi bozuklukların nedeni olarak bireyin kendini değil de kopyalandığı bir başkasının kendi üzerinde yaşamasını gösterebiliriz. Bu durumda ego davranış kalıplarının dışına çıkarak bu durumdan rahatsız olduğunu gösterir. Egonun elinde id kozu vardır ve id devreye girdiğinde toplum bundan rahatsız olmaktadır ve kişiye deli, hasta vb. yakıştırmalarla olumsuzluklar yüklenmeye çalışılır. Oysa bireyin tek isteği kendisini yaşamak istemesidir.



Mem veya Dilsel İmge



Memlerin oluşturduğu Süperego



Egonun aynada gördüğü Süpergo



Erkek çocuğun aynada gördüğü babası

Şiir yazmak kendini yaşamanın en güzel örneklerindendir. Şariler baskının en yoğun olduğu dönemde en iyi şiirlerini yazarlar. Kendini yaşamaya başka bir alanda örnek verirse aldatma olayından söz etmemiz gerekir. Evlenmek çocuk sahibi olmak genellikle süperegonun yani ötekinin isteğidir ve bu durumda ego kenara itilir. Aldatmak egonun kaçık noktalarından biri olarak görülebilir.

Bu konu ile ilgili bir de Cem Gariboğlu olayına atfı yapalım. Baba kendini oğlu Cem üzerinde vahşice kopyalamış ve yaşayamadıklarını oğlu üzerinden yaşamaya çalışmıştır. 7 dil bilip 7 ülkeye gidip yüzlerce kadınla birlikte olma isteğini oğlu üzerinden gerçekleştirmeye çalışan bir baba ile karşı karşıyayız. Cem bu durumdan oldukça rahatsızdır, çünkü ego kenara itilmiş, köşeye sıkıştırılmış, yok olmaya başlamıştır. Oysa ego ile süperego denge içinde olmalıdır. Ama öyle değildir. Peki, Cem bundan nasıl kurtulmalıydı? Babanın isteklerinden ancak idi devreye sokarak kurtarabilirdi. Örneğin münevveri öldürürse, hatta çok ağır biçimde öldürürse hapse girecekti ve ömür boyu babanın isteklerinden kurtulacaktı. Tutsak iken babanın isteklerini yerine getiremeyecektir çünkü.

Şimdi şöyle bir soru akla gelebilir: Süperego olmadan ego gelişemiyorsa nasıl ego kendini yaşayabilir? Aslında doğada, süperegonun katı olmadığı ortamlarda ego ile süperego denge içinde bir arada yaşayabilir. Burada önemli olan egonun isteklerini yerine getirecek bir sosyal ortamın sağlanması. Bunu da ancak spor, sanat ve bilime başvurarak çözebiliriz. Spor, sanat ve bilimin olduğu bir ortamda ego her zaman kendine bir yer edinecektir. Çünkü ego kopyalanmaz, yalnızca üretir.

Süperegonun varlığı bireye sosyal yaşamda çok iyi olanaklar tanıyabilir. Özellikle bireyin toplum içindeki konumunu... Ancak bu durum bireyin özelliğinden öte ailenin çocuğa verdiği kültür ile alakalıdır. Egonun bu işi yapması uzun zamanlar alırken, süperegonun bunu yapması daha kısa zamanda gerçekleşmektedir. Yani birey süperegoya karşı gelerek (otoriteye, babaya vb.) egoyu devreye sokuyorsa bu durumda birey ailesel kültürden yoksun kalır. Bu durumda ego kendine yeni bir dil yaratmak-kıscası üretmek- zorundadır.

Ruh ve Bilinç

Bilinç nasıl ortaya çıkar? Ben kavramı nasıl oluşur? Bu soruların yanıtı din anlayışa göre açıktır. Ruh bedende varlığını gösteren ve doğuştan gelen bir olgudur. Ruhun buradaki temel özelliği doğumdan itibaren var olup sonsuza kadar yaşamasıdır. Yani kişi ölse dahi ruhu sonsuza kadar yaşayacaktır. Oysa olaya psikanalitik gözle baktığımızda durumun bu kadar basit olmadığı gözükmektedir. Ormanda kurtlarla büyüyen ve onlarla yaşayan çocuklar buna ilginç bir örnektir. Eğer ruh denen bir olgu var ise kurtlarla yaşayan, onları taklit eden ve insanlaşmayan bu çocukların da normal bir insan

olabilme şansına sahip olmaları gerekirdi. Biz bugün biliyoruz ki insanlaşma olgusu toplumsal olgularla yani dilin varlığı ile ortaya çıkmaktadır. Bu ortaya çıkış birden değil çeşitli mekanizma, süreç ve dinamiklerle oluşabilmektedir. “Din her soruya yanıt verir” der Takiyettin Mengüşoğlu. Ama psikanaliz de her soruya yanıt verir, bilimsel olarak.

“Ruh” dediğimiz olgu bir anlamda dilsel imgenin beyinde örgütlenmesi ile oluşmaktadır. Dil beyinde örgütlenip bir kişilik yapısı haline alabilmektedir. Beynin plastik yapıdaki korteks bölgesi evrimsel süreçte dilsel imge ile biçimlenmiştir. Dilsel imgenin sağlam olduğu bireyler evrimsel süreçte özellikle eşeyssel seçimde daha caziptir. Bu durumda bilincin evrimi noktasında dilsel imgenin önemi ortaya çıkmaktadır. Dili iyi kullanabilen bireylerin eşeyssel seçimde şansının yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Kadınlar dilsel imgeyi iyi kullanan erkekleri seçme eğilimindedir. Ancak bu dil bireyin değil ailenin dilidir. Çünkü bireye dili kazandıran ailedir. Aile dilsel imgeyi kopyalama noktasında ne denli başarılı ise çocuklarının da eşeyssel seçimde payı o denli büyük olur.

Dilsel imgenin eşeyssel seçimdeki rolü

Doğada genellikle dişiler erkekleri seçer. İnsanlarda da bu böyledir. Ancak insanlarda daha karmaşık süreçler rol oynamaktadır. Kadın erkeği seçerken kendisine ve çocuğuna daha iyi bakabilecek bireyleri seçme eğilimindedirler. Peki, kadın bunu nasıl anlar? Yani kadın kendine uygun kişiyi neye göre seçer?

Bir çocuğun süperegosu ne kadar sağlam olsa, sosyal yaşamda da o kadar sağlam adımlar atar. Böyle insanlara sağlam karakterli, sağlam kişilikli insanlar denir ve kadınlar böylelerini seçme eğilimindedirler. Süperego bir kaseti (Ses kaydeden araç) andırır. Aile bilgi kasete yükler ve birey bu kaset bilgi ile yaşamını sürdürür. Kaset bilgi, bireyin daha hızlı davranmasını, daha kolay kararlar almasını, yaşamda daha net ve sağlam durmasını sağlar. Kayıt bilgi saniyeler içinde devreye girer ve bireyin toplum içindeki adaptasyonunu artırır. Oysa otoriteye karşı gelmiş birey yani süperegoya beyinde yer açmak istemeyenler kayıt bilgiden yoksun kalır. Saniyeler içinde yanıt veren süperego yerine dakikalarca hata saatlerce düşünebilen ego devreye girer. Kişi böylelikle kendisini yaşar; ancak sosyal yaşamda sorunlar yaşar. Kıscası ekonomik olan süperegodur ve kadın ekonomik olanı seçmektedir. Kayıt bilginin ekonomik değeri kadın için daha yüksektir.

Erkek birey bir kadına aşık olduğunda ona süperegosunu yansıtmak zorunda kalır. Nedeni belli olmayan bu mekanizmada aşk, erkeğin beyninin kadına çırılçıplak görünmesini sağlar. Yani erkek aşık olduğunda kadın onun süperegosunu doğrudan görür ve seçimini buna göre yapar. Süperegonun varlığı veya yokluğu erkeğin seçiminde temel etkidir. Çünkü kadının da süperegosu (erkek egemen toplumda) genellikle bir

(eksik) süperegonun ürünüdür. Kadın edinemediği süperegoyu eşinden almak ister. Süperegosu olmayan birinden haz almaz. Çünkü süperego psikolojik cinsiyeti de içerir. Psikolojik anlamda erkek olmayan (ama biyolojik anlamda erkek olan) bir bireyi kadın seçmez. Çünkü kadın, olmak istediği erkek tipini kendine eş seçme eğilimindedir. Kadını (erkek egemni toplulukta) olgun bir kadın yapan süperego olduğuna göre egosu ile yaşamda varlığını sürdüren birinin isteği olmak istemez. Kadın süperegonun isteği olmak ister. Bu durumda kadın egonun değil başkasının isteği olma hedefini taşır. Başkasının isteğidir kadına haz veren.

Tanrı ve Bilinç

Bireyin fallus ile özdeşleşip ben'inin bir bölümünü ötekine devreden Oedipus sisteminde ortaya kutsal bir mekanizma çıkmaktadır. Eğer birey baba ile özdeşleşip ondan, yaşam için gerekli verileri alıyorsa bunu koruyan bir gücün de var olması gerekir. Biz buna tanrı diyoruz. Tanrı, kültürel aktarımın koruyucu simgesidir. Tanrıya inanmak içimizdeki babaya inanmaktır. Birey egoyu devre dışı bırakıp süperego ile yaşıyorsa, tanrıya da inanmak zorundadır. Çünkü bireyi birey yapan süperego yok olursa kişi bilincini yitirecektir. Aynada kedi kendini aslan görüyorsa bu aslan çocuğun babasıdır. Çocuk büyüdüğünde bu baba yerini tanrıya bırakır. Babaya olan inanç tanrısallaştırılır.

Tanrı insanının aileden çocuğa kopyalanması da farklı bir konu... Ekonomik açıdan yaşamı aileye bağlı olan bir çocuk ailenin memsel bakışını da kopyalamak zorunda kalmaktadır. Bir baba, tanrı fikrine sahip ise



çocuk da bu görüşü benimsemek zorunda kalır. Çünkü erkek çocuk beyinde babasına yer verir. Babanın çocuğun beyinde yaşaması demek çocuğun da baba gibi düşünmesi demektir. Eğer çocuk otoriteye yani babaya yani fallusa karşı gelirse o zaman babanın aksine tanrı fikrinden uzaklaşacak; libidoyu, ya faklı nesnelere ya da kendi bedeni üzerine çevirecektir. Babaya karşı gelmek ekonomik olandan uzaklaşmak demektir. Ekonomiden ancak egosu güçlü biri uzaklaşır. Çünkü ego güçlü ise ileride bir gün kendi ekonomisini yaratabilecektir. Egonun güçsüzlüğü karşısında babaya karşı çıkmak ileriki yaşlarda yine babaya dönüş demektir.

Beyindeki Felsefe

Beyni bir fabrika, egoyu ise bu fabrikada çalışan bir işçi olarak düşünelim. Bu fabrikada ego başkasının isteğini yerine getirmek ve yine başkalarının biçimlendirdiği hayatı yaşamak zorundadır. Egoya kendi hayatını yaşamaması karşısında patron tarafından bir ücret verilmektedir. Ego bu ücreti kendi yaratamazsa bu fabrikada ömür boyu çalışmak zorunda kalacaktır. Egonun gücü bir dalgaya benzer. Bu dalga bazen şiddetlenir bazen durulur. Dalgalar vardır bir gemiyi sürükler, ama bazı dalgalar vardır bir gemiyi batırabilir. Ego kendini kurtarmak için gemiyi batırmak zorundadır. İnsanlar yaşamlarında bu deneyimi yaşarlar ve büyük çoğunluğu o gemiyi batıramaz. Fabrikada başkası için çalışmaya devam eder.

Eğer birey ekonomik olana yöneliyorsa yani bir fabrikada çalışmak insanlar için daha ekonomikse ekonomik olmayana yönelen insanların çabaları niçin? Burada temel sorun ekonomik olandan uzaklaşma çabasıdır. Çünkü ekonomik olana yaklaştıkça ego gücünün ekonomiksizleştiği görülecektir. Yani insanlar çift değerli (sosyal anlamda) bir ekonomik beyne sahiptir. Beynin bu özelliği sosyal çevredeki başarıya bağlıdır. Eğer ego sosyal yaşamda ekonomik açıdan başarılı ise yaşam bireyin olacaktır. Ama bu durumu süperego başarıyorsa birey başkasını yani süperego kendini yaşayacaktır. Başkasının yaşamının bedeli ise nevrotik hastalıklar olacaktır.

Kopyalama ve Ölüm

4 yaşındaki çocuk dilsel imge ile bilincini bir ayanda yapboz parçalarını birleştirir gibi beyinde oluşturmaya çalışır. Yapbozun her bir parçası mem'i yani dilsel imgeyi temsil etmektedir. Yapbozun tamamı ise kopyalanacak bireyin yanılmalı bilincidir. Baba oğluna kendini kopyalatır ancak bu, ego süzgecinden geçmek zorundadır. Her parça, her dilsel imge bu süzgeçten geçemeyebilir veya tümünden reddedilebilir. Bunu egonun gücü belirler. İçinde başkasını taşımak istemeyen bir ego kopyalamaya direnir. Direnç her zaman vardır; ancak bazı bireylerde bu çok kuvvetli olabilir. Anneden ayrılmama arzusu buna neden olabilir. Babanın otoritesine karşı durmak, sosyal yaşama bir karşı duruş ve anneye yani öze yani doğaya dönme arzusu egonun başlıca isteğidir.

Ancak insanoğlunun hemen hemen tamamı babanın otoritesine uymak zorunda kalmaktadır.

“Ben” kavramı iki beyin arasında dilsel imgenin kopyalanması ile oluşmaktadır. Aynada oluşan görüntü bir başkasınıdır ve birey kendi ben'ini ancak böyle tanıyabilmektedir. Yani süperego dilsel imge ile oluşmazsa birey ben kavramından yoksun kalır. Çünkü dil süperegoda yapılır ve dil yoksa ben kavramı da yoktur. Aynada oluşan görüntü ile beyindeki ayna nöronlar arasında bir bağlantı kurulabilir. Bilindiği gibi ayna nöronlar empati kurmayı sağlayan nöronlardır. Eğer ayna nöronlar olmasaydı bizler dış çevrenin değişimlerini içimizde duyumsayamazdık. Burada dilsel imge, ayna nöronlar aracılığı ile beyne kopyalanıyor ve ben kavramı böylelikle ortaya çıkıyor. Ancak bu süreç birden değil aşamalı ve karmaşık yollar izleyerek gerçekleşiyor. Birey öldüğünde dilsel imge de yok oluyor. Ortada ben diye bir kavram kalmadığı için bireyin ruh dedikleri birinci de onunla birlikte yok oluyor; yaşamı boyunca birilerine kopyalayarak.

SÖZLÜK

DİLSEL İMGE (Mem): İnsanlığın bugüne değin tarihten getirdiği ve çeşitli sembollerle ortaya koyduğu kültürel bilgi.

İD (İlkelbenlik): Ruhsal aygıtımızın en eski ve en ilkel parçası olduğu kabul edilmektedir. İçgüdülerimizi ve doğuştan varolan her şeyimizi içermektedir. İşleme biçimi tamamen gerçeklik ve mantıkla uyumsuzdur. Yani bilinçdışı kuralları (kuralsızlık) işlemektedir. Bu durumda buradaki duygu ve düşünceler zaman, yer, dış dünyaya uyum kavramı tanımazlar. Asıl olan dürtülerin tatmine ulaşmasıdır (haz ilkesi). İd bu dürtülerinin tatmin edilmesinde (boşaltılması) egoyu kullanmaktadır, egoya baskı yapmaktadır.

EGO (Benlik): Çocuk büyüdükçe dış dünyanın gerçeklikleri hazza ulaşmada bazı kuralların olduğunu öğretir. Bu durumda altbenliğin bir bölümü özel bir evrimleşme göstererek egoyu oluşturur. Egonun asıl görevi düzenlemedir. Bu nedenle "düzenleyici dizge" adını da bazıları uygun görmektedir. Ego insanoğlunun dış dünya ile uyum içerisinde yaşamasını sağlayan zihinsel işlevler bütünüdür. Yani gerçeklik kuralı egoda hakimdir (gerçeklik-reality- ilkesi).

SÜPEREGO (Üstbenlik): Zaman içerisinde egonun bir parçası toplumsallaşma ve değerlerle ilgili olarak evrimleşir. Bu evrimin sonucunda gelişen parçaya süperego (üstbenlik) adı verilir.

Çocuk doğduğunda ayıp, yasak, günah,

başkalarının hakkı, saygı gibi kavramlara sahip değildir. Haz ilkesi yaşamını yönlendirir. Ancak biraz büyüyüp haz ilkesini devam ettirince anne ve baba tarafından sosyal olarak uygunsuz davranışlar gösterdiğinde cezalandırılır. Çocuk artık bir yaramazlık yaptığında anne-babasının davranışını duyup-görüp cezalandırılacağını düşünerek davranışından çekinir. Çocuk biraz daha büyünce anne-baba yanında olmasa bile otomatik olarak uygunsuz davranışı yapmaktan vazgeçer. Çünkü anne-baba artık onun dışında birileri değildir. Artık anne-baba içselleştirilmiş ve çocuğun zihninin bir parçası olmuştur. Nereye giderse gitsin anne-baba zihninin içerisinde onunla gelecektir. Yargılayıcı dizge dediğimiz süperegonun insan yaşantısındaki belirtisi "suçluluk duygusu"dur.

Çocukluk döneminde gördüğümüz korku ve utanç duyguları ise süperego gelişiminin belirtilerindendir. Süperego bilinçdışı ve bilinç süreçleri beraberce barındırır. Vicdan, süperegonun bilinçli kısmında yer alır.

Süperegonun (frenleyici, yasaklayıcı) ve idin (haz ilkesi) baskıları altında ego uygun çözüm yolları arar.

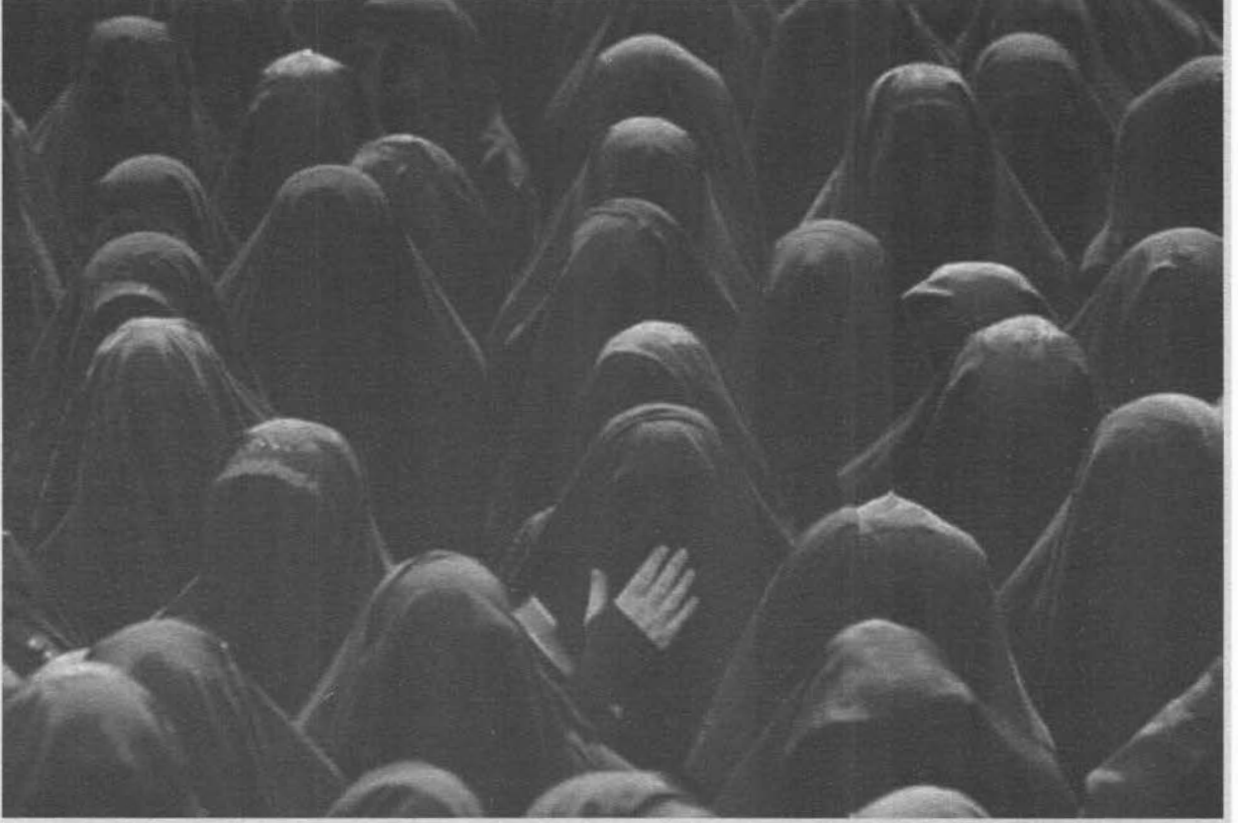
Mem ya da Memê: Richard Dawkins'in ortaya attığı kültürel iletim birimidir. Dawkins'e göre nesiller değiştikçe, kültürel ve sosyal içerik bir sonraki nesle memler tarafından aktarılmaktadır. Bu tıpkı biyolojik içeriğin DNA tarafından aktarılması gibidir. Fakat memler, DNA gibi mikroskop altında görülebilen somut bilgi kodları değil daha çok soyuttur. Bu bakımdan Sosyolojik gen denebilir.

KAYNAKLAR

[1] Janine Chasseguet-Smirgel, Ben İdeali, Çeviri: Nesrin Tura, 2005

Kaynak: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Mem>

Kaynak: <http://www.psikonet.com/konu.asp?kid=125>



SAYI 34

Mart - Nisan Sayısı

DOSYA KONUSU

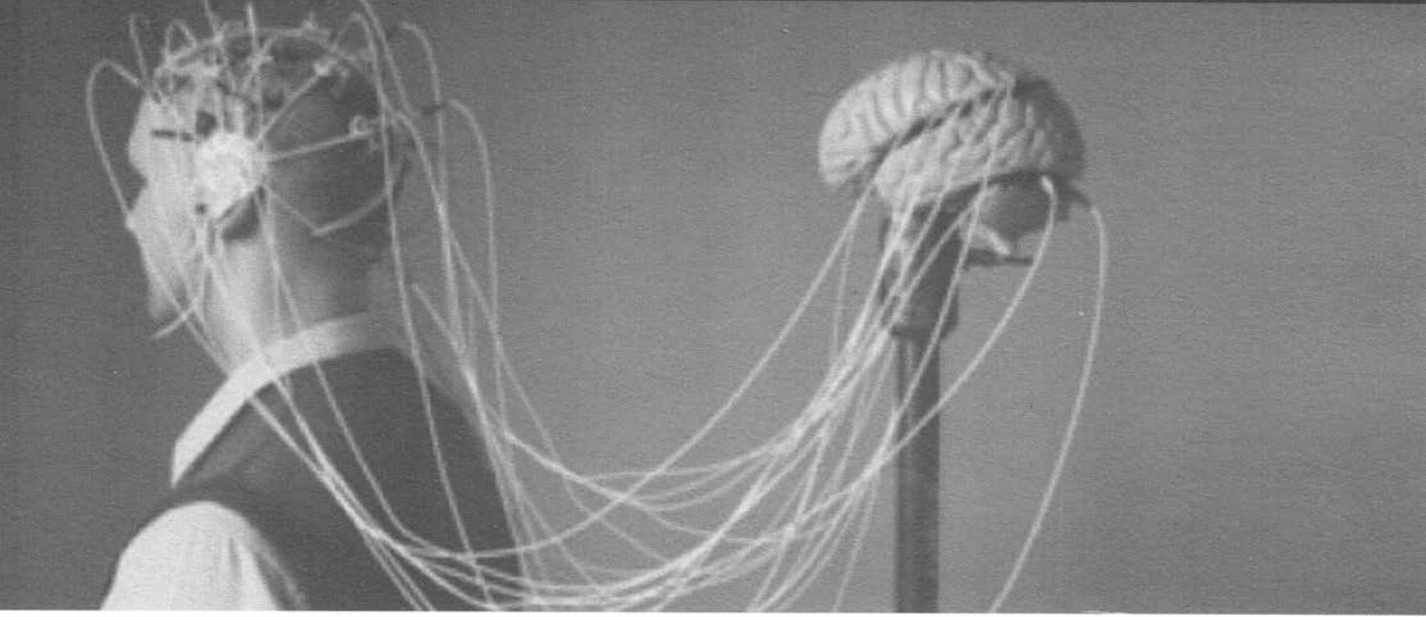
DİN KISKACINDA KADIN

ÇALIŞMALARINIZI BEKLERİZ...

Makale-Deneme son gönderim tarihi: 15 Mart 2013

ÇAĞDAŞ ZİHİN FELSEFESİNİN BİR PANORAMASI^[*]

Erdoğan Sayan



Bir bedenimiz ve bir zihnimiz (İngilizcede “mind”) olduğundan söz ederiz. Şu tuhaf soruyu sorarak başlayalım: Bir insana kendi zihni mi yoksa kendi bedeni mi “daha yakın”dır? Kör, sağır ve üstelik felçli bir insan düşünün. Bedeninden fazla haberdar olamasa da, zihninde geçen düşünme, canı sıkılma ya da canı bir şey isteme, başı dönme gibi olayların farkındadır. Yani zihninin içinde geçenlerden haberdardır. Zihnimizle olan bağımız bir anlamda daha sıkıdır; zaten bedenimizle olan bağımızı, hatta bir bedenimiz olduğu bilgisini bile zihnimiz sayesinde ediniriz.

*Bu yazı yazarın 28-31 Ekim 2010 tarihlerinde Nesin Matematik Köyü'nde düzenlenen “Bilinç Çalıştayı”nda verdiği iki seminerin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş bir versiyonudur. Yazının büyük ölçüde benzer bir versiyonu *Kaygı* dergisinde de yayınlanacaktır.

Peki, başka insanların zihinlerinden mi yoksa bedenlerinden mi daha fazla haberdarız? Ben etrafımdaki insanların bedenlerini görebilirim tabii elbiselerinin izin vereceği ölçüde! ama zihinlerinden geçenler hakkında en ufak bir bilgim olmaz. Kim bilir neler geçiyordur herbirinin zihninden o anda. Yani her biri kim bilir neler algılıyor, neler hatırlıyor, neler düşünüyor. Belki bazılarının biraz başı ağrıyor, bazılarının canı sıkılıyor, bazılarının burnu kaşınıyor, bazıları susamış, bazıları bir tanıdığından telefon bekliyor, bazıları o gün başlarına gelen bir olaydan dolayı kızgın ya da korku içinde. Ama bütün bunlar hakkında ben hiçbir bilgi sahibi değilim.

Etrafımdaki insanlar da tabii benim bedenimi görmekle birlikte elbiselerimin izin verdiği ölçüde! zihnimde olup bitenleri bilemezler. Kim bilir benim zihnimde neler var şu anda?

İnsanların bedenlerini (iç organlarını da bedene dahil ediyorum) gözlemek ilkece kolay ama onların zihinlerini gözlemek son derece zor, belki de imkânsız gibi görünüyor. (Birbirimizin bedenlerini görebildiğimiz gibi zihinlerinden geçenleri de görebilseydik veya algılayabilseydik toplumsal yaşantımız şimdikinden epeyce değişik olurdu mutlaka.)

Aslına bakarsanız, kendi bedenimizi gözlediğiniz yollarla ve metodlarla kendi zihnimizi gözlememiz de pek mümkün görünmüyor. Aynaya bakın.[1] Aynada bedeninizi görebilirsiniz. Uygun bir aynalar sistemi ile bedeninizin arkasını, hatta biraz teknolojinin de yardımıyla iç organlarınızı ve kendi beyninizi bile görebilirsiniz. Ama teknolojinin sağlayacağı kompleks bir aynalar-artı-mikroskop aygıtıyla beyninize ne kadar dikkatli bakarsanız bakın zihninizi, zihninizde ne olup bittiğini görebilir misiniz? Yani şunun gibi şeyleri görebilir misiniz: düşüncelerinizi, baş ağrınızı, susamışlığınızı, dünyanın yuvarlak olduğuna inancınızı, falanca kişiye öfkenizi, filanca kişiye hayranlığınızı, o andaki koku ve ses algılamalarınızı, randevunuza geç kaldığınız için o anda duymakta olduğunuz endişeyi, sol ayağınızda duymakta olduğunuz karıncalanmayı, geleceğe ilişkin planlarınızı, çocukluk arkadaşınızın adını hatırlamanızı, beklentilerinizi, ...? Zihninizin içinde olup biten böyle olaylara veya durumlara zihin halleri (mental states) diyoruz.

Bahsettiğimiz türden bir aynalar-artı-mikroskop aygıtıyla beyninize bakarken şunu farketmeniz çok muhtemel: Bazı zihin hallerini ne zaman yaşarsanız beyninizde belli bazı beyin olayları oluştuğunu gözlersiniz. O zihin halleri ne zaman zihninizde belirse, beyninizde de o belli nörofizyolojik olaylar ortaya çıkar. Yani zihin hallerinizle beyninizdeki birtakım nörofizyolojik olaylar

arasında çok yüksek bir korelasyon farkedebilirsiniz. Ama bu hâlâ, aynalar ve mikroskoplardan oluşan aygıtla kafatasınızın içine bakarken bizzat zihninizin hallerini gözlüyorsunuz demek değildir, öyle değil mi?

Yani aynada kendi zihin hallerinizi göremezsiniz; sadece beyin dokunuzu ve beyninizde geçen birtakım nörokimyasal olayları görebilirsiniz. Dolayısıyla, aynada kendinizle ilgili görebildikleriniz başka insanlara (aynasız) bakarken görebildiklerinizden farklı değildir. Ama kendi zihin hallerinizi yine de bir anlamda “görebiliyorsunuz”, bilebiliyorsunuz ve bunun için ne ayna gerekiyor ne başka bir şey. Sadece uykuda ya da baygın olmamak gerekiyor bir zihniniz olduğunu ve içeriğini gözlemleyebilmeniz için.

Peki bu zihin dediğimiz şey nedir? Beden, özellikle de beyinya da daha genel alırsak, merkezi sinir sistemi (ki buna beyin, sinirler, omurilik vs. dahildir) ile zihin dediğimiz şey arasında ne gibi bir ilişki var? Bu soru felsefede “beden-zihin problemi” olarak adlandırılır. Ve bence felsefenin en ilginç, en temel problemlerinden biridir. Bu problemle uğraşan felsefe dalı “zihin felsefesi”dir.

Beyin ile zihin arasında çok sıkı bir ilişki olduğunu hepimiz kabul ederiz. İkisi arasında çok sıkı bir ilişki olduğu kesindir de, bu ilişkinin adını koymak, tabiatını anlamak zordur. Nedir tam olarak beyinle zihnin arasındaki ilgi, ilişki, bağlantı?

Günümüzde birçoğumuz zihin ile beynin arasındaki ilişkinin bir aynılık ya da özdeşlik ilişkisi olduğunu düşünüyoruz. Zihnin beyinle aynı şey olduğuna inanırız. (Bundan sonra “beyin” derken genel olarak merkezi sinir sistemini kastedeceğim.)

Tabii hiçbirimiz direkt olarak “zihin=beyin”, yani zihinle beyin aynı şeydir demek istemeyiz. Çünkü beyinde bir sürü alâkasız şeyler de var: kan damarları, beyin zarı, hormonlar, corpus callosum, sinir hücrelerindeki ribozomlar, golgi aygıtları, kromozomlar, ATP ve ADP molekülleri gibi organeller ve kimyasal maddeler, vs. vs. Herhalde zihnin beyinden başka bir şey olmadığını düşünenler bile beyinde dolaşan kanı, hormonları, kromozomları zihin dediğimiz şeye dahil etmek istemezler. Yani “Zihin beyindir” derken “Zihin, kan damarlarıyla, kromozomlarla, beyin zarıyla vs. si ile birlikte düşündüğümüz beyindir” demek istemeyiz. O halde “Zihin ve beyin aynı şeydir” demek istiyorsak beynin tam olarak nesiyle, neresiyle aynı şey olduğunu söylememiz gerekiyor zihnin, aksi halde çok muğlak konuşmuş oluruz. Yani “zihin=beynin falan filan bir şeyleri” demiş oluruz sadece. (Zihin ile beynin özdeş olduğunu iddia etmenin sonuçlarına ve sorunlarına birazdan daha ayrıntılı değineceğim.)

Bazılarımız “Beyin ile zihin aynı şeydir” demek yerine, zihin ile beyin arasında sadece nedensel bir ilişki

olduğunu düşünebilirler. Yani zihinle beynin ilişkisini bir aynılık ilişkisi olarak değil de, zihnin beyin tarafından hasıl edilmesi/üretilmesi olarak görmek isteyebilirler. Onlara göre zihin beynin neden olduğu, ürettiği bir şeydir. Elbette, zihnin beyin ile aynılığını ya da özdeşliğini söylemek ile beynin zihine neden olduğunu, zihni beynin ürettiğini söylemek aynı şey değildir. “X ile Y aynı şeydir” demek başka, “X Y’yi üretir” (ya da “X Y’ye neden olur”) demek başka. Ben gölgemi üretim (diğer bir deyişle, gölgeme neden olurum) ama ben gölgemle aynı şey değilim. Bir yemek yaparsınız, yani yemek üretirsiniz, ama siz ve ürettiğiniz yemek aynı şey değildir.

Yalnız, eğer “Beyin ve zihin aynı şeydir” değil de “Beyin zihni üretir/beyin zihnin nedenidir” demeyi tercih edersek, ortaya bir sürü soru çıkar: Beyin tarafından üretilen bu zihin dediğimiz şey nasıl bir şeydir o halde? Beyin bu zihni nasıl üretiyor? Beyin kafatasının (ya da bedeninin) içinde; peki, bu ürettiği zihin nerede? Zihnin de mi kafatasının içinde? Birinin kafatasını açsak beynini orada görebiliriz; beynin ürettiği zihni niye göremiyoruz? Analojimize tekrar başvuracak olursak: Bir insanın bedeni gölgesini üretiyor. Ve gölgesinin nerede olduğunu gözlemleyebiliyorum. Niye o insanın beynini gözlemleyebildiğim halde o beynin ürettiği zihnini gözlemleyemiyorum?

Günlük dildeki bazı terimlerin kullanımları beynin zihinle olan ilişkisi konusunda bir ipucu verebilir mi acaba? “Ben bir bedenim” mi demek isteriz, yoksa “Benim bir bedenim var” mı demek isteriz? “Ben bir zihinim” mi demek isteriz, yoksa “Benim bir zihnim var” mı demek isteriz?

Günlük dildeki alışkanlıklarımız “Ben bir bedenim” yerine “Benim bir bedenim var” demeyi, “Ben bir zihinim” yerine “Benim bir zihnim var” demeyi tercih ettirir. Bu da meseleyi daha da karıştırıyor. Zihin ve beden aynı şey kabul edilmediği gibi bir de üçüncü bir şey, “ben”, çıkıyor ortaya. Bu üçüncü şey de ne? Nerededir ve nasıl bir şeydir bu “ben”? Onu nasıl gözleyebiliriz?[2]

Zihinle beden (özellikle de beyin) arasındaki ilişkinin tam olarak ne olduğunu araştırmanın zihin felsefesinin işi olduğunu söylemiştik. Zihin felsefesinin sorduğu bir soru az önce de gündeme getirdiğimiz şu sorudur: Zihin ile, bedeninin bir parçası olan beyin ya da beynin bazı kısımları veya fonksiyonları tamamen aynı/özdeş şeyler midir, yoksa zihin bedenden farklı, ondan ayrı bir şey midir? Örneğin, biliyoruz ki öldüğümüzde beynimiz bedenimizle birlikte çürüyüp gider. Zihnimiz de (ki bazan ona “zihin” yerine “ruh” da deriz) öldüğümüzde çürüyüp gider mi? Yoksa zihnimiz/ruhumuz ölümsüz müdür?

Platon ve Descartes beden ve zihnin tamamen farklı malzemelerden (felsefeci deyimiyle, farklı “töz”lerden) yapıldığını düşündüler. Onlara (ve daha birçok filozofa, pek çok dine ve sokaktaki insanların çoğunluğuna) göre, ölümden sonra bedenimiz çürüyüp yok olduğu halde, zihnimiz yaşamaya devam eder ve hiçbir

zaman ölmez ve yok olmaz. Çünkü beden ve zihin ya da ruh tamamen farklı malzemeden yapılmışlardır; beden dağılsa bile ruha bir şey olmaz. Var olan her şeyin beden (ya da madde) ve zihin (ya da ruh) olmak üzere birbirinden temelde farklı, birbirine indirgenemez iki tözden yapılmış olduğunu savunan bu görüşe “Düalizm” (İkicilik) diyoruz. Örneğin İslamiyet, Hristiyanlık ve daha pek çok dinin Düalist olduklarını görüyoruz.[3]

Descartes’ın Düalizminin (buna “Kartezyen Düalizm” de denir) en bilindik sorunu zihin ile beden (ya da madde) arasındaki nedensel etkileşimi doyurucu bir şekilde açıklayamamasıdır. Descartes maddi töz ile zihinsel tözü birbirinden keskin bir şekilde ayırmıştı. Örneğin maddesel şeylerin olmazsa-olmaz özellikleri uzay içerisinde yer alıp, uzunluk, genişlik gibi uzaysal boyutlara sahip olma iken, zihin uzay içerisinde yer almıyor ve uzunluk, genişlik gibi özelliklere sahip olmuyordu Descartes’a göre. O zaman da uzaysal özellikler taşıyan beden ile zorunlu olarak öyle özellikler taşımayan zihnin nasıl olup da birbirini etkileyebildiklerini açıklama sorunu ortaya çıkar. Örneğin, bazan zihnimdeki bir düşünce benim maddi dünyada bir şeyler yapmamla sonuçlanabilir: aklıma bir fikir gelmişse elime kalemi alıp onu yazmamda olduğu gibi. Bunun tersinin de olabildiğini biliyoruz: maddi bir nesne olan gazetedeki yazıları okuyup anlayabiliyorum, yani uzayda yer alan bir şey uzayda yer almayan zihnimde anlama diye bir olaya yol açabiliyor. Beden ile zihnin birbirlerinden bu kadar köklü bir şekilde farklı olduklarını Descartes gibi kabul ediyorsanız, onlar arasındaki bu tür karşılıklı etkileşimleri açıklamak hiç de kolay değildir.

Fakat herkes beden ile zihnin farklı tözlerden yapılmış olduğunu kabul etmez. Birçok felsefeci zihin dediğimiz şeyin beynin (daha doğrusu, beynin bazı kısımları veya davranışlarının ya da fonksiyonlarının) dışında bir şey olmadığını düşünür. Günümüz zihin felsefecilerinin çoğunluğu, birtakım ayrıntılarda uzlaşmasalar da, bu görüştedir. Bu görüşe göre, var olan her şey tek bir tözden yapılmıştır: maddeden. Böyle bir görüşe “Monizm” (Tekçilik) diyoruz, daha doğrusu “Materyalist (Maddeci) Monizm” ya da kısaca “Materyalizm”.

Şunları da burada not edip geçelim. Monizmin başka türleri de vardır. Bir tanesi idealizmdir. İdealizme göre var olan her şeytanrı varsa tanrı da dahil olmak üzere zihinden ya da zihinlerden yapılmıştır. Bu görüşün en tanınmış temsilcisi George Berkeley’dir. Leibniz, Hegel, F.H. Bradley de idealizmin değişik varyasyonlarını savunmuşlardır. Bir de Nötral Monizm denen bir Monizm türü var. Bu görüşe göre “maddi” dediğimiz nesneler ve olaylar da, “zihine ait” dediğimiz şeyler ve olaylar da ortak kaynaklıdır. Görünüşte farklı bu iki alan aslında “nötral” yani ne maddi ne de zihinsel olan bir tözün farklı “görüntüleri”dir. Yani evreni oluşturan varlık, temelinde ne maddi ne de zihinseldir; farklı bakış açılarına göre bize maddesel ya da zihinsel olarak görünür. Spinoza, William James ve hayatının bir döneminde Bertrand Russell Nötral Monizm görüşünü savunmuşlardır.

Gerçekten de Materyalistlerin dediği gibi, zihnim ile beynim (daha doğrusu beynimin belli kısım ve olayları) tamamen özdeş şeyler mi? Zihnimin beynimden başka bir şey olmadığını söylemek birtakım kafa karıştırıcı sorulara yol açıyor. Örneğin beynimin bir ağırlığı var; o halde zihnimin de bir ağırlığı olması gerekmez mi? Ama zihnin bir ağırlığı olduğunu söylemek kulağa son derece saçma geliyor.

Başka bir nokta: Şu anda beynimin uzaydaki yeri, yani koordinatları belli. Peki, zihnimin uzaydaki yeri de orası mı? Diyebilirsiniz ki, "Evet, elbette orası". Ancak bir zihnin uzayda yeri olabileceğinden bahsetmek bir sürü absürd ifadeyi de beraberinde getiriyor. Örneğin, eğer zihinlerin uzayda yerleri olabiliyorsa, o yerleri değiştirebildiklerinden de bahsedilebilmelidir. O zaman bir zihnin hızından ve hatta ivmesinden de bahsedebilmeliyiz. Örneğin, diyelim ki bir otomobildeyim ve otomobil saatte 80 km hızla kuzeye doğru gidiyor. Bu demektir ki beynim de saatte 80 km hızla kuzeye doğru gidiyor. Peki zihnim de saatte 80 km hızla kuzeye doğru gidiyor mu? Eğer öyle ise şu zihin hallerim de o anda saatte 80 km hızla kuzeye doğru gidiyor demek değil mi: baş ağrım, susamışlık hissim, o andaki koku ve ses algılarım, randevuya geç kaldığım için o anda duymakta olduğum endişem, etraftaki manzarayı beğenmişim, otomobilin performansına dair düşüncelerim vs. vs.?

Ama siz hiç baş ağrısının, susuzluğunun, endişelerinin, düşüncelerinin, arzularının vs. belli bir hızla belli bir yöne doğru hareket ettiğini ya da bazı şehir ve kasabaların içinden geçtiğini söyleyen birine rastladınız mı? Rastlasaydınız, böyle birinin saçmaladığını düşünmez miydiniz? Bu tür lâfları "3 sayısı iyi giyinir ya da canı sıkılır" gibi lâflar kadar abuk sabuk bulmaz mıydınız? Ama beyninin belli bir hızla belli bir yöne doğru hareket ettiğini ya da belli uzaysal noktalardan geçtiğini söyleyen birine rastlasaydınız, bu size hiç de saçma gelmezdi.

Peki ama hiç değilse bazı zihin hallerinin uzaydaki yerlerinden söz edemez miyiz? Mide ağrısının yeri mide, diş ağrısının yeri diş değil mi? Hayır: onlara mide ağrısının, diş ağrısının nedenlerinin yeri demek daha doğru olur. Çünkü eğer mide ağrımın yeri midem, diş ağrımın yeri dişim olsaydı, midemi açıp bakanlar orada mide ağrımı, dişimi açıp bakanlar orada diş ağrımı görebilirlerdi. Oysa midemi ve dişimi açanlar orada sadece ağrıya sebep olan bozuklukları görebilirler, ağrının kendisini değil.

Sunu da belirtelim ki, uzaysallığın aksine, zamansallık sadece beynin halleri ve olaylarında değil zihin hallerinde de vardır. Örneğin diş ağrımın ya da öfkemin şu saatte başlayıp şu saate bittiğini ya da fasılalı olduğunu söylemekte bir gariplik görmeyiz.

Beyinle ilgili söylediğimiz ve kulağa gayet doğal gelen şeylerin zihin hakkında söylendiğinde ne kadar abes görüldüğüne bir başka örnek: Beynimin bir hacmi vardır; zihnimin de hacmi var mı? Beynim diyelim ki 1.5 litre, zihnim kaç litre? Acı, ağrı, düşünce, inanç, canımın dondurma yemek istemesi gibi zihin hallerimin hacimleri ne kadar?

Ve yine: Beynimin bir sıcaklığı var mı? Bütün zihin hallerim 37C sıcaklığında mı, örneğin? Zihin hallerinin sıcaklığından bahsetmek son derece saçma değil mi?

Karşı yönde örnekler bulmak da mümkün zihin hallerimizde olup da beynimizde olmayan özelliklere örnekler. Örneğin, dünyanın yuvarlak olduğuna dair inancım, bütün inançlar gibi bir zihin halidir. Ve bu inancım pek çok kanıt tarafından desteklenebilir. Peki beynimde bu inancımın özdeş olduğu iddia edilen kısımlar ya da olaylar da pek çok kanıt tarafından desteklenebilir mi? Beynin kısımlarının ya da olaylarının kanıtlarıyla desteklenebileceğini söylemek gayet abes kaçmıyor mu? Ve yine: Bir zihin hali olan endişemin yersiz olduğunu söyleyebilirsiniz endişeler yersiz olabilir. Beynimin söz konusu endişemle özdeş olduğu varsayılan kısımlarının ya da olaylarının yersiz olduğunu da söyleyebilir misiniz? Yani

"Senin beyninin şu şu kısımları ve işlevleri var ya onlar çok yersiz" demek sezgilerinize aykırı gelmiyor mu? Bütün bunları söylemek içinize sinmiyorsa, belki de zihnin beyinle (daha doğrusu beynin belli kısım ve fonksiyonları ile) özdeş olduğu görüşü de içinize sinmemeli.

İşte size bir başka muamma. Örneğin çimenlere baktığım zaman yeşil bir renk algılıyorum. Eğer zihnim beynimle özdeş ise, benim yeşil renk algımın daki bir zihin halidir beynimin bir yerlerinde olması gerekmez mi? Eğer ben yeşil bir nesneye bakarken beynimi açıp bakabilseydiniz, beynimde yeşil birtakım şeyler, yeşil beyin bölgeleri falan bulur muydunuz? Hiç sanmıyorum. Yani zihnimde bir yeşillik var ama beynimde yok. Çok tuhaf ve ilginç değil mi? Eğer algıladığım yeşil renk beynimin bir yerlerinde değilse o halde nerede bu? (Ama beynimi açıp da orada yeşil bir şeyler görseydiniz, bu da tuhaf olurdu sanırım. Niye acaba?)

Yukarda gördük ki, bazı zihin hallerinin kanıtlarla desteklenebilme, yersiz olma ve yeşil renk içermesi gibi bazı özelliklerini beynin olay ve proseslerine atfetmek istemeyiz. Diğer taraftan beyin olay ve proseslerinde kütle, sıcaklık, uzayda yer kaplama, belli bir hızla hareket edebilme gibi özellikler bulunabilirken, bu özellikleri zihin hallerine ve olaylarına atfetmek sezgilerimize ters geliyor. O halde, zihin halleri = beyin halleri veya prosesleri

diyemeyiz. Kısacası,
zihin = beyin
olamaz!

Ya da sadece öyle görünüyor. Belki de sezgilerimizde çok esaslı bir revizyona ihtiyaç var. Sezgilerimizin zaman içinde dünya hakkındaki bilgi ve anlayışımızın ilerlemesiyle değiştiği olur. Örneğin, çok eski çağlarda dünyanın hareket eden bir şey olduğu ve ses ile ışığın birer dalga hareketinden oluştuğu söylenecekti, bu o zamanın insanların sezgilerine muhtemelen çok ters düşerdi, ama bunlar bugün kolaylıkla kabullenebildiğimiz iddialardır. Dolayısıyla, sezgilere aykırılık bazan bir görüşün reddi için nihai gerekçe olmayabilir.

Tip Özdeşliği Teorisi (Type Identity Theory) beyin ile zihin arasında bir tür özdeşliği savunmuştu 50'li ve 60'lı yıllarda. J.J.C. Smart ve U. Place ve D.M. Armstrong bu görüşün öncülüğünü yapmıştı. Bu teoriye göre, çeşitli tipteki zihin halleri değişik tipte beyin hallerinden ve proseslerinden başka bir şey değildir. Örneğin:

Acı zihin-hali tipi = Falan filan tipte beyin hali
Diğer bir deyişle, Tip Özdeşliği Teorisi zihinsel hal türlerini ya da tiplerini beyin nörofizyolojik hal (olay, proses vb.) türlerine indirgiyordu. Tip Özdeşliği Teorisine göre, iki insan aynı tip bir zihin halinde iseler (örneğin baş ağrısı hissediyorlarsa), onlar aynı tip bir beyin halindedirler. Yukardaki “falan filan tipte beyin hali”nin içinin doldurulması işi, yani “falan filan tipte beyin hali”nin tam olarak ne olduğunu bulma işi ise empirik bilime bırakılıyordu. Dolayısıyla, söz konusu özdeşlik/aynılık iddiası, “Su = H₂O” ve “Işık = Bir tür elektromanyetik dalga” örneklerinde olduğu gibi bir empirik (yani ancak deneyimle doğrulanabilecek) bir özdeşlik iddiası idi.

Görüldüğü gibi, Tip Özdeşliği Teorisi zihin hali türleriyle beyindeki bazı nörofizyolojik hal türlerinin sadece korelasyon gösterdiklerini değil, bu ikisinin tamamen aynı şey olduklarını iddia ediyor. Tıpkı suyun H₂O ile sadece korelasyon halinde olmayıp H₂O ile aynı şey olması gibi. Şurası açık ki, X ile Y'nin aynı şey olması başka, X ile Y'nin korelasyon halinde olması başkadır. Örneğin, çevrede bir ışık kaynağı olduğu durumlarda, katı bir nesnenin varlığı ile o nesnenin gölgesinin varlığı sıkı bir korelasyon halindedir ama katı nesne ile gölgesi aynı şey değildir.

Tip Özdeşliği Teorisinden önce Materyalist zihin felsefesi sahnesinde Davranışçılık (Behaviorism) vardı. Bu teori bir kişinin zihin hallerinin sadece o kişi tarafından bilinip, herkes tarafından gözlenememesinden rahatsız oluyordu ve o zamanların baskın felsefe ekolü Mantıksal Pozitivizmin etkisiyle, herkesin gözlemine ve doğrulamasına (verification) açık olmayan olguların ve olayların bilimin konusu olamayacağını ileri sürüyordu. Başka bazı alanlarda da Davranışçılıktan bahsedilmekle beraber, zihin felsefesindeki Davranışçılık (ki “Mantıksal Davranışçılık” da denir) kabaca şunu söyler: Zihin halleri insanların gözlemlenebilir davranışlarına ve davranış eğilimlerine indirgenebilir. Örneğin “acı duymak” demek ahlamak, oflamak, yüzünü buruşturmak, birisi ağrı kesici

bir hap verecek olsa onu alıp yutma eğiliminde olmak, etrafındakilerle neşeli konuşmalar yapma eğiliminde olmamak gibi davranış ve davranış eğilimleri sergilemek demektir. Gilbert Ryle, Carnap, Hempel gibi isimler bu Davranışçı akımın temsilcileriydiler.

Zamanla bazı felsefeciler zihin hallerini insanların davranış ve eğilimlerine indirgemek yerine o davranış ve eğilimlerin nedensel kaynağı olan, beyin nörofizyolojik hallerine indirgemenin daha kestirme olacağını düşündüler ve az önce bahsettiğimiz Tip Özdeşliği Teorisi Davranışçılığın yerini aldı. Davranışçılığın çözmesinden ümit kesilen bazı sorunlar da bu görüşün gözden düşmesinde rol oynadı tabii. Bunlardan bir tanesi, örneğin acı çekme gibi bir zihin halinin davranış ve davranış eğilimleri cinsinden tanımlanmasının hiç pratik olmadığı fikriydi. Çünkü bir insanın acı çekmekte olduğu sırada sergilemesi mümkün değişik davranış biçimleri ve sahip olması mümkün değişik davranışsal eğilimler çok büyük, hatta belki de sonsuz sayıda çeşitlilik gösterebilir.

Zihin ve beden ilişkisinin tabiatı konusunda günümüzde en popüler görüş İşlevselciliktir (Functionalism). Çeşitli aşamalarla evrimleşmiş olan bu görüş başlangıçta Hilary Putnam ve Jerry Fodor tarafından ortaya atılmıştı. D.M. Armstrong, David Lewis gibi ünlülerce de savunulmuştur. Tip Özdeşliği Teorisi çeşitli tipteki zihin hallerini değişik tipte beyin hallerine ve proseslerine indirgiyordu. İşlevselciliğe göre ise, bir varlığa zihin atfetmemiz için o varlığın beyin gibi spesifik bir biyolojiye sahip olması gerekmez. “Zihin” kavramımızın içinde mutlaka belli bir biyolojiye sahip olma yoktur.

Şöyle bir örnekle açıklayayım. Yıllardır çok samimi olduğunuz bir arkadaşınızın bir gün kafası patlıyor, vücudu parçalanıyor gözünüzün önünde. Bir de bakıyorsunuz ki arkadaşınızın biyolojisi normal insanlarınkinden çok farklıymış meğerse. Onun hiçbir organının bizimkine benzemediğini, örneğin kafatasının içinde beyin yerine garip, mavi, saydam, ahtapot kollarına benzer bir şeyler olduğunu görüyorsunuz. Bunu öğrendiğinizde, “Ben bunca yıl bu arkadaşımın zihin var sanıyordum, meğerse yanıliyormuşumyokmuş” mu dersiniz, yoksa “Demek başka biyolojik yapılarda da zihin olabiliyormuş” mu dersiniz? Eğer tercihiniz ikincisi ise, siz de zihin konusunda İşlevselciliğe yakın, Tip Özdeşliği Teorisine uzak duruyorsunuz demektir...

İşlevselciler zihni beyin gibi belli organla özdeşleştirmek yerine, onun bir bilgisayar programı, bir bilgisayar yazılımı (software) gibi bir girdiler-çıkıtlar (input-output) organizasyonu olduğunu söylerler. (Genel olarak Yapay Zekâcılar da bu görüşte oldukları için İşlevselcidirler.) İşlevselciliğe göre, zihin gayet karmaşık bir tür bilgisayar programıdır, beyin ise o programın üzerinde çalıştırıldığı bir bilgisayardır ya da bilgisayar donanımdır (hardware). Bir bilgisayar programı ya da yazılımı çok değişik tipte bilgisayarlarda çalıştırılabilir. Örneğin ofisimdeki masa-üstü bilgisayarım da, evimdeki diz-üstü bilgisayarım da, cep bilgisayarım da

Microsoft Word ve Excel programlarını çalıştırabilirim. İşlevselciler insan zihnine karşılık gelen bilgisayar programının insan beyni kadar karmaşık ve sofistike herhangi bir makinada veya robotta da çalıştırılabileceği görüşündedir. Onlara göre, “zihin programını” çalıştırabilecek kadar güçlü ve sofistike her donanımda zihin olabilir. Yani öyle bir makinada zihin programını çalıştıracak olursanız, makina insan zihninde olduğu gibi, düşünceler, acılar, hazlar, arzular, renk algıları, can sıkıntıları, inançlar, vs. zihin hallerine sahip olabilir makina silikon çiplerinden ve elektro-mekanik parçalardan oluşsa bile.

Hatta şu bile mümkün İşlevselcilere göre. Windows ya da Excel yazılımını ilkesel olarak, bir elektronik bilgisayar yerine gayet karmaşık mekanik bir bilgisayarda, hatta su borularından, pompalardan ve su akışını manipüle etmeye yarayan diğer parçalardan oluşmuş hidrolik bir bilgisayarda bile çalıştırabiliriz. (Gerçi böyle bir bilgisayar korkunç büyük boyutlarda ve son derece hantal olurdu.) Aynı şekilde, zihine tekabül eden yazılımı da beyin dokusunda ya da silikon çiplerden oluşmuş bir aygıtta çalıştırmak yerine, yeteri kadar sofistike bir mekanik, hidrolik veya pnömatik (hava basıncı ile işleyen) bir sisteme yükleyip onda da çalıştırabiliriz, İşlevselci görüşe göre. Tabii böyle bir sistem belki güneş sistemi belki de bir galaksi kadar devasa bir şey bile olabilirdi, ama üzerinde yazılım çalıştırılırken gene de zihin sahibi olurdu çok yavaş çalışan bir zihin. Yani bu sistemin düşünceleri, acıları, ağrıları, kaygıları, mutlulukları, sıkıntıları, hattahatta aşkları bile olabilirdi!

John Searle gibi bazı zihin felsefecileri bu düşünceleri inandırıcı bulmaz. Onlara göre zihin, beyin kadar karmaşık bir organizasyon düzeyine sahip her tür donanım ortamında çalıştırılabilecek bir bilgisayar programına benzer bir şey olamaz. Bu programın hangi donanım malzemesinde çalıştırıldığı da önemlidir. Yani olabilir ki, örneğin bir hidrolik ya da mekanik sistem ne kadar kompleks olursa olsun ve üzerinde hangi program çalıştırılırsa çalıştırılsın onda zihin asla bulunamaz. Hatta belki de sadece beyin dokusunda zihin mümkün olabilir, silikon malzemeli robotlarda ve makinalarda bile değil. Belki de robotlar ve makinaların en fazla yapabileceği şey insan zihnini taklit etmektir. Sofistike bir robot aynen bir insan gibi “Canım acıyor”, “Şu anda deniz kenarında olmak isterdim”, “Çocuklarla konuşmak beni mutlu yapar”, “Ben aşık oldum” gibi şeyler söyleyebilir ve bu sözlerle uygun davranışlar gösterebilir. Örneğin acı duyduğunu söyleyen bir robot “Ah!” “Of!” sesleri çıkarabilir, yere yatıp kıvrınabilir. Ama gerçekten bizim gibi acı duyar ya da canı bir şey isteyebilir ya da mutlu olabilir mi o? Belki de bütün yapabildiği, böyle zihin hallerini yaşayan bir insanın davranışlarını gayet güzel bir şekilde taklit ya da simüle etmektir sadece. Yani, olabilir ki, bir robotta insanın zihni ile aynı gibi görünen bir programı çalıştırıyor bile olsak onda gerçek anlamda bir zihin yaratamayız; onda acılar, arzular, bir espiriyi komik, bir olayı acıklı bulma duyguları oluşturamayız.

Bir robotta gerçek anlamda zihin ve zihin halleri mi oluşturduk yoksa ona sadece zihin sahibi olmayı taklit yeteneği mi verebildik, bunu nasıl anlayacağız? Burada zihin felsefesindeki klasik bir meseleye geliyoruz: Herhangi bir canlıda veya bir varlıkta gerçekten zihin mi var, yoksa sadece zihni varmış gibi mi davranıyor, nasıl anlarız? Örneğin balıklarda, böceklerde ve amiplerde acı, haz duyma, arzu, endişe, düşünce sahibi olma gibi zihinsel yetenekler var mı acaba?

Hatta daha da kritik bir soru: Ben kendimde zihin halleri olduğunu gayet iyi biliyorum elbette, ama başka insanlarda da bendeki gibi zihin halleri olduğunu nereden biliyorum? Onlarda da birer zihin olduğu ne malum? Belki onlar aslında zihin halleri sahibi değiller de, zihin halleri sahibi olmayı mükemmel bir şekilde taklit ediyorlar. Acaba onlar insan gibi davranan ama zihni tamamen “boş” olan “zombi”ler Afrika ve Antil adalarındaki mitlerde sözü edilen “yaşayan ölümler” olabilirler mi? (Okuyucu da kendisine bu soruyu benim ve başka insanlar hakkında sorabilir. “Sakın benim dışındaki insanlar birer zombi olmasın?” diyebilir.) Peki nasıl bileceğim başka insanların birer zombi olmadıklarını ya da olduklarını? Bunu ortaya çıkarmanın yolu ne olabilir?

Benden başka insanlarda da zihin olduğunu (ya da olmadığını) ortaya çıkarma problemine “diğer-zihinler problemi” denir zihin felsefesinde. Başka insanlarda bile zihin olup olmadığından emin olamıyorsak, hayvanlarda, amiplerde, robotlarda falan zihin olup olmadığını kesin olarak öğrenme şansımız hiç yok gibi görünüyor...

Diğer-zihinler probleminin daha az radikal bir versiyonu daha var. Diyelim ki olgun bir domatese baktığımızda siz de ben de onun rengine “kırmızı” diyoruz. Solmamış çimenlerin rengine ise ikimiz de “yeşil” diyoruz. Yani bunların renkleri konusunda dilsel bir anlaşmazlığa düşmüyoruz. Ama ne malum, belki de siz olgun bir domatese bakarken onu benim solmamış çimenlere bakarken gördüğüm renkte görüyorsunuz. Ve siz solmamış çimenlere bakarken onları benim olgun bir domatese bakarken gördüğüm renkte görüyorsunuz. Yani siz benim “kırmızı” dediğim rengi benim “yeşil” dediğim renkte görüyor ama o renge “kırmızı” diyorsunuz. Ve benim “yeşil” dediğim rengi benim “kırmızı” dediğim renkte görüyor ama o renge “yeşil” diyorsunuz. Kısacası, nesnelere baktığımızda gerçekte onları birbirimizden farklı renklerde görüyor ama ikimiz de gördüğümüz renklerine aynı ismi veriyoruz. Aynı isimleri kullandığımızdan iletişimde bir sorunumuz olmuyor ama “renk dünyalarımız”, etrafımıza bakarken gördüğümüz renkler son derece farklı. (Bir insanın iki gözü bile aynı objeye bakarken onları tamamen aynı renkte görmeyebilir. Ben öyleyimdir mesela.) Kırmızı ve yeşil için söylediklerimi diğer renklere de adapte edebiliriz.

Peki durumun böyle olmadığını, ikimizin de renklere sadece aynı ismi vermekle kalmayıp, onları aynı gördüğümüzü nasıl ortaya çıkarabiliriz? Bunun sağlam bir yolu var mı? Var gibi görünmüyor.[4]

Şimdi de şu nokta üzerinde biraz duralım: Zihin ile bilinç arasında ne gibi bir ilişki vardır?

Eğer zihin hallerimiz doğrudan ve kolay bir şekilde erişimimizde ise, yani onların farkında isek, böyle zihin hallerinin bilinçli olduğunu söyleriz. İngiliz empirist filozoflarından Locke bilincin bir tür iç algı, yani insanın kendi zihninden geçenleri algılaması olduğunu söylemişti. Descartes gibi Locke da zihinde olup biten her şeyin bilinçli olduğuna inanıyordu. Descartes'a göre her düşünme bilinçli düşünmedir ve insanlar kendi düşüncelerine ve bilinçlerinin içeriğine ayrıcalıklı ve hatasız erişime sahiptirler. İnsanın kendi düşüncesini yanlış anlaması, kendi düşüncesine erişememesi diye bir şey söz konusu olamaz. (Eğer böyle düşünmeseydi, Descartes o ünlü “Düşünüyorum, öyleyse varım” vargısının güvenilirliğini çok kolay iddia edemezdi.)

Görüldüğü gibi bu iki filozof zihinsel olma ile bilinçli olmayı, yani zihin ile bilinci özdeşleştiriyorlar. Ancak, özellikle Freud'dan bu yana, zihinle bilincin aynı şey olmadığı görüşü yaygınlaşmıştır. Freud'a göre bazı zihin hallerimiz bilincin dışındadır, bilinçaltındadır. Daha önce Nietzsche de insanların zihin hallerinin aslında çoğunluğunun bilinçlerinin ulaşımı dışında, yani bilinçsiz olduğunu söylemişti. Şu var ki, bazı istek, düşünce ve duygularımızdan kendimizin bile haberimizin olmadığı görüşü Freud'un teorilerini hiç duymamış kimselerde bile vardır. Bazan “Kendi duygularımı anlayamıyorum”, “Ne düşündüğümü tam olarak bilemiyorum” gibi şeyler dediğimiz olur. Bilinçsiz zihin hallerine örnekler olarak uyurgezerlik hali ve körgörü (blindsight) gibi vakaları saymak da mümkün. Bütün bunlar gösteriyor ki, zihinle bilinç aynı şey değildirler. Bunlardan 'zihin' daha kapsayıcı bir terimdir.[5]

Şu ana kadar zihin hallerine birçok örnekler verdik. Bunlar arasında bir sınıflama yapmak mümkün. Çağdaş zihin felsefesinde zihnin halleri yönelimsel (intentional) ve nitel (qualitative) olmak üzere iki gruba ayrılır. Yönelimsel zihin halleri inançlar, arzular, beklentiler, ümitler, pişmanlıklar, meraklar, bir önerme ya da önermelerle ilgili düşünceler, gibi bir nesnesi ya da konusu olan, yani bir şeye yönelmiş, bir şey hakkında olan zihin halleridir. Örneğin, inanma zihin hali bir şey üzerinedir, bir şey hakkındadır; bir şey hakkında olmayan inanma olmaz. Yani salt inanma yoktur, bir şeye inanma vardır. Aynı şekilde, arzulama da, ümit etme de bir şeye yöneliktir; bir şeye yönelik olmayan arzu ve ümit olmaz.

Nitel zihin halleri ise bir şeye yönelik ya da bir şey hakkında olmayan, birbirlerinden sadece duyumsal nitel özellikleriyle ayrılan zihin halleridir. Acı ile hazzın, can sıkıntısı ile neşenin, kırmızı rengi algılamakla yeşil rengi algılamak, bir müzik enstrümanından “do” notasını işitmekle “la” notasını işitmenin, gül kokusu almakla sümbül kokusu almanın, gıdıklanma, karıncalanma ve kaşıntının zihnimizde uyanan o, sözcüklerle anlatılması zor, belki de imkânsız farklılıkları bu nitel zihin hallerini birbirinden ayırt etmemizi sağlar. Bir nitel zihin halini

yaşarken zihnimizde oluşan, o zihin halinin duyumladığımız özelliğine (başka bir deyişle, onun görüngüsel karakterine) onun “nite”si (quale) denir. Nitel zihin hallerinin her birinin bir nitesi veya niteleri vardır ve bu nitesi veya niteleri sayesinde o zihin halini diğer nitel zihin hali türlerinden ayırt edebiliriz. Örneğin baş ağrısı, diş ağrısı ve karın ağrısının birbirinden farklı niteleri vardır. Yani bu zihin halleri birbirinden farklı duyumsal özellikler taşır.

19. yüzyıl filozofu Franz Brentano'ya göre, zihinde geçen bazı olayların yönelimsel, yani bir şeyler hakkında olabilmesi zihni fiziksel nesnelerden kesin bir şekilde ayıran bir özelliktir. Çünkü fiziksel dünyanın nesneleri ve olayları (taşlar, ağaçlar, bulutlar, kağıtlar, rüzgârlar, ay tutulmaları vb.) hiçbir şey hakkında değildirler. Brentano'nun bu iddiasına karşı, Doğalcı (Naturalist) felsefeciler beyin olayları ve süreçleri gibi bazı fiziksel olguların nasıl olup da yönelimselliği olabildiğini göstererek fiziksel dünya ile zihin dediğimiz şey arasında derin bir ayırım çizgisinin olmadığını ortaya koymağa çalışırlar. Ancak, bu Doğalcı proje henüz başarıyla tamamlanmış değildir.

Şimdi de zihin ve bilinç konusunda felsefecilerin görüşlerinin ne kadar geniş bir yelpazeye yayıldığını göstermesi açısından birbirine taban tabana zıt iki görüşten söz edelim. Bunlardan biri, gerek zihin gerekse bilinç diye bir şeyin aslında var olmadığını savunur; diğeri ise evrende zihnin ve bilincin her tarafta bulunan bir olgu olduğunu, öyle ki canlı cansız, büyük küçük her şeyin az ya da çok zihin ve bilinç taşıdığını öne sürer.

“Elemeci Materyalizm” adı verilen ve Patricia Churchland, Paul Churchland ve D. Dennett gibi felsefecilerce savunulan birinci görüşün bir versiyonuna göre, zihin ve bilinç kavramlarımız “folk psikolojisi” adını verebileceğimiz bir teorinin kavramlarıdır. Bu görüşe göre, folk psikolojisi hepimizin “annemizin dizinin dibinde” öğrendiğimiz, insanların bazı gözlenebilir davranışları ile “zihin” adı verilen gözlenemez bir şey arasındaki bağlantılardan bahseden ilkel bir psikoloji teorisidir. Folk psikolojisi insanların bazı davranışlarını açıklamak ve öndeyilemek için toplumların zaman içinde formüle ettiği, zihin hallerine gönderme yapan, örneğin şöyle “yasalar”dan oluşur: “Acı duyan bir insanın yüzü asık olur”, “Susayan bir insan su içer”, “Bir şeyi elde etmeyi arzulayan ve ona ulaşabileceğine inanan bir insan kendisini o şeye ulaştırarak davranışlarda bulunur”.

Elemeci Materyalizme göre, bu basit psikoloji yasaları gayet gevşek ve muğlak, bol miktarda istisnaları bulunan, bir sürü yanlışlıklar içeren önermelerdir ve bu yüzden empirik saygınlığı olan bir teorinin yasaları olma niteliği taşımazlar. Bilimin gelişim süreci içinde folk psikolojisi zamanla elenip gidecek ve yerini geleceğin gelişmiş nörofizyoloji teorilerine bırakacaktır. Benzer elenip gitmeler tarihte başka teorilerin de başına gelmiştir. Bir zamanlar insanların bazı davranış bozukluklarını açıklama amaçlı ve yine empirik başarısı düşük “cin

çarpma, içine şeytan girme” teorileri popülerdi. Bu teorilere inanarak 'cin çarpması' gibi terimleri kullananların var olduğunu sandıkları “cin” gibi şeylerin aslında var olmadığı zamanla anlaşıldı hiç değilse, bilimsel ve düşünsel konulara iyice uzak olmayan birçoğumuz tarafından ve böyle terimler giderek kullanılmaz oldu.

Folk psikolojisi de tarih sahnesinden çekildiğinde artık insanlar “zihin”den, “bilinç”ten, “acı”dan, “haz”dan, “düşünce”den, “inanç”tan, “arzu”dan vb. bahsetmez olacaklar, onun yerine, empirik kabullenilebilirliği çok daha yüksek olan gelişmiş bir nöroloji biliminin terimlerini ve yasalarını kullanacaklar ve bu yasaların gönderme yaptıkları nesnelerin var olduğunu kabul edeceklerdir. Kısacası bugün zihin, zihin halleri ve bilinç dediğimiz şeyler “modası geçecek” ve gelecekteki ontolojimizde yer almamaya mahkûm şeylerdir.

Şunu da belirtelim ki, Elemeci Materyalistin geleceğe ilişkin bu tahminleri birer sosyolojik öndeyi olma iddiasında değildir. İnsanların gelecekte folk psikolojisinin terimlerini ve yasalarını kullanmak yerine gelişmiş bir nöroloji biliminin terimlerini ve yasalarını kullanacaklarını iddia ederken, Elemeci Materyalizm bunun ilkece olabileceğini söyler sadece. Gelecekte, örneğin folk psikolojisi diliyle konuşma tarzı olan “Dışım ağrıyor” demek yerine, gelişmiş bir nöroloji biliminin “Beynimin falan filan bölgesindeki C-fiberleri şu şu frekansta impulslar üretiyor” gibi biçimler alabilecek deyimlerini kullanmak insanlar için çok zahmetli olabileceğinden böyle bir dille konuşmaları pratikte mümkün olmayabilir. Ama önemli olan, böyle bir dilin folk psikolojisinin yerini pratikte olmasa da ilkece alabilecek olmasıdır Elemeci Materyaliste göre.

“Panpsişizm” adı verilen ikinci görüş ise zihin ve bilinçlerimizin var olduğunu kabul ederek işe başlar ve zihnin ve bilincin maddi bir evrende nasıl olup da ortaya çıktığını sorgular. Zihin ve bilincin atomlardan, elektronlardan ortaya çıkışını açıklayabilmenin bir yolu “Belirimcilik”tir (Emergentism). Belirimciliğe göre, madde, beyinde olduğu gibi belli bir düzeyde organizasyon kompleksliği gösteren bir yapıya ulaşıncaya bilinç ve zihin zuhur eder. Bu organizasyona katılan atomların ve moleküllerin bireysel olarak zihinleri yoktur, ama bir araya geldiklerinde zihin belirir. Bu, aynen su molekülleri bir araya geldiğinde ortaya çıkan birçok özelliğin (örneğin şekeri eritme gibi) tek tek su moleküllerinde de, bu moleküllerin oluşumuna katılan hidrojen ve oksijen atomlarında da var olmaması gibidir. Böyle başka bir belirim örneği, tek tek karbon atomlarında bulunmayan birçok özelliğin bu atomlar bir araya gelerek belli bir kristal yapısı oluşturdıklarında ortaya çıkan elmasta bulunmasıdır (sertlik ve şeffaflık gibi).

Ancak, Belirimciliğin rahatsız edici yanı, beyni oluşturan ve zihin taşımayan atomların bir araya geldiklerinde nasıl olup da bu atomların fiziksel özelliklerinden son derece farklı olan zihinsel özellikleri kolektif olarak taşımağa başladıklarının gizemli kalmasıdır.

Örneğin elmasın sertliğini olsun şeffaflığını olsun organize olmuş karbon atomlarının bireysel özelliklerinden çıkarmak ilke olarak imkânsız görünmüyor. Ama beyni oluşturan azot, karbon, oksijen ve hidrojen gibi atomların fiziksel özelliklerinden ve etkileşimlerinden düşünce gibi, algı gibi, acı duyma gibi, renkleri görme gibi, bu fiziksel özelliklere çok uzak görünen zihin özelliklerini çıkarmamayı ummak kolay değil.

Bazılarına göre, zihinsel olguları maddenin fiziksel özelliklerinden çıkarmak ya da onlara indirgemenin imkânsızlığı göz önüne alındığında Panpsişizmden başka çıkar yol yoktur. Yani düşünme, acı çekme, renklerin nitelerini deneyimleme, haz duyma gibi zihin özelliklerinin ve hallerinin aslında azot, karbon, oksijen, hidrojen ve diğer atomlarda ve hatta her türlü maddî parçacıkta çok cüzi miktarlarda da olsa önceden bulunduğunu kabul etmek zorundayız. Bu zihinsel özellikler aynen kütle ve elektrik yükü gibi, maddî parçacıkların evrensel özelliklerindendir. Parçacıkların sahip olduğu cüzi elektrik yükleri, bu parçacıklar belli şekillerde bir araya geldiklerinde birikerek maddenin o bildiğimiz son derece çeşitli ve muhteşem elektriksel davranışlarını ortaya çıkarır: envai türde elektrikli cihazların çalışması, şimşek çakması, aurora borealis gibi. Benzer şekilde, parçacıkların cüzi zihinsel halleri de çok sayıda parçacık bir beyin ve sinir sistemi oluşturacak şekilde organize olduklarında, o muhteşem zihin ve bilinç fenomenlerini ortaya çıkarır.

Panpsişizme yakın görüşlerin geçmişte Leibniz, Schopenhauer, Bergson, William James, A. N. Whitehead gibi ünlü temsilcileri olmuşsa da, günümüz zihin felsefecileri arasında Panpsişizmin popülaritesinin oldukça az olduğunu belirtelim.

Zihin probleminin Doğalcı ya da Fizikselci (Physicalist) çözümü ve böylelikle zihin dediğimiz şeyin gizeminin aydınlanması en az iki temel problemin çözümüne sıkıca bağlıdır diyebiliriz. Bunlardan ilki, nitel zihin hallerinin duymasal özellikleri olarak tanımladığımız nitelere tümüyle fiziksel bir dünyada yer olduğunun gösterilmesi problemidirki zihin felsefesinde “bilincin zor problemi” (hard problem of consciousness) adıyla bilinir.

Başka bir deyişle, şunun aydınlatılması gerekiyor: Elektronlardan, atomlardan, elektromanyetik alanlardan, nükleer çekim kuvvetlerinden, uzay-zaman bükülmelerinden oluşan bir dünyada nasıl oluyor da acılar, hazlar, kaşıntılar, renk, soğuk ve sıcak duymaları ortaya çıkabiliyor? Örneğin renk duymalarımıza neden olan ışık çeşitli dalga boylarındaki elektromanyetik dalga hareketidir ve bu dalgaların kendilerinin renkleri olduğunu düşünmek için bir neden yoktur (belki eğer Panpsişist veya “renk realisti”[6] değilseniz). Aynı şekilde, atomların, moleküllerin renklerinden bahsetmek de anlamsızdır. Ama bu renksiz elektromanyetik dalgalar yine renksiz olan beyin ve sinir sistemi molekülleri ile etkileşim içine girdiklerinde renk diye bir şey ortaya çıkıyor. Gerçekte renksiz nesnelerden oluşan fiziksel evrenimizin beyin dediğimiz

köşelerinde renklerin belirmesi son derece gizem dolu bir olay. Bir Doğalcı zihin felsefecisi bu gizemin fizik biliminin verileri ve bulgularıyla çözülebileceğini göstermek zorunda.

Bazı felsefecilere böyle bir çözüm pek mümkün görünmüyor. Çözümün güçlüğüne göstermek için soruna şöyle de bakabiliriz. Belli dış uyarımlarla başlatılan K beyin süreci örneğin kırmızı rengi duyulamamızla sonuçlanır. Başka dış uyarımlarla beyinde başlatılan Y süreci ise yeşil rengi duyulamamızla sonuçlanır diyelim. Peki, niye K beyin süreci kırmızı, Y beyin süreci yeşil renk duyumu ortaya çıkarıyor da bunun tersi değil? Yani K beyin sürecinin yeşil değil de kırmızı, Y beyin sürecinin ise kırmızı değil de yeşil renk duyumunu üretmesinin açıklaması nedir? K süreci ile kırmızı renk nitesi arasında ve Y süreci ile yeşil renk nitesi arasında ne gibi fiziksel zorunluluk var? Yeşil renk duyumuna ancak Y beyinsel sürecinin, kırmızı renk duyumuna ise ancak K beyinsel sürecinin neden olabileceğinin fizik bilimi çerçevesinde açıklanması sorunu, bu sorunu ortaya atan Joseph Levine'in taktığı isimle "açıklama gediği (explanatory gap) sorunu" olarak bilinir.[7] Genel olarak ifade ettiğimizde problem, sübjektif olan nitelerin ne olduklarının ve nasıl hasıl olduklarının objektif bilim tarafından açıklanması problemidir. Levine, Thomas Nagel, Frank Jackson, David Chalmers ve Colin McGinn gibi yazarlar söz konusu gediğin objektif bilim tarafından kapanmasının ilke olarak imkânsızlığını ya da zorluğunu göstermek için çeşitli argümanlar ileri sürerler.

Zihin problemini çözüme kavuşturmak için Doğalcı zihin felsefecilerinin çözmesi gereken ikinci problem yönelimsellik problemidir. Bir beyin hangi özellikleri ve yapıları yönelimsel zihin hallerinden sorumludur? Bireysel alındıklarında yönelimselliği olmayan moleküllerden oluşan beyinde yönelimsel haller nasıl mümkün olabiliyor? Yani, bir şeyler hakkında olan, bir anlam taşıyan, bir şeyleri temsil etme özelliği olan beyin halleri nasıl ortaya çıkabiliyor? Her ne kadar, özellikle Fred Dretske, Jerry Fodor ve Robert E. Cummins gibi Doğalcı felsefecilerin çalışmalarıyla yönelimselliğin kaynağını aydınlatma konusunda belli mesafeler katedilmişse de henüz çözümlenmesi gereken pek çok sorun vardır.[8] Bu sorunların merkezde yer alanlarından biri, beyinde zaman zaman meydana gelebilen "yanlış temsil etme" (misrepresentation) olgusunun gerekli ve yeterli şartlarını ortaya koymaktır.

Bu iki problem çözülebilirse çağdaş analitik zihin felsefesinin çok tartışılan başka sorunlarının da çözülmesi umudu doğabilir: diğer-zihinler problemi, felsefi zombilerin teorik olarak mümkün olup olmadıkları, başka bir insan veya zihni/bilinci olan başka bir canlı olmanın nasıl bir şey olduğu (örneğin sonarla yön bulan bir yarasa gibi, bazı algılama metodları bizden çok farklı olan bir canlının zihninden bakıldığında dünyanın nasıl görüldüğü[9]), bilincin ne işe yaradığı ve evrimsel açıdan avantajlarının neler olduğu, yapay bir zihnin mümkün olup olmadığı vb. ...

Bütün bu sorular doyurucu cevaplara kavuştuğunda da, uzun süredir felsefenin ilgi alanında yer etmiş olan zihin ve bilinç konusunun artık tümüyle nörofizyoloji gibi empirik bir bilimin uğraşı alanına girerek felsefenin kapsama alanından çıkması gündeme gelebilir. Buna benzer bir durum bilindiği gibi "canlılık problemi"nin 20. yüzyılda felsefeden biyolojiye devredilmesinde yaşanmıştı.

Dipnotlar

[1] Bu vereceğim ayna örneği şimdi hatırlayamadığım bir kaynaktan alınma. Bu yazıdaki başka bazı noktaları da yine yıllar içinde okuduğum fakat ne yazık ki artık hatırlayamadığım kaynaklara borçluyum. Elbette bu demek değil ki bu yazıdaki bütün örnekler ve yorumlar başka kaynaklardan aktarma.

[2] Bu vereceğim ayna örneği şimdi hatırlayamadığım bir kaynaktan alınma. Bu yazıdaki başka bazı noktaları da yine yıllar içinde okuduğum fakat ne yazık ki artık hatırlayamadığım kaynaklara borçluyum. Elbette bu demek değil ki bu yazıdaki bütün örnekler ve yorumlar başka kaynaklardan aktarma.

[3] Kur'andaki orijinal ifadelerle göre İslamiyetin ruh konusunda söylediklerinin aslında Kartezyen bir DUALİZM kategorisine sokulamayacağı, ancak daha sonraları, özellikle Yunan felsefesiyle tanışmanın etkisiyle, böyle bir DUALİZME yaklaşan yorumlar kazandığı konusunda görüşler vardır. Bu nokta hakkındaki bilgilendirmesi için Dr. Halil Rahman Açar'a teşekkür ederim.

[4] Benim diğer insanlarla olan anatomik ve fizyolojik benzerliklerime dayanarak oluşturacağım şöyle bir çıkarım sağlam bir çıkarım olmaz:

Bende zihin var.

Diğer insanlar anatomik ve fizyolojik açıdan bana çok benziyor.

O halde, onlarda da zihin olmalı.

Çünkü bu çıkarım, tek bir örneğe, yani kendimde zihin olmasına dayanarak genelleme yapan çok zayıf bir analoji görünümündedir.

[5] Bilinç konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Erdiç Sayan, "Bilinç" maddesi, *Felsefe Ansiklopedisi*, 2. Cilt, Ahmet Cevizci (ed.), İstanbul: Etik Yayınları, 2004, s.574-585.

[6] Renk realistlerine göre, renklerin zihin dışındaki dünyada var olan özelliklerdir; beynimiz bu var olan özellikleri algılar. Locke'a kadar giden ve çok daha yaygın olan karşıt görüşe göre ise renklerin sadece zihnimizde var olan "ikincil (secondary)" özelliklerdir ve zihnin dışında mevcut değildirler.

[7] Joseph Levine, "Materialism and Qualia: The Explanatory Gap," *Pacific Philosophical Quarterly*, 64(1983), s.354-361.

[8] Yönelimsellik olgusunu açıklamada nedensellik kavramını temel alan bir Doğalcı yönelimsellik teorisi denemesi için bkz.: Tevfik Aytekin ve Erdiç Sayan, "Misrepresentation and Robustness of Meaning," *Organon F*, 17(2010), s.21-38.

[9] Bu sorunun ortaya atıldığı ve irdelemesinin yapıldığı ünlü makale: Thomas Nagel, "What is It Like to Be a Bat?" *Philosophical Review*, 83(1974), s.435-450.



Türkiye'nin (ve belki de Dünya'nın) ilk interaktif bilim sitesi EvrimAğacı.org, deneme (beta) yayınıyla, yayın hayatına başladı!

Son 2 yıldır Evrimsel Biyoloji konusunda çok kapsamlı çalışmalar yürüten, ODTÜ Biyoloji ve Genetik Topluluğu'nun ekiplerinden Evrim Ağacı, bu defa yepyeni ve çok ses getirecek bir internet sitesi projesiyle karşınızda!

Evrimsel Biyoloji konusundaki en büyük Türkçe veritabanı olma amacıyla yola çıkan ve bu yolda emin adımlarla ilerleyen Evrim Ağacı ekibinin yeni internet sitesi EvrimAğacı.org (www.evrimagaci.org), birbirinden önemli projeleri bünyesinde barındıracak:

- Fotoğraflar: Bilimsel bilgilerin aktarımında önemli rol oynayan görsel veriler, albümler halinde okurlarıyla buluşacak. Birçok konuda, özenle düzenlenmiş albümler, Dünya'nın dört bir yanından derlenmiş ve Evrim Ağacı tarafından düzenlenmiş ve kimi zaman da ekip tarafından tasarlanmış görsellerden oluşacak.

- Makaleler: Evrim Ağacı'nın bilim camiasında ses getirmesini sağlayan, son 2 yılda yayınlanmış 400 civarındaki makalesi ve yeni makalelerinin tamamı burada yer alacak. Herkesin anlayabileceği dilde hazırlanan bu makaleler, Evrim Kuramı ile ilgili en büyük Türkçe dizin olma özelliğini taşıyor.

- Soru-Cevap: Uzun makaleler okumakta zorlanan okurlarına özel olarak hazırlanan bu kısımda, Evrimsel Biyoloji ile ilgili sorulan sayısız soruya, kısa ve hedefe yönelik cevaplar yer alacak. Böylece, upuzun makalelerde kaybolmak yerine, daha yüzeysel öğrenmek pahasına kısa sürede soruların cevaplarına erişilebilecek.

- Sözlük: Türkiye'de hiçbir kaynakta bulunmayan, ilk tamamen ücretsiz Türkçe bilim sözlüğü, Evrim Ağacı bünyesinde oluşturulacak. Özellikle Evrimsel Biyoloji ve ilgili bilim dallarında (Biyoloji, Moleküler Biyoloji ve Genetik, Tıp, Antropoloji, Psikoloji, vb.) kullanılan terimlere yer verilecek olan sözlük, sadece kelime karşılıklarını içermeyecek. Tam tersine, açıklamalı ve görsel bir sözlük olacak, içerisinde görsel bilgiler ve örnekler barındıracak.

- Türler Atlası: Ekibin ilk uluslararası projelerinden biri olacak olan bu girişim, Türkiye'de ilk

defa sanal ortamda, devasa bir Türler Atlası olacak. Tespit edilmiş tüm türlerle ilgili Türkçe veriler ve taksonomik bilgiler içerecek olan kısımda, ilerleyen dönemde otomatik filogenetik (evrimsel) ağaçların çizilmesi ve türler arası ilişkilerin oluşturulması bekleniyor. Daha önceden TÜBİTAK tarafından yapılmaya çalışılan bu proje, başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

Ekibin daha birçok plan aşamasında olan projesi bulunuyor. Bunlar da önümüzdeki günlerde internet siteleri üzerinden bildirilecek.

Sitenin en önemli özelliği ise şu: Siteye, şimdilik sadece Sözlük kısmında, ancak yakın gelecekte tüm kısımlarda, herkes veri gönderiminde bulunabilecek. Yani sitenin bütün kullanıcıları, siteye bilgi girişinde bulunabilecek. İlk etapta Wikipedia'yı andıran bu özelliğin, Wikipedia'dan çok önemli bir farkı var: Girdilerin tamamı, bilim düzenleme ekibi tarafından kontrol edilip onaylandıktan sonra sergilenecek ve kaynaksız hiçbir veri kabul edilmeyecek. Dolayısıyla Wikipedia gibi bilimsel olarak güvenilir ve herkes tarafından, her an değiştirilebilir bir kaynak yerine, bilimsel kaynakçasıyla birlikte, tamamen güvenilir bir bilim arşivi olacak.

Siz de EvrimAğacı.org'un bir parçası olmak ve sitedeki bilgilerden faydalanmak için, tıklayın:

www.evrimagaci.org

Teşekkürler.

--

Çağrı Mert BAKIRCI

ODTÜ Biyoloji ve Genetik Topluluğu Denetleme Kurulu Üyesi
(www.biyogen.metu.edu.tr)
Evrim Ağacı Grubu Kurucusu / İdari Sorumlusu
(www.facebook.com/treeofevolution)
ODTÜ Makina ve İnovasyon Topluluğu (METU MECH)
Kurucusu ve Üyesi (www.metumech.org)

ODTÜ Makina Mühendisliği 5. Sınıf Öğrencisi
ODTÜ Biyoloji Bölümü Öğrencisi

İletişim:

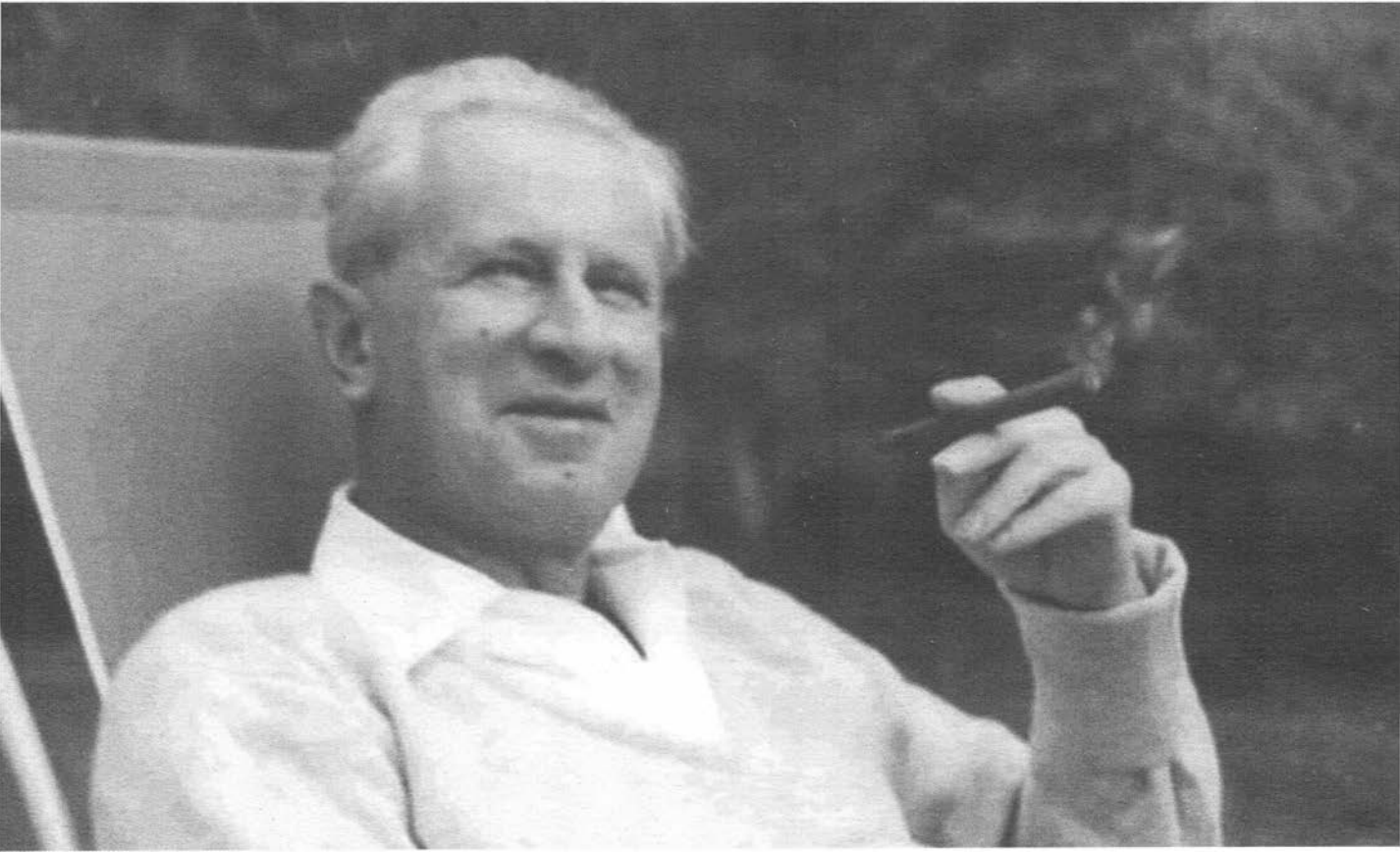
GSM: 0532 513 15 00

e-mail: cagrimertbakirci@gmail.com / e162826@metu.edu.tr

ÜNLÜ DÜŞÜNÜR HERBERT MARCUSE'LE DEVİRİM HAKKINDA BİR GÖRÜŞME*

Çeviren : T. KARAMUSTAFAOĞLU

Söyleşi



* Günther BUSCH, On Revolution, Herbert Marcuse, Interview, Bkz.
Student Power, Problems, Diagnosis, Action, Edit., Alexander COCKBURN,
Robin BLACKBURN, London, pp. 367-372.

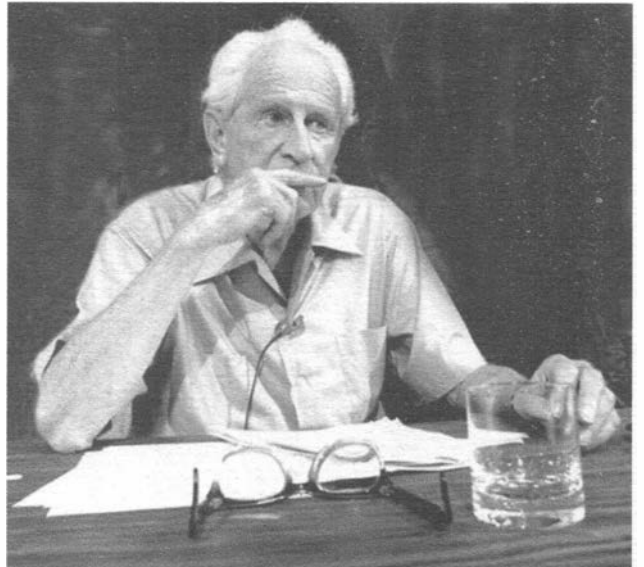
BİRİNCİ SORU : Deniliyor ki endüstri toplumunun yeni olguları karşısında Marx'ın devrim anlayışı ayakta duramaz; çağdışı bir anlayış olmuştur bu; artık destekleyen bir çevrede kalmamıştır. Marx'ın düşüncesine göre gelecekteki bütün toplumcu ayaklanmaların tarihsel sahibi olan işçi sınıfı, sınıfsal niteliğini kendisi bozmuştur. Yüksek düzeyde farklı bir toplum düzeni kurma isteğinin belirmesi, daha uygun çalışma koşullarına, daha geniş boş zamana ve daha çok maddî nesnelere ihtiyaç duyulmasına yol açmıştır. Bu koşulların etkisi altında, işçi sınıfının ekonomik yoksulluğunu dile getiren ve ezilen kimselere seslerini yükseltmeyi öğreten, eski devrim teorisi, güçsüz ve gerçek dışı bir biçim almıştır. Devrimci teori gerçeklere sırt çevirmiştir. Bugünlerde devrimden söz ederi bir kimse hiç kuşku yok ki, karmaşık, anlaşılması güç bir kavrama (mystification) katkıda bulunuyor. Öyle değil mi? Siz ne dersiniz?

MARCUSE: Gerçekte devrim fikri hiçbir zaman karmaşık, anlaşılması güç bir kavram (mystification) olmamıştır. Genellikle mevcut koşullar sürekli olarak kötü işlemiştir : Yoksulluğu ve insanlığa aykırı eylemleri alt etmenin gerçek olanaklarına karşı çıkan bir güç var. Devrimin dayanabileceği bir çevrenin ve örgütlü bir akımın kalmamış olması, onun gerekliliğini ortadan kaldırmaz. Ama acaba, bugün için devrimin tutunabileceği bir çevre gerçekten kalmamış mıdır? Gelişmiş kapitalist düzende insanın kaderini saldırgan ve yayılan sömürü aracının ve bununla iç içe girmiş siyasal kararların tayin ettiği bir gerçektir; bu gerçeği ne pluralist (çoğulcu) demokrasinin ideolojik örtüsü ve ne de aşırı üretimin nesnel örtüsü değiştiremez. Bu egemen sistemde benimsenip uygulanan kamu hakları da yeryüzünü bir cehennem yerine çeviren baskı ya da zorlamaların şiddetini azaltamamaktadır. Şimdilik bu cehennem Vietnam'ın savaş alanları ile yeni sömürgeciliğin kurbanı olan öteki ülkeler üzerinde toplanmıştır. Orada, hiç kuşkusuz insanlık da bir araya gelmiştir. Birdenbire değil, çeşitli yollardan geçerek, gerilla savaşları ile saldırganın dehşetine dehşetle karşı koyan ve kapitalist sistemin iç sınırını tanımlama olanağını bulanlar aşırı yoksulluk ve güçsüzlüklerine rağmen yıllardan beri dünyanın en varlıklı ve tekniği en ileri yıkıcı makinasını kontrol altında tutabilmişlerdir. Buna «İç» sınır diyorum, çünkü gelişmiş kapitalizmin küresel sistemini artık dıştan sınırlamaya imkân yoktur; nitekim üretim ilişkilerindeki tüm çelişmelere rağmen, sosyalist ülkelerin kalkınmaları bile, dünyadaki rekabet baskısına ve birlikte yaşama zorunluluğuna bir karşılık olmaktadır. Ama romantik bir kurtuluş cephesi fikri yanlıştır. Böyle bir gerilla savaşı ile sisteme öldürücü bir darbe indirilemez: Gerilla savaşı uzun sürede teknolojik bir «Kesin Çözüm» şekline karşı tutunamaz. Kapitalist sistem «zaferin» ne zaman herşeyi yakarak ve zehirleyerek gerçekleştirileceğini tayin etme hakkını saklı tutmaktadır. Vietnam'da «Kesin Çözüm» şekli sermaye gücünün kesin olarak birleşmesiyle meydana gelecek ve bu sermaye gücü askerî

diktatörlüklerin ve servetin yardımıyla çıkarlarını daha da geliştirerek sosyalist güçleri giderek zayıflayan bir savunmaya (ya da etkisiz bir tarafsızlığa) itecektir. Bu eğilimin önlenebilmesi için yeni sömürgecilik kurbanlarının direnme eylemlerinin «bolluk toplumunun» kendi içinde, gelişmiş kapitalizmin metropolünde ve bağımsızlığı metropol tarafından tehdit edilen zayıf kapitalist ülkelerde destek görmesi gerekir. (Metropol'deki muhalefet sorununa dördüncü soruyu cevaplarken tekrar döneceğim). Avrupa'nın kapitalist ülkelerinde etkili bir muhalefetin işleyebilmesi için gerekli olan ön koşul, işçi sınıfı akımını siyasal bakımdan uluslararası ölçüde yeniden canlandırmaktır.

İKİNCİ SORU: Çağımızın en göz alıcı yönlerinden biri de kapitalizm ile sosyalizmin giderek birbirlerine yaklaşımlarıdır. İleri endüstrileşme her iki sistemin toplumsal süreci ile üretim yöntemlerini değişikliğe uğratmıştır. Teknoloji, olayların akışını ve insanların toplumsal ilişkilerini belirlediği ölçüde, egemenlik ilişkileri yine teknolojik terimlerle tanımlanır. İktidar, toplumsal çalışma hayatını yöneten ve uygulamayı örgütleyen araçta toplanmıştır : Yönetim ve işletme biçimine dönüşmüş olan bu egemenliği (üstünlüğü) artık siyasal ve ekonomik egemenlik diye tanımlamak güçtür. Her birey iyi niyetle eyleme geçer, bu, bireyin genel baskılar karşısında eylemde bulunma isteğinden ileri gelir. Devrimcilerin ve devrimlerin esinlendikleri hürriyet anlayışı, modern kapitalist ve sosyalist devletlerde tedavülden kalkmışa benziyor. Acaba hürriyet kavramı, «güdümlü kütle toplumunda» devrimci niteliğini yitirmiş mi oluyor?

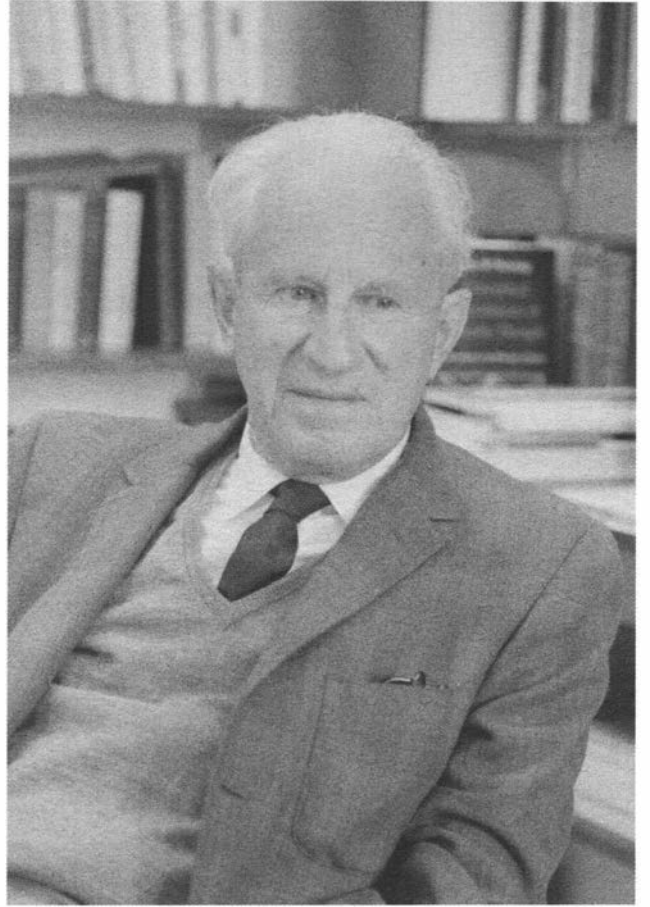
MARCUSE: «Kapitalizm ile sosyalizmin giderek birbirlerine yaklaştıkları» sözü, «teknolojik toplum» ya da «gelişmiş endüstri toplumu» gibi klişeleşmiş kavramlarda anlatımını bulmaktadır.



Genellikle bu anlayışa yöneltilen sert eleştirinin kendisi ideolojik bir nitelik taşır. Artık sosyal sistemler arasındaki farkı belirleyen şeyin teknik değil, üretici güçlerin sosyal örgütü olduğunu açıklamak gerekmez. Fakat üretim araçlarındaki özel mülkiyeti kaldırıp bunları kolektif bir denetim altına sokmakla (özellikle bu denetim, kapitalist sistemin yarattığı ihtiyaçların etkisi altında kalan işçi sınıfı eliyle yürütüldüğü zaman) sözü geçen farkın sona ermediğini tekrar belirtmek faydalı olur. Gelişmiş kapitalizmle yanyana, bir arada yaşamak sosyalist toplumları - üretici güçlerle toplumsal ihtiyaçların gelişiminin geniş çapta politik- diplomatik ve askerî gereksinmelere bağlı bulunduğu bir ölüm kalım yarışının (rekabetinin) içine sürükler. Böylece burada da orada olduğu gibi teknik, üretim sürecine takılmış bir baskı aracı haline gelir. Bunun gibi, henüz kurtuluş aracı haline gelememiş olan teknik, kendi içinde ve bir üstünlük aracı olarak belli davranış biçimleri ortaya koyar. Ancak, kurtuluş olanağının üretim araçlarının topluma mal edildiği yerlerde bulunduğu sorunu, yine bir sorun olarak kalmaktadır. Sosyalist ülkelerdeki siyasal ekonominin saldırıya ve yayılmaya değil, barışa ihtiyacı vardır. Fakat üretim güçlerinin gelişimindeki teknolojik ve siyasal yarışma (rekabet) gelecek için daha yıkıcı gözükten bir başka eğilim meydana getirmektedir. Bugünkü uluslararası kümeleşme, bir yanda eski, «yerleşmiş», ve teknolojik açıdan gelişmiş, endüstrileşmiş sosyalist ülkelerle öte yanda yeni ve yoksul ülkelerin çıkarları arasında bir çatışmaya doğru kaymaktadır. Birinciler varlıkları kategorisine doğru ilerliyorlar; onlara sınırın ötesinde kalan yoksul ülkelerin devrimci komünizmi «aşağıdan gelen yeni bir devrim» ve dolayısıyla bir tehlike şeklinde gözükebilir. Elbette bu, yalnız onlar için var olan bir tehlike değil. Nitekim, bundan «bolluk toplumu » da bir tehlike duymaktadır: Amerika'nın uzun bir süreden beri komünizme karşı giriştiği savaş, en yoksulun komünizmine karşı girişilmiş bir savaş halini almıştır.

Eğer «devrimcilerin ve devrimlerin esinlendikleri hürriyet anlayışı» gelişmiş endüstriyel ülkelerde hayat düzeyinin yükselmesi ile bastırılır ya da yok edilirse, o vakit baskıya uğrayanların ya da ezilenlerin sisteme karşı başkaldırmaları daha açık ve kesin bir biçime bürünür, işte tam bu noktada devrimci hürriyet anlayışı ile öz varlığı koruma zorunluluğu birbirine yaklaşır : Meselâ Vietnam'da ve zengin ülkelerin gecekonduları ile yoksul semtlerinde olduğu gibi.

ÜÇÜNCÜ SORU: Çağdaş endüstri toplumunda ekonomi, artık siyasal kararlara temel olmaktan çıkmış, bizzat bir siyasal fonksiyonu haline gelmiştir. Şimdi ekonomik usuller elli yıl öncekinden daha açık biçimde siyasal denetim altına girmiştir. Böylece eskiden bilinmeyen, yeni bir totalitarizm biçimi ortaya çıkmıştır. Toplumsal teorinin bu olaylara kendini uyduramadığı görülüyor : Toplumsal teori kendi kategorilerinin tutsağı



oluyor ve gerçekleri tek başına bırakıyor. Fikirlerin, eylemi parçaladığı göze çarpıyor. Bu durumda, acaba toplumun çağdaş gelişimini hâlâ «yabancılaşma», «maddeleştirme», «sömürme», «en az geçim düzeyi» ve «yoksullaşma » gibi kavramlarla açıklamak mümkün müdür?

MARCUSE: «Çağdaş endüstri toplumunda ekonominin artık siyasal kararların temeli olmaktan çıkarak sırf bir siyasal fonksiyonu durumuna geldiğini» söylemek doğru değildir. Dar anlamda, ekonomi hiçbir zaman siyasal kararlara temel olmamıştır. Günümüzde bile ekonomi «siyasal ekonomidir»: Üretim ve dağıtım sürecini geniş çapta politika tâyin etmektedir ve ekonominin kendisi büyük oligapolistik çıkarların egemen olduğu politikanın belirleyici bir unsurdur (zaten bu iki kavram hiçbir zaman sürekli bir uyum içinde bulunmazlar). Üretici ve tüketicilerin siyasal düşünce ve durumları bugün dünden daha çok ekonomik bir etken olmaktadır : Değiş tokuşta, iş gücünün alım satımında, malların pazarlanmasında bu bir unsurdur. Bir kimsenin iş alanında, ticarhanede ve fabrikada rekabete girişebilmesi için siyasal bakımdan «pekiyi» durumda olması gerekir. Siyasal propaganda ile ticarî reklâmlar bir noktada birleşirler. Gelişmiş düzeydeki kapitalizmin siyasal ekonomisi aynı zamanda «psikolojik» bir ekonomidir : Bu ekonomi kapitalist sistemin gerekli kıldığı ihtiyaçları -hatta içgüdüsel nitelikte olanları bile

meydana getirir ve yönetir. İşte bu egemenlik fintojection) nun giderek artan ihtiyaçların karşılanması olayı ile birleşmesi yabancılaşma, maddeleştirme ve sömürme gibi kavramlar üzerine şüpheyi çekmektedir. «Bolluk toplumundan» yararlanan kimse, gerçekte yabancılaşmış varlığında kendini «tatmin» etmiş olmuyor mu? Gerçekte, o kimse, ona ait olan bir makinanın, arabanın ve televizyon aracının içinde yine kendisini bulmuyor mu? Ama acaba, yanlış bir öznel (subjectivity) insanı olayların nesnel (objective) niteliğinden uzaklaştırır mı?

DÖRDÜNCÜ SORU: 1965 yılında yazdığınız bir denemede kapitalizmin çelişmelerini «kontrol edilebilir» biçime sokmayı başardığını ileri sürmüş ve kapitalizmin «devrimci gizli gücü» yuttuğundan söz etmiştiniz. Acaba bu düşüncelerinizle belli koşullar altında eleştirici teori ile siyasal eylemi birleştirmenin imkânsız olduğunu mu anlatmak istediniz? Başka deyişle, devrim düşüncesini ve buna duyulan gereksinmeyi zora başvurmaksızın ortadan kaldıran bir toplumun yapısı içinde «devrimcilğin» anlamı ne olmak gerekir?

MARCUSE: Gelişmiş kapitalizmin içindeki çelişmeleri kontrol altına alabilmesinin kendine özgü bir dinamiği vardır. Kapitalizmin bu patlayıcı gücü bugün Vietnam savaşının tırmanma politikasında ve Amerikan sermayesinin Avrupa, Güney Amerika ve Asya'ya yayılmasında etkin bir rol oynamaktadır. Ama bu eğilime bakıpta bunun kapitalist devletleri birbiriyle silâhlı bir çatışmaya götürecek tohumlar taşıdığını söylemek saçma bir şey olur : Ortak çıkarın karşısındaki ortak düşman, rakipleri birleşmeye zorlamaktadır. Ama bu ülkelerdeki birtakım bireyci çıkarlar Amerikan sermayesine karşı koymakta ısrar ediyorlar; millî bağımsızlık yeniden ilerici bir etken olmaya başlıyor. Amerikan sermayesinde meydana gelecek bir gerileme - artan otomasyonun doğurduğu işsizlikle birleşerek - ciddi bunalımlara, şoklara yol açabilir. Bu ise, Amerika Birleşik Devletlerindeki muhalif güçlerin birleşmelerinin değerini azaltır. İşte o zaman neo - faşist akımlar zafere ulaşır ve örgütlü işçilerin çoğunluğu da ya bunların peşinden gider ya da tarafsız kalır. Bununla birlikte, muhalefetin de büyüüp kendini örgütlendirmesi mümkündür. Amerikan gençliğinin direnme eylemleri böyle bir ortamda siyasal etki yaratabilir. Direnişin ideolojik bir yanı yoktur; bu direnişte (sosyalist ideoloji de dahil) bütün ideolojilere karşı derin bir güvensizlik vardır. Bu direnme tüm olarak cinsel, ahlâkî, fikrî ve siyasî bir başkaldırmadır. Eylem, toptan ve sistemin tümüne yöneltilmiş bir anlam taşımaktadır: «Amerika'daki bolluk toplumuna» karşı duyulan bir hoşnutsuzluktur bu. Gençlik, yalancı ve kanlı bir oyunun kurallarını bozmaya hayatî bir ihtiyaç duymakta ve artık işbirliğine son vermektedir. Gençlerin bu egemen sistemden ve boyuna artan üretim malları yığılmasından soğumaları, bunlara karşı hoşnutsuzluk

duymaları nedensiz değildir. Gençler bu sistemdeki üretim uğruna hergün nelerin feda edildiğini ne baskılar ve bunalımlar yapıldığını görüyor ve biliyorlar. Artık gençler egemen sistemin nimet ve güvenceleri için gerekli olan zorlamalara katılmak istemiyorlar. Belkide onlarda yeni bir bilinçlenme beliriyor, bir başka gerçek, hayat ve mutluluk içgüdüğü taşıyan yepyeni bir insan tipi ortaya çıkıyor; onlar bunamış, eskimiş bir toplumda uygulanan hürriyet ve isteklerle hiçbir bağlantısı olmayan bir hürriyet duygusu taşıyorlar. Kısaca, burada mevcut sisteme karşı «kararlı bir inkâr» eylemi söz konusudur; ancak bu inkarcı tutum etkili bir örgüte sahip değildir ve tek başına kesin bir siyasal etkide bulunma yeteneğinden yoksundur. Böyle bir direniş, ancak sisteme karşı direnen öteki güçlerle birleşerek yeni bir öncü durumuna gelebilir; içine kapalı kaldığı sürece aşılınıp mevcut sistemin koynuna düşme tehlikesi vardır.

Saffet Murat Tura ile Psikanaliz Üzerine

Söyleşi: Burak Çıracı

Söyleşi

Dünya ölçeğinde bakıldığında artık psikanaliz eski önemini korumuyor. Yani 1960'lardaki, hatta 70'lerdeki parlak döneminde olduğu gibi hegemonik bir söylem olmaktan çıktı psikanaliz. Türkiye'deyse önemi geç farkedildi. Şu anlamda. Bilimde gelişmiş ülkelerde bile psikanaliz tamamen terk edilmedi



Merhaba öncelikle Psikanalizin Türkiye'deki konumunu sorarak söyleşiye başlamak istiyorum. Türkiye'de kuramsal veya tedavi yöntemi anlamında psikanaliz yer bulabilmiş midir?

Sanırım gençliğimde yayınlanan ilk çalışmalarım psikanalizle ilgili olduğundan pek çok insan psikanalist olduğumu düşünüyor. Oysa ben psikanalist değilim. Psikiyatri pratiğim genellikle bireysel psikoterapi üzerine kuruludur ama psikanalist değilim. Aslında benim psikanalizle ilişkim daima sorunlu bir çizgide seyretti. Hem bir yandan önemsedığım ve mutlaka ciddiye alınması gerektiğini düşündüğüm bir düşünme tarzı psikanaliz, hem de temel ontolojik yapısı bakımından mutlaka eleştirilmesi ve değiştirilmesi gereken naif bir yönü var bence. Psikanaliz karşısındaki bu tutumum çelişik değil aslında, ama anlatması zor ve zaman alıyor. Neyse, bu iki saik nedeniyle bir yandan psikanalitik düşünceye katkı sayılabilecek çalışmalarım oldu geçmişte, bir yandan da ona yönelik eleştirilerimi dile getirdim. Üstelik son on-on beş yıldır çalışmalarımı bilhassa beyin biyolojisi ve zihin felsefesi alanlarına kaydırdım. Bu çerçeveden bakarsak artık sorunuza daha 'doğru' yanıt verebilecek psikanalistler var bugün Türkiye'de. Ama sorunuza yanıt vermek için bugün gelişmekte olan bir psikanaliz akımının olduğunu söyleyebilirim bu ülkede. Dünyaya geneline bakıldığında sinüzoidal bir faz farkıyla yükselen bir dalga olarak yavaş yavaş Türk psikanalizinden de söz edebiliriz artık sanırım. En azından temenni ederim.

Bir söyleşinizde duyduğum "Akli pazara çıkarmışlar; herkes kendi aklını getirmiş" alıntısında anlatmak istediğinizin, ilk bakışta (yüzeysel) düşündürdükleri yanında; bu dönemdeki "dünya" görüşünüzden (sizin zihninizdeki kişiler arası iletişim idealleri bakımından), de bazı belirgin nüveler taşıdığını düşünüyorum. Kitabınız, Histerik Bilinç'te de etken olduğumu düşündüğüm bence- bu kişisel kuşkuculuğun sizdeki anlamını ve entelektüel eğilimi olan insanlarda bu zihinsel-dilsel üslup yaklaşımının ne kadar yer bulduğu konusundaki fikirlerinizi merak ediyorum.

Sanırım beni bilim ve felsefeye çeken faktörlerden biri naif düşünme tarzlarından kurtulma çabam. Hakikatin görünenin ardında, ötesinde olduğuna ilişkin bir kanım var. İşte kuşkuculuk burada devreye giriyor. Naiflik bence görünüşü hakikat sanmak gibi özetleyebileceğim bir şey. Halbuki sofistike düşünme tarzları olarak bilim ve felsefe tam tersine görünüşün yanılsama olduğunu, bunun ardında daha derin bir gerçeğin olduğunu göstermekle kalmaz, gerçekliğin naif ve yanılsamalı görünüşünün nasıl ortaya çıktığını da açıklayarak naif görünüşü de hakikatin bir parçası haline getirir. Hakikatin naif görünüşü de hakikate dahildir. Sudaki küreği kırılmış görürsünüz. Oysa sofistike düşünme tarzı olarak optik sadece küreğin aslında kırılmadığını söylemekle kalmaz, niçin kırılmış gibi görüldüğünü açıklayarak görünüşü de hakikatin parçası kılar. Bu bağlamda kuşkuculuk sizin de sezdiğiniz gibi benim dünyaya yaklaşımının temelini oluşturuyor. Hiçbir şeye, kendi ulaştığım düşünsel sonuçlara bile inanmam. Bu deliller çerçevesinde şu varsayımları kullanırsak şimdilik

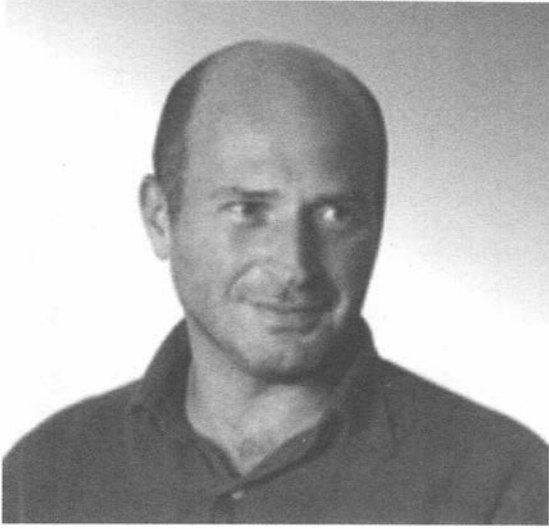
böyleymiş gibi duruyor demeyi tercih ederim. Maalesef hızlı okumayı, kitabı şöyle bir karıştırıp fikir sahibi olmayı isteyen pek çok insanın gözünden kaçıyor her ihtimali düşünüp, kullandığı varsayımları belirttik olarak dile getiren bu düşünce tarzı. Kitabın nasıl bir sonuca ulaştığını değil nasıl bir tartışmanın içinden geçerek o sonuca ulaştığını anlamaktır esas olan. Sonuç yanlış olabilir. Çoğu zaman yanlıştır zaten. Güzel olan, düşünceyi geliştiren, fikrin nasıl incelikli, kıvrak bir yol izlediğini görmek ve bundan zevk alabilmektir. Bu bağlamda bence bir kitap ya hiç okunmamalı ya da okunacaksa hakkı verilerek okunmalı. Buralarda, dünyanın bu gibi bölgelerinde entellektüeller arasında bile, bilime nasıl sempatiyle bakılmadığı açık bence. Felsefeyse ölü köpek muamelesi görüyor günümüzde, batıda bile. Eğer buralarda, dünyanın bu gibi bölgelerinde bilime dayalı bir felsefe yapıyorsanız işiniz zor yani.

Psikanalizin, özellikle de kuramsal yönünün üniversitelerde görmezden gelindiğini ve konuyla ilgilenen akademisyenlerin psikanalizi yeterince özümsemediğini düşünüyor musunuz?

Daha önce de söylediğim gibi Türkiye'de psikanaliz durumunu daha iyi değerlendirebilecek, psikanalitik hareketin içinde yer alan, hatta hayatını psikanalize vakfetmiş insanlar var artık. Eskiden, uzun yıllar önce psikanalizin hakkını savunanların başında gelenlerden biriydim belki. Ama artık bu misyonu üstlenen, çok daha bağlı psikanalistler var. Bu soruyu onlar daha iyi yanıtlardı. Ama gördüğüm kadarıyla sorunuza yanıtlamaya çalışayım gene de. Psikanalizin sadece Türkiye'de değil dünya ölçeğinde de akademiyle ilişkisi sorunlu seyretmiştir daima. Bu yaygın akademik yaklaşımın ardında şüphecilik değil bazı dogmatik önyargıların olduğu düşünülebilir. Ama bugün, uzun mücadelelerden sonra, akademide psikanalitik düşünceyi temsil eden isimler var artık. Bunların psikanalitik teoriyi yeterince anladığına da şüphe yok.

Bir de dünyadaki gelişmelere bakalım istiyorum. Psikanalizin dünyadaki konumu nedir? Türkiye ile kıyasladığımızda biz dünyadaki gelişmelerin neresinde duyuyoruz.

Dünya ölçeğinde bakıldığında artık psikanaliz eski önemini korumuyor. Yani 1960'lardaki, hatta 70'lerdeki parlak döneminde olduğu gibi hegemonik bir söylem olmaktan çıktı psikanaliz. Türkiye'deyse önemi geç farkedildi. Şu anlamda. Bilimde gelişmiş ülkelerde bile psikanaliz tamamen terk edilmedi. Hala hem kuramsal alanda hem uygulamada önemli bir yeri var hala. Eskisi gibi değil ama var. Türkiye'deyse psikanaliz o ülkelerde düşüşe geçtiği bir aşamada yükselmeye başladı. Sanırım psikanalizin veya onun gelecekte devreye girecek gelişmiş varyantlarının daima ya da en azından uzunca bir süre önemli bir yeri olacak düşünce dünyasında. Bence psikanalizin en önemli sorunlarından biri de teorik sorunsalının, yani teorik sorgulama koşullarının geçerlilik alanının yeterince netleşmemiş olması. Teorik geçerlilik sınırları netleşmiş bir psikanalizin, yani ne yaptığını bilen, kendilik bilincine ulaşmış bir psikanalizin gelecekte de



önemli katkıları olabileceğini düşünüyorum.

Lacan üzerine olan çalışmalarımızın Türkiye'de psikanalize olumlu katkılar sunduğunu düşünüyor musunuz? Lacan Türkiye'de hak ettiği ilgiyi görebilmiş midir?

Psikiyatr olduğum için mesleki kaygılarla Lacan'a yönelik çalışmalar yaptığım sanılıyor galiba. Aslında bu doğru değil. Benim lacan'a olan ilğim ilk gençlik yıllarıma uzanır. Marx'dan etkilenmeye başladığım gençlik yıllarımda, yani 70'lerin başlarında ya da ortalarına doğru, Fransa'da da yapısalçılık akımı altın çağının sonlarını yaşıyordu. O zamanların ruhu başkaydı tabii. Neyse. Ben de bu bağlamda Fransız marksist filozof Althusser ve onun yapısalcı Marx yorumu üzerine çalışıyordum. Althusser'in kurmaya çalıştığı ideoloji teorisi etkilemişti beni. Onun Lacan referansları bağlamında bu düşünce adamını okumaya yöneldim ilk olarak. Dışardan bakınca her ne kadar sanki geç devreye girmiş gibi görünüyorsa da gençliğimden beri benim esas tutkum ontolojidir. Ama bu alanda bir şeyler söylemeye başlamak önemli bir bilgi birikimi ve uzun bir düşünme süreci gerektirir. Bu da ancak geç yaşlarda gerçekleşebilen bir şey. Yani genç bir insan keskin zekasıyla fiziği ya da matematiği altüst edebilecek mükemmel bir çıkış yapabilir. Ama asla bir ontoloji geliştiremez. Hatta belki anlayamaz bile. Felsefe zeka değil akıl işidir, yaşlı işidir. Madde ve Mana isimli kitabımla bir ontoloji kuramasam da günümüz bilimine dayanan, felsefi açıdan sofistike bir dünya görüşüne ulaşmaya çalıştım. Elbette eksikler, yanlışlar var. Bugün yazsaydım daha farklı yazardım filan. Ama son tahlilde bu kitabın ana kavrayışı oldukça tutarlı görünüyor hala bana. Bu temel ontolojik alandaki vazifemi şimdilik tamamladığımı düşündüğüm için artık tekrar pratik felsefe sorunlarına, gençliğimde yoğunlaştığım sorunlara dönmeye karar verdim ve bu bağlamda uzun bir aradan sonra tekrar Lacan'la karşılaşıyorum, otuz yıl aradan sonra yeniden Lacan okuyorum. Bence Lacan 'ideolojik bilincin kuruluşu' diye adlandırabileceğimiz bir alanda ilk planda anlaşılması gereken fikirleri üretmiş bir insan. Tabii bu ifade bizzat

Lacan'nın değil, belli bir Lacan yorumu gerektiriyor elbette. Pratik felsefe sorunları bakımından önemini yeniden keşfediyorum. Türkiye'de Lacan hak ettiği yeri bulabildi mi diye soruyorsunuz. Türkiye'de kuantum mekaniği, evrim teorisi ya da her hangi başka teorik bir şey hak ettiği ilgiyi buldu mu diye sorarak yanıtlayayım bunu. Üstelik hak edilen ilgi ne demek? Bir şey hangi ilgiyi ne bakımdan hak eder? Neyse. Sorunuzun samimi maksadını anlıyorum tabii. Bu samimi bağlamda yanıtlayım sorunuzu. Bakın dünyada, fikir hayatı bakımından çok gelişmiş olduğunu düşündüğümüz ülkelerde bile böyle ağır teorik çalışmalar pek ilgi görmez toplumun geniş katmanları arasında. Neden? Bunu ayrıca tartışmak lazım elbette. Ama önce bu durumu kabul etmek lazım.

Son kitabınız "Madde ve Mâna" ile psikanalitik kurama Hegel'ci bir bakış açısı mı kazandırmak istediniz? Sizce maddeci/materyalist görüş idealist görüş karşısında nasıl bir konumdadır?

Dediğim gibi Madde ve Mana'nın psikanalizle doğrudan bir ilişkisi yok. Bu kitapta çağdaş bilimdeki gelişmelere dayanarak, felsefi açıdan da sofistike tartışmalara girerek yeni bir dünya görüşü geliştirmeye çalıştım. Yani elimizdeki veriler çerçevesinde varlığın, özellikle de insan varlık tarzının ne'liğini araştırdım. Bu arada geçerken ama faydalanmak için ama eleştirmek için psikanalize değindiğim yerler de oldu tabii. Ama bunlar o kadar da önemli değil kitabın mantığı açısından. Materyalizm-idealizm meselesine gelince. Benim gözümde materyalizm bir son söz değil bir başlangıç varsayımdır. Çok basit ve gerçekçi bir varsayım. Occam'ın ustrası adı verilen bir düşünce ilkesi gereği, aksi kanıtlanana kadar ona dayanarak problemleri çözmemiz gereken bir ilk adım. Madde ve Mana'da materyalist varsayımın günümüz bilimiyle uyuşan bir şekilde varlığa ilişkin soruları çözmemize hala imkan veren bir varsayım olduğunu gördüm. Ama bu varsayımın zorlandığı bilgi alanları da var. Yani materyalizm alternatifsiz bir ontolojik varsayım değil. Gelecekte idealizm-materyalizm karşıtlığı birlikte aşılabilir gibi geliyor bana. O günleri görmek isterdim.

Daha çok Freud bağlamında olduğunu görsek de psikanaliz terimlerinin en azından bir kaçının (bilinçaltı ya da ego gibi) günlük lisanda kullanımının, popülerlik kazanmasının olumsuz-olumlu yanları neler olabilir, bu meselede sizin yorumunuzu merak ediyorum.

Günlük dil yaşam pratiklerinin dönüşümü çerçevesinde dönüşen bir şey. Biz dünyayı ve kendimizi bir dil çerçevesinde, bir dilin sınırlarında anlamlandıran varlık tarzlarıyız. Ancak günlük dil kendimizi ve dünyayı yanılsamalı ve naif bir şekilde anlamamıza imkan veriyor yalnızca. Ama öte yandan günlük yaşam tam da bu yanılsama üzerine kurulu bir oyun-gerçeklik zaten. Neyse. Derin bir konu bu. Uzun felsefi tartışmalara girmeden pratik bazı saptamalarla yetinelim isterseniz. Şimdi mesela kuantum mekaniğine ilişkin terimler de yalan yanlış kullanılıyor günlük hayatta. Psikanalitik terimlerin bu bağlamda kullanılması anlaşılır bir şey. İnsanlar

dünyalarını anlamlandırmak, anlamak istiyorlar. Bu kaçınılmaz bir şey, olan bir şey. Tabii doğru yerde kullanılması, doğru kullanılması iyi olurdu bu terimlerin. Ama size şunu söyleyeyim. Psikanaliz denen işi yapanlar ya da psikanalizi iyi bilenler özel mesleki alanların dışında, günlük yaşamda kullanmazlar bu dili. Yani bir psikanalist karısıyla kavga ederken kalkıp psikanalitik yorumlara asla başvurmaz mesela. Çok saçma ve itici bir durum olurdu bu. Psikanalizin böyle bir kullanımı eşitlik ülküsüne dayanan bir ilişkiyi bir iktidar ilişkisine dönüştürdü en azından. Ama psikanalizin gündelik yaşam içinde kullanılışı ahlaki olmaktan daha derin bir problem aslında. Çünkü psikanalitik dil hakkı verilerek kullanıldığında, diğer teknik diller gibi günlük yaşam oyununun akışına uygun değildir. Psikanaliz günlük yaşamda kullanıldığında çoğu kez doğruyu açığa çıkarmak adına değil de konuşmada ya da tartışmada bir tür üstünlük sağlamaya hizmet ediyor gibi geliyor bana. Ama mesela dini terimler ve referanslar da öyle değil mi? Günlük yaşam bir yanılsamalar oyunudur. Aslında neyi doğru konuştuğumuzu düşünmeye kalksak, ya da sahiden doğru bir dille konuşmaya kalksak dünya tamamen farklı bir şekilde dile gelirdi gündelik yaşamda. Mesela algı düzeyinde bile 'şuradaki kırmızı masa' ifadesi yerine 'benim fenomenal bilimcimde şuradaki-kırmızı-masa yaşantısına neden olduğunu ve maddi olduğunu varsaydığım varlık tarzı' benzeri bir ifade kullanmam gerekirdi. Psikanalitik terimler de yanlış kullanılıyor elbette. Ama günlük yaşamın yanılsamalı oyun-gerçekliğinin akmasına imkan verdiği ölçüde yapılması gereken bir şey yok. Psikanalitik terimlerin günlük yaşamda kullanılmasının olumlu ya da olumsuz olduğu söylenemez yani. Bu durum sosyal pratiğin akışındaki oyuncuların konumuna göre değişir. Ama her kez psikanalizin bir iktidar aracı olarak kullanımı konusunda bilinçli olmalıdır, amiyane değimiyle 'uyanık' olmalıdır diyebilirim. Psikanaliz kişileri arası ilişkide bir iktidar aracı, bir iktidar söylemi olmamalıdır.

Bir örnek olarak, psikanaliz ekollerinin düşünürlerinin (en başta aklımıza gelen örnekler genellikle Jung, Adler ve Freud..... Belki, Jung ve Adler psikanaliz ekoluna dahil edilmeyebilir ancak bir zamanlar bildiğimiz gibi Freud'un öğrencileri ya da arkadaşlarıydılar.) öyle tahmin ediyorum ki, birbirleriyle bir nevi reddiye hareket etmeleri, entelektüel tartışmanın daha çok (bence) bir kamplaşma mücadelesine benzemesiyle (çok eleştirilen) insanlar arası savaşı, soyut biçimde (entelektüel seviyede) zaten sürekli yaşıyor olduğumuzu gösterebilir diye düşünüyorum. Sizin bu konudaki yorumlarınız nelerdir?

Gerçekten güzel bir nokta yakaladınız. Psikanalizde tartışmalar niçin hasımane bir boyut alıyor da mesela diyelim fizikte 'M teorii' savunan bir fizikçiyle

'Standart modeli' savunan arasında böyle bir gerginlik olmuyor. Mesela kuantum mekaniğinin kuruluşu sırasında Einstein'la Bohr arasında ciddi görüş ayrılıkları ve tartışmalar çıkmıştı. Uzun yıllar boyu, on yıl kadar sürdü bu tartışmalar. Aslında izleyicileri bakımından hala devam ettiği söylenebilir bu tartışmaların. Mach felsefesinden fiziğin, varlığın ne olduğuna kadar uzanan bu derin tartışmalar bir yüksek lisans dersi olarak okutulsa ne hoş olurdu Mesela önemli bir fizik kongresinde Einstein, Bohr'un tezlerini çürüten eleştirel bir konuşma yapar. Sonra gece boyunca ikisi birlikte kafa kafaya verip bu eleştirinin nasıl çürütülebileceğini konuşurlar. İp ucunu bizzat Einstein bulur ve ertesi gün Bohr kalkar Einstein'ın eleştirisini çürütür. Harika değil mi? Rekabet ve hakikat adına dayanışma. İşte amacınız kendi fikirlerinizi savunmak değil de hakikati, bütün samimiyetinizle hakikati aramaksa böyle davranırsınız. Ama çoğu kez başka faktörler girişim yapar ve hasmane durumlar ortaya çıkar. Özellikle insan bilimi denen alanlarda, bu arada psikanalizde de, tam da genel olarak insanların çatışmalarına neden olan faktörler güçlü bir şekilde devreye giriyor, hakikat arayışıyla girişim yapıyor maalesef. Ne mi bunlar? Aslında cevap Marx'ın gerçekçi tarih yorumundan ve bizzat psikanalizden yola çıkarak verilebilirdi. Ama gereksiz yere yeni bir tartışma başlatmak istemem.



Zihin felsefesinde ve biliminde, bilgi kuramı (felsefesi) açısından çıkmazlar (paradokslar) nelerdir? (Örneğin, kuşkuculuğu benimseyen aklımızdan nasıl kuşku duyabiliriz; kuşkuculuğun kendisinden kuşku duymak ve kuşkuculuktan kuşku duyan aklın kendisinden kuşku duymak gibi bir yaklaşımın problemi sadece dilsel midir? Bununla beraber son aşamada; durumumuza açıklamaya çalışmak yerine sadece betimlemeye mi çalışmak gerekir?)

Öncelikle dünyamızın sınırlarının dilimizin sınırları olduğunu kabul edelim. Neyse ki sosyal pratik içinde bu dil statik olmaktan çok dönüşüme uğrayan pratikle birlikte dinamik bir yapılanma arz ediyor da dünyamız sürekli genişliyor. Ama giderek daralan, sıkışan sosyal pratikler-diller de var. Mesela sanırım bir süredir Türkiye de siyasi bakımdan daralan, sıkışan bir dil dünyasında yaşıyoruz. Genel olarak felsefede de durum böyledir bence. Bazı felsefi pratik yolları giderek sıkışan, daralan dünyalar oluşturur. Felsefe özellikle skolastik özellikler kazanacak şekilde akademik bir sosyal pratik halini aldıkça, giderek kendi üstüne kapanıp diğer alanlardaki, mesela bilimdeki gelişmelere kapıları kapattıkça küçülen, obsesif ayrıntılarda kaybolan bir dil dünyası yaratır. Ama, belki biraz iddialı olacak ama, dil dünyalarının daralma ve genişlemelerini birbirini izleyen evreler olarak görebiliriz. Benim görebildiğim kadarıyla nöro-bilim çağın patlayan bilimi. Ve en güzeli zihin felsefesi bunun farkında. Felsefenin pek çok alanındaki daralma eğilimine karşılık bu alan referanslarını çoğaltıyor, genişliyor. İlginçliğini koruyor.

HUKUK VE DİN

Hüsen Portakal



İnsanlığın ilk dönemlerinde, küçük topluluklar halinde yaşarken bile, kendilerine göre bir töre, yasaklar, cezalar geliştirmişler. Bu yasaklar ya da cezalar daha çok cinsellik ya da evlilik üzerine kurulurdu. Örneğin egzogami aile yapısına sahip olan bir klanda, kabile içi evlilik birtaba'dur kutsal yasaktır.

Bununla birlikte, insanların daha büyük topluluklar halinde birleştiği, bir devlet kurduğu dönemlerde, bir de dinsel inanç, bu dinsel inanca bağlı olarak bir de genel kurallar hukuk geliştirmişlerdir.

Babil devletinin kurucusu Hammurabi (1730-1685) yasaları, bu söylediğimize en güzel bir örnektir. Elbette bu yasaları hazırlayan kral Hammurabi'nin kendisiydi; ama o bu yasaları bir tanrıdan tanrı Şamaş ya da Marduk'tan aldığını söylemiştir. Eğer böyle söylemeseydi, insanlar yasalarakendiliğinden uymazdı.

Benzer şekilde Solon da, Platon da yasaları, inandırıcı olması için tanrıdan Apollon'dan -aldığını söyler.

Musa'nın kitabı Tevrat, doğrudan Tanrı'nın diliyle anlatılır. Burada töreler, inanç, dinsel hukuk olan şeriat iç içe anlatılmış, kitabın çeşitli yerlerine serpiştirilmiştir. Biz İslam' da hukuka geçmeden önce, Tevrat' tan örnekler vermek istiyoruz.

Yahudi şeriatında inanç ve cinsel ilişki, insan öldürmek gibi suçlar öne çıkıyor. Ama bu din, tek tanrılı olmakla birlikte, yalnız Yahudi kabileleri için geçerlidir. Diğer bir deyişle, Yahudilerde din ve ırk birliği vardır. Yahudi soyundan olmayan bu dine giremez. Zaten ilkağda, her topluluğun, her halkın kendi dini vardı; toplumlar ya da devletler din yayıcılığı yapmazdı. Hristiyanlık ve Müslümanlık çıkıncaya kadar, insanlar din için savaşmadılar.

Yahudi şeriatında jus talionis vardır: Buna göre eğer bir insan bir başkasının elini keserse, eli kesenin eli kesilecektir. Birisi bir başkasının gözünü kör ederse, gözü kör edenin de gözü çıkarılacaktır.

İnsanı öldüren, öldürülecektir: "He kim adam kanı dökerse, onun kanı adam eliyle dökülecektir". [1]

"Eğer adamlar kavga edip bir gebe kadına çarparlar, onun çocuğu düşerse, eğer bir zarar olmazsa, kocasının kendi üzerine tayin edeceği gibi zarar ödeyecek ve bu hakimler aracılığı ile verilecektir. Ama zarar olursa, o zaman can yerine can, göz yerine göz, diş yerine diş, el yerine el, ayak yerine ayak, yanık yerine yanık, yara yerine yara, bere yerine bere vereceksin" (Çıkış, bölüm 21).

Cana can diyebileceğimiz bu ceza örnekleri daha çoğaltılabilir.

Şimdi de cinsel suçlardan örnek vermek istiyoruz:

"Kadınla yatar gibi erkekle yatmayacaksın; iğrenç şeydir. Hiçbir hayvanla kendini murdar etmek için yatmayacaksın; bir kadın hayvanla yatmak için onun önünde durmayacak; alçaklıktır". [2]

O dönemde Yahudiler hayvanla cinsel ilişki kuracak kadar ilkelirdirler.

"Tanrı Musa'ya dedi: İsrail oğullarına diyeceksin: İsrail oğullarından ve İsrail'de konuk olan yabancıardan Moleke soyundan veren her adam mutlaka öldürülecektir. Memleket halkı onu taşla taşılayacaktır. Ben o adama karşı döneceğim, onu kavminin arasından atacağım; çünkü makdisimi murdar etsin, kutsal adımı bozsun diye soyundan Moleke vermiştir. Soyundan Moleke verdiği

zaman, memleketin kavmi o adamı görmemezliğe gelirler ve onu öldürmezlerse, o zaman ben o adama karşı döneceğim, onu ve Molek' in ardınca zina etmek üzere kendi ardınca zina edenlerin hepsini kavimlerinin arasından atacağım."

"Başka birisinin eşi ile zina eden adam, hem o, hem kadın mutlaka öldürülecektir."

Babasının eşi ile yatan, babasının çıplaklığını açmıştır. İkisi de mutlaka öldürülecektir; kanları kendi üzerlerinde olacaktır.

Bir adam gelini ile yatarsa, ikisi de mutlaka öldürülecektir; alçaklık ettiler; kanları kendi üzerlerinde olacaktır. Bir adam kadınla birlikte anasını alırsa, alçaklıktır; aranızda alçaklık olmasın diye, o adam ve kadınlar ateşle yakılacaktır.

Bir hayvanla yatan adam mutlaka öldürülecektir.

Bir adam kız kardeşini, babasının kızını, ya da anasının kızını alır, onun çıplaklığını görürse, kadın da onun çıplaklığını görürse, utançtır; kavimlerinin oğulların gözleri önünde atılacaklardır; kız kardeşinin çıplaklığını açmıştır; günahını taşıyacaktı. Bir adam aybaşı halindeki kadınla yatar ve onun çıplaklığını açarsa, onun pınarını çıplak etmiştir; kadın kendi kanının pınarını açmıştır; ikisi de kavimlerinin arasından atılacaktır.

Kendi ananın kız kardeşinin - teyzenin ya da kendi babanın kız kardeşinin çıplaklığını açmayacaksın; çünkü yakın akrabayı çıplak etmiş olursun; günahını taşıyacaktı.

Amcasının eşi ile yatan adam, amcasının çıplaklığını açmıştır; suçlarını taşıyacaklardır; çocuksuz olacaklardır.

Bir adam kardeşinin eşini alırsa, murdarlıktır; kardeşinin çıplaklığını açmıştır; çocuksuz olacaklardır". [3]

Cinsel yaşamın iyice düzenlenmediği toplumlarda, aile içi ya da yakın akrabalarla cinsel ilişki olabiliyor.

Cinsel tepi, toplumsal kurallara uymadan önce doyum ister. İnsanların cinsel tepilerinin eğitim yoluyla örgütlenmediği, düzenlenmediği toplumlarda karma cinsel ilişki görülebilir.

Eski çağda, Yahudi toplumu, tam bir barbar toplumdu; Musa onları sürü güder gibi yönetiyordu. Eğer yasakları Musa kendi adına koysaydı, bu yasaklar dinlenemeyebilirdi. Yasakların dinlenmesi için, bu yasakların insan üstü bir gücün koyduğuna inanmak gerekiyordu.

Yahudi şeriatında özel mülkiyet de yoktur. Yerin sahibi Tanrı' dır.

"Yer hiçbir zaman satılmayacaktır; çünkü yer benimdir; çünkü siz benim yanımda garip ve konuksunuz. Bu bütün mülkünüz olan diyarda toprak için fidyeye izin vereceksiniz. Eğer kardeşin yoksul düştü ise, mülkünden satıyorsa, o zaman kendine en yakın akrabası gelecek, kardeşinin sattığı yer için fidyeye ödeyecektir. Bir adamın fidyeye verecek kimsesi yoksa, eli yeter ve onun fidesine yetecek kadar bulursa, o zaman yaptığı satış yıllarını hesap edecek, onu sattığı adama geri kalanı ödeyecek; mülküne dönecektir. Ama kendisine geri alamazsa, o zaman sattığı yer, yubil yılına[4] kadar onu satın alanın elinde kalacak; yubilde elinden çıkacaktır; satan adam mülküne

dönecektir”.[5]

Mülk Tanrı'nın, ama onu işletmek için bir fidiye, bir bedel ödemek gerekiyor. Bu da özel mülkiyet anlamına geliyor.

- Yahudiler ve Şiddet

Tevrat'a göre, Yahudi tarihi, bir yerde savaş ve çapul tarihidir. Üstelik bu buyruk Tanrı'dan geliyor:

“Tanrı Musa'ya buyurduğu gibi, Midyan'a karşı savaşılır; her erkeği öldürdüler.(...) İsrail oğulları Midyan kadınlarını ve çocuklarını tutsak aldılar; bütün hayvanlarını, bütün sürülerini, bütün mallarını çapul ettiler. İçinde oturdukları bütün kentleri, bütün obalarını ateşle yaktılar. İnsan olsun, hayvan olsun, bütün ganimeti, bütün çapul malını aldılar. Tutsakları, çapul malını ve ganimeti, Erden'in yanında, Eriha karşısında Moab ovalarındaki ordugaha, Musa'ya, kâhin Eleazara ve İsrail oğulları topluluğuna getirdiler”.[6]

İlk çağda Yahudiler henüz çalışma, yerleşik yaşama aşamasına gelmemişler, barbar kabileler halinde yaşıyorlar ve savaşarak, çapulla, savaş ganimetiyle geçiniyorlardı.

Tevrat, inanışa göre Tanrı'nın kitabıdır; değişmez, değiştirilmez, dünya durdukça geçerlidir.

Oysa İsa'nın yeni bir din kurmasıyla, bu kitap geçerliliğini yitirmişti.

Çağdaş dünyada Yahudilerin kendileri, Jus talion - cana can yarasını uygulamıyorlar, çapula gitmiyorlar, zina edeni öldürmüyorlar.

Ayrıca yine eski çağ Yahudilerinde cariye ve köle var. Oysa günümüzde Yahudiler ister İsrail'de yaşasınlar, ister Amerika'da ya da başka bir yerde, böyle bir uygulama yok.

Ayrıca ilkçağda Romalıların Yahudileri sürgün etmesinden yirminci yüzyılın ortalarına kadar, Yahudi kabileleri, kıyıma uğradılar ama savaş bilmediler. Yahudilerin terk etmedikleri tek özellikleri, savaş ve saldırganlıkları oldu.

- Hristiyanlık ve Hukuk

İsa bir din kurucusuydu, devlet kurucusu değildi. Bu din Roma devleti içinde kuruldu, gelişti. Roma Devleti ile sürekli savaş halinde oldu; sonunda çok tanrılı dini yıktı, tek tanrılı dini, Roma'nın resmi dini yaptı.

Batı Roma'nın yıkılmasından sonra, Hristiyanlık ayrı bir örgütlenmeye gitti. Bir yandan devletler vardı, bir yanda kilise örgütü. Kilise yaşamak için halklardan para toplamaya; ayrıca din içindeki görüş ayrılıklarını da yargılamaya, cezalandırmaya başladı. Böylece Vatikan diye bir din devleti kuruldu.

Hristiyanlık aslında yoksul halk kitlelerinden yana, barışçı bir din olarak ortaya çıktı: “Ne mutlu barışçılara, çünkü onlara Tanrı çocukları denecek”.[7]

“Çünkü Tanrı bizi barış içinde yaşamaya çağırdı”.[8]

Bilindiği gibi bu din daha ilk başta bir yandan özellikle Roma devleti içinde savaşırken, öte yandan mezhep ayıllıkları yüzünden kendi içinde de yoğun bir savaş yürüttü. Sonra Haçlı Seferleri başladı.

Roma'nın zayıf düşmesinde, dıştan gelen barbar saldırılara karşı yetersiz kalmasında, bizce Hristiyanlığın içinde başlattığı iç savaşın payı vardır.

Hristiyanlık evlilik, cinsellik ve zina üzerinde çok durur:

“Beden zina için değildir; Rab içindir. Rab da bedeninin esenliği içindir”.[9]

“Şimdi gelelim bana yazdığınız sorulara: Erkeğin kadınla ilişki kurmaması iyidir. Ama zinadan sakınmak için, her erkeğin kendi eşi, her kadının da kendi kocası olsun. Erkek kadına erkeklik görevini yapmalı, kadın da erkeğe kadınlık görevini yapmalı. Kadın kendi bedenine egemen değildir, erkek o bedene egemendir. Tıpkı bunun gibi, erkek de kendi bedenine egemen değildir, kadın o bedene egemendir”.

“Evli olanlara buyruk veriyorum: Kadın kocasından ayrılmasın. Bu buyruğu veren ben değilim, Rab'dir. Aynılırsa bir başkasıyla evlenmesin. Ya da kocasıyla barışsın. Erkek de eşini boşamasın”.[10]

“Kutsal yaşamlıların tüm kilise toplantılarında olduğu gibi, kadınlar kilise toplantılarında ağızlarını kapasınlar. Çünkü onları lafa karışmasına izin verilmemiştir. Yasanın bildirdiği gibi bağımlı olsunlar. Öğrenmek istedikleri bir soru varsa, evde kocalarına sorabilirler. Kadının kilise toplantılarında lafa karışması, saygınlığı hiçe indirir”.[11]

Kadınların küçümsemesi, erkeklerin yanında ya da toplumun içinde ikinci plana itilmesi, ilk ve ortaçağın tüm toplumlarında var.

Biz burada biraz da Engizisyon üzerinde durmak istiyoruz.

Hristiyanlıkta ilk ayrılık, İsa'nın kişiliği yüzünden çıktı. Birilerine göre İsa hem Tanrı, Tanrı'nın oğlu ve Kutsal Ruh'tu; -Üçleme. Diğerlerine Nestoriyanlara - göre İsa sadece bir insandı. Bunlar arasında savaş başladı; bu savaşlar kanlı bir biçim aldı; sonunda Üçlemeciler savaşı kazandı.

Bununla birlikte, bu dinde görüş ayrılıkları bir türlü bitmiyor, tam tersine giderek artıyordu. Kilise yönetimi, özellikle papalık, dinde ayrı görüş bildirilenleri sapkın diye niteliyordu.

Bu nedenle kilise, dinden sapanları yargılamak için özel mahkemeler kurdu.

Aslında kilise hukuk ve yargı yetkisini Roma İmparatorluğu zamanında, tam olarak da 306-337 yıllarında imparator olan Constantinus döneminde elde etti:

“Hristiyanlığın kabulünden sonra kişiler, aralarındaki anlaşmazlıklara çözüm bulmak için, kendi istekleri ile dini reis olan piskoposlara başvurmaya başladılar. Önceleri, bu başvurular tümüyle özel bir nitelik taşıdığından piskoposlar, özel hakem niteliğinde görülüyorlardı. İmparator Constantinus, bir buyrukla kendilerine başvuru piskoposların verdikleri kararların zorla yerine getirilebileceği kuralını koydu. Justinianus, piskoposların yargılama etkinliklerinin novella'larla yeni esaslara bağladı. Piskoposlar artık laik yargıçların yargı etkinliklerine karışabiliyordu”.[12]

Gerçi Roma'nın ilk dönemlerinde de dinle devlet işleri ayrı değildi:

“Ancak bu çağda Roma hukukuna asıl biçimini veren ve bu hukuku toplumun çeşitli gereksinimlerine göre

geliştiren yaratıcı gücü hukukçular temsil ediyordu. Roma'da en eski hukukçular rahiplerdi. Toplumun dinsel yaşamını düzenleyen ve yöneten rahiplerin aynı zamanda hukuk işleriyle uğraşmaları, genellikle eski çağlarda din ile hukuk arasındaki sıkı ilişki ile açıklanabilir. Örneğin Hristiyanlık, İslam gibi büyük dinlerin egemen olduğu toplumlarda hukuk sistemleri, dine bağlı olarak doğmuş ve gelişmiştir. Ancak Roma hukuku, dinsel niteliğini sürdürmemiştir. Doğuşundan çok kısa bir süre sonra 'ius' (hukuk kuralları), 'fas' (dinsel kurallardan) ayrılmış ve hukuk laik bir nitelik kazanmıştır".[13]

Bunun en önemli bir nedeni, Roma dinin, Yunan dininde de olduğu gibi, tüm yaşamı kapsamamsı, insan yaşamına yön vermemesidir. Bu dinler çok sade ve insancıl kalıyordu. Tapınağa gitme zorunlu değildi ve her ağızlarını açtıklarında ateş püsküren, vatandaşlarını cehennem ateşi ile korkutan din adamları sınıfı çok tanrılı dinlerde yoktu. Bu nedenle o toplumlarda sanat, düşünce ve hukuk ileri düzeyde gelişti.

Oysa tek tanrılı dinler, insan yaşamını tümüyle ipotek altına aldı. Dinsel inancın dışında insana özgür bir alan bırakmadı.

Kilise daha sonra giderek yargı alanını genişlettiği gibi, Batı Roma'nın yıkılışından sonra bağımsızca hareket etti.

İlk yargılama, Fransa'nın güneyinde, Languedoc'ta 1184'te yapıldı.

1199'da Ortaçağ Engizisyon mahkemesi, 1478'de İspanya Engizisyon mahkemesi, 1542'de Roma Engizisyon mahkemesi kuruldu.

Kilise bu gibi sapkınları, Tanrı'ya karşı suç işlemiş sayıyordu. Sapkınları ilk ateşte atma işi, 1022 Noel'i sırasında Orleans katedralinin on papazının ateşte yakılması ile başladı.

İşkence görenler, ateşte yakılanlar sadece sapkınlara değildi, büyücü kadınlar da benzer işkenceden geçirildi, ateşte yakıldı.

"Engizisyonun odun yığınları üzerinde yanarak can veren insan sayısı, 'Hristiyan şehitleri' sayısından kat kat çoktur. Başka hiçbir din, bilim ve özgür düşünceye Hristiyanlık kadar acımasızca baskı uygulamamıştır".[14]

Bruno yakıldıktan 16 yıl sonra, Katolik bir papaz olan, ama aynı zamanda döneminin bilimi ile de ilgilenen İtalyan Lucillio Vanini de Fransa'nın Toulouse kentinde, büyücülük ve tanrısızlık suçlamasıyla, önce dili kesildi, sonra boğuldu ve yakıldı.

Ayrıca kitap yasakları getirildi. Kilise kitap yasaklarını Index denilen bir listede yayınlıyordu. Bruno'dan, Montaigne'den Balzac'a kadar yazarların kitaplarını papalık yasakladı.

Engizisyon'un etkinlikleri Fransız Devrimi'ne kadar sürdü.

Peki bu din, "dinden sapanlara işkence edin, onları yakın" diyor muydu? Elbette demiyordu. Peki neden binlerce, on binlerce değil, yüz binlerce insan işkence gördü, ateşte yakıldı?

Çünkü din adamları insanları yargılama, cezalandırma yetkisini elde ettiler. Kilise devletlerden bağımsız olarak örgütlendi, vergi topladı, kendi mahkemelerini kurdu.

Din, özellikle de denetilmeyen din, insanlar

ışkence edecek, insanları ateşte yakacak kadar kötü olabiliyor.

Bize kalırsa, insanlar bir dine saygılı olabilir, ya da olmayabilir, ama din insana saygılı olmalıdır. Temel değer din değil, insandır, insan yaşamıdır.

- İslam ve Hukuk

İslam, her şeyden önce bir savaş dinidir. Muhammed'in amacı yeni bir din kurmaktır. Yoksa yaşadığı topluma hukuk getirmek değildi. Toplumun önderi durumunda olunca, hukuk düzenlemeleri de getirdi.

Fıkıh denilen İslam hukukunun birinci kaynağı Kuran'dır. İkinci kaynağı ise hadislerdir.

Şimdi biz Kuran'dan ayetler almak istiyoruz :

"Erkekler, kadınlar üzerinde hakim dururlar, çünkü bir kere Tanrı birini diğerinden üstün yaratmış ve bir de erkekler mallarından harcamaktadırlar. Bunun için iyi kadınlar baş eğerler.(...) Serkeşlik etmelerinden endişe ettiğiniz kadınlara gelince, önce kendilerine öğüt verin, sonra yataklarında yalnız bırakın, yine dinlemezlerse, dövün" (Sure 4-ayet 34).

Böyle bir ayet, hukuk devletinde artık geçerli değildir. Çünkü hukuk devletinde cinsiyet ayrımı yapılmıyor, kadın erkek birbirine eşit sayılıyor; ayrıca kadın olsun, erkek olsun, insanın insanı dövmesi suçtur.

İnanmak konusuna gelince, demokratik hukuk devletinde insanlar şu ya da bu dine inanır ya da inanmaz; bu konuda kimseye zorlama olmaz. Bununla birlikte bakınız Kuran bu konuda ne diyor :

"Küfredenlerden bir kolu kessin ya da perişan etsin de hayal kırıklığına uğramış olarak dönüp gitsinler" (Sure 3-ayet 127).

Küfredenler, yani dinsel inanca karşı çıkanlar. Bunların bir kolunun kesilmesi ya da perişan edilmesi buyruluyor.

Şimdi bir de şu ayete bakalım :

"O haram ayları çıkınca, artık müşrikleri nereden bulursanız öldürün, onları yakalayıp hapsedin ve bütün geçit başlarını tutun! Eğer tövbe edip namaz kılar ve zekât verirlerse, onları serbest bırakın".[15]

Rönesans'tan beri çağdaş dünyayı kuranların, çağdaş uygarlığı yaratanların bir bölümü müşrik. İlaçları yapanların, modern tıbbi kuranların çoğu müşrik. Oysa biz bu insanları öldürmek bir yana, onlara minnet borçluyuz.

Ne Einstein, ne de Bertrand Russell dine inanmış kişilerdi.

Günümüz Türkiye'sine bir bakalım. Ülkeye gelen turistlerden hangisi tek tanrılı dinlere inanmış acaba? İçlerinde ne kadar çok müşrik var ve biz onlar ses çıkarmıyoruz.

Kuran insanları "kâfir ve mümin" diye ikiye ayırıyor. Tam bir ayrımcılık yapıyor.

Bakınız bu ayrımcılık nereye kadar gidiyor :

"Ey iman edenler, eğer babalarınız ve kardeşleriniz imana karşı küfürden hoşlanıyorlarsa, onları dost edinmeyin! Sizden her kim onları dost edinecek olursa, işte bunlar kendilerine zulmedenlerdir" (Sure 9-ayet 23).

Yine mümin-kâfir ayrımı :

"O'dur sizi yaratan, öyle iken kiminiz mümin, kiminiz de kâfirdir" (Sure 64-ayet 2).

Ben uzun yıllar Avrupa'da yaşamış bir insan olarak şunu söyleyebilirim. Nice insan tanıdım, ne kadarı ile dost oldum. Bunlar kendilerini dinsel inançtan kurtarmış tertemiz insanlardı. Buna karşılık, kendi ülkemizde ne kadar çok mümin ve aynı zamanda kirli işlere karışmış olanlar var!

İslam dini, cihat dinidir; diğer bir deyişle, din için savaşımdır, diğer insanları bu din uğruna öldürmektir :

“Ey iman edenler, size ne oldu ki, size ' Tanrı yolunda savaşa çıkın ' denildiğinde, yerinizde yığılıp kaldınız. Yoksa ahretten geçip dünya yaşamına mı razı oldunuz ?”[16]

Kuran'da savaşla ilgili çok ayet var. Zaten Muhammed peygamber olduktan sonra, kılıçla kadınlar arasında yaşıyor.

Zina, elbette dinlerde önemli bir yer tutar. Kuran' da ilgili ayete bakalım :

“Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz değnek vurun; eğer Tanrı' ya ve ahret gününe gerçekten inanıyorsanız, Tanrı' nın dinini uygulamada bunlara bir acıyacağınız tutmasın!” (24-2).

Ama daha sonra halife Ömer, bu zina suçunun cezasında önemli bir değişiklik yapıyor. Zina edenler hiç evlenmemiş iseler, bunlara yüzer değnek vurulmasını buyuruyor. Ama zina edenler evlenmişlerse, ya da evlenip ayrılmışlarsa, o zaman taşlanarak öldürülmesini buyuruyor.

Peki halife Ömer'in Kuran'daki bir ayeti değiştirmeye yetkisi var mıydı? Elbette yoktu, ama Ömer ayrıca Kuran'a ayetler koydurmuştur. Bunlara Muvafakat-ı Ömer denir. Örneğin şu ayet:

“Ey iman edenler, kendi odalarınızda (evlerinizden) başka evlere, sahiplerinden izin almadan ve onlara selam vermeden girmeyin!” (24-27).

(Günün birinde Muhammed, Ömer'i çağırtmak için bir adam gönderiyor. Giden adam kapıyı vurmadan doğru içeri giriyor. O sırada Ömer de yarı çıplak halde, şurası burası görünecek şekilde yatıyor. Ömer bu olayı Muhammed'e söylüyor ve Kuran'a bu konuda bir ayet konulmasını istiyor. Kuran'a bu ayet de böylece giriyor!)

Zina ağır suç sayılıyor, ama bir efendi kendi cariyesi ile nikâh kıymadan yatıyor ve bu cinsel ilişki zina sayılmıyor! Neden? Nedeni yok, çünkü dinde mantık yoktur, inanç vardır.

Zina edenleri taşıyarak öldürme cezasını Osmanlılar bir kez Avcı Mehmet zamanında uyguluyorlar. Zina edenler evli Müslüman bir kadınla, evli Yahudi bir erkek. Yahudi yakalanınca Müslüman oluyor, ama yine de bağışlanmıyor. Ceza, İstanbul' da Sultan Ahmet meydanında uygulanıyor ve Padişah da cezanın uygulanmasını görmeye geliyor.

Zinaya sopa cezası yerine hapis cezası getiren, önce İttihat ve Terakki hükümeti oldu. Peki zinayı suç olmaktan hangi hükümet çıkardı? Dinci geçinen günümüz AKPhükümeti.

*

İmam nikâhı diye bir şey İslam' da yoktur. Nikâh bir hukuk işidir. Nikâhı herkes kıyabilir; önemli olan kıyılan nikâhın resmi kayda geçmesidir. İmam nikâhı kıyıldığında, imam bunu caminin defterine geçiriyor mu? Hayır. Evlenenlerin çocuğu olduğunda, imam bunu kayda geçiriyor mu? Hayır. Evlenenler diyelim gün geldi

ayrılacaklar. Bunun için imama başvurabiliyorlar mı? Hayır. Miras konusunda imamın yapabileceği bir şey var mı? Hayır.

Peki imam nikâhı nereden çıktı? Cumhuriyet döneminde evlenenlere yaş sınırı getirilince ve çok kadınla evlenmek yasaklanınca, evlilikte kaçamak yapmak isteyenler, baştan sona düzmece olan dini nikâha başvuruyorlar. Oysa böyle bir nikâhın hiçbir geçerliliği yoktur. Din adamları da paralarını alıp nikâh kıyıyorlar ve hiç seslerini çıkarmıyorlar.

*

Fıkıh'ın ikinci kaynağı Hadislerdir. Hadisler, peygamber zamanında yazıya geçirilmedi. Yarım halife Ali ile, yine yarım halife Muaviye arasında savaş çıkınca, Hadisler akla geldi. Bu Hadisler, peygamber zamanında yazılı olmadığı için, sonradan değişikliklere uğradı :

“Ancak zamanla ve İslam'ın genişleyip yayılmasıyla ortaya çıkan yeni durumlara uyulmak için Hadisler uydurulmaya başlandı ve bunların arasında hukuksal olan birçokları da vardır; ancak zamanla o kadar çok hadis uyduruldu ki, bunların çoğu birbirine aykırı sünnetler bildiriyordu. İşte bunların hangisinin doğru olduğu araştırılmaya başlandı”.

Hangi Hadis'in doğru, hangisinin uydurma olduğu asla doğru olarak saptanamaz. Çünkü Kuran' nın kendisi bile çelişkilerle doludur. Örneğin şu ayete bakalım : “ Dinde zorlama yoktur “ (Sure 2- ayet 256).Yine aynı surenin bir başka ayetine bakalım : “ Savaş, hoşunuza gitmese de üzerinize yazıldı.Gerçi o size hoş gelmez, ama olur ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız; oysa o hakkınızda hayırlıdır “(Ayet 216).

Kuran' da “ dinde zorlama yoktur “ deniyor, ama günde beş kez namaz kılmak, yılda bir ay oruç tutmak, haca gitmek zorunludur; savaşa gitmek zorunludur; kadınların sokağa çıkarken örtünmeleri zorunludur.

- İslam'da Devlet ve Hukuk

İslam dini daha ilk başlarda, yarım halife Ali zamanında bölünmeye başladı. Bizce bunu nedeni, bu dinde kural eksikliğidir.

Muhammed, sadece bir din kurucusu değildir. Gerçi ilk zamanlarda devlet kurmak ve yönetmek gibi bir eğilimi görülmez, ama Medine'ye göç ettikten ve orada 624 yılında, Bedir denilen yerde bir kervan soyduktan sonra paralanmış, düzenli asker beslemeye başlamış, böylece devletin ilk tohumunu atmıştır. Zaten o dönemde bütün Arabistan'ı içine alan bir devlet yoktu. Kentler kendi başlarına buyruktu.

İslam peygamberi öldüğü zaman, kendisinin yerini kimin alacağı konusunda hiçbir şey söylememiştir. Muhammed sözde bir devlet kurdu, ama bu devletin ne bir kamu hukuku, ne de bir kamu örgütlenmesi vardı. Devleti kimler ve hangi kurallara göre yönetecekti? İşte bu ana konu eksik kalmıştı.

Aslında Muhammed'in kurduğu, bir kabile devletiydi.

Peygamber hastalandığında, yerine Ebu Bekir imamlık yapmıştı; öldüğünde de yerine Ebu Bekir geçti. Onun halife olmasını en çok da Ömer istiyordu. Öyle ki, Ömer Medine'ye asker getirdi ve böylece Ebu Bekir'i halife

seçti. Ebu Bekir'in iki yıllık halifelikinden sonra, Ömer'in kendisi halife oldu. Oysa ondan başka Ali, Muaz ve başkaları da halife olmak istiyordu. Ömer öldürüldükten sonra, Ömer'in sağlığında oluşturduğu beş kişi Osman'ı halife seçti. Osman da öldürüldü. Osman'ı öldüren, birinci halife Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'di.

Osman'ın ölümünden sonra bir yandan Ali kendini halife ilan ederken, öte yandan Şam Valisi Muaviye de halifelikini duyurdu. Ve bunun ikisi, Sıffin denilen yerde karşı karşıya gelip savaştılar.

Eğer kimin halife olacağına dair bir kural, bir yasa konmuş olsaydı, bu savaş olmayabilirdi. Ama ne peygamber'in kendisi, ne sonraki halifeler bu konuda bir kural koydular.

Ali, peygamberin eşlerinden Ayşe ile de savaştı. Sonra Muaviye ile olan savaşa katılmak istemeyen "Hariciler" i kılıcıyla ortadan kaldırdı. Peşinden kendisi de öldürüldü; daha sonra oğullarından Hasan zehirlenerek öldürüldü, Hüseyin, Kerbala'da öldürüldü.

Kıyımla geçen bu döneme Müslüman din adamları "Mutluluk Dönemi" adını vermişlerdir!

Ali'nin ölümünden sonra iktidarı alan Emeviler, diğer krallıklarda olduğu gibi, hükümdarlığın babadan oğula geçmesi kuralını getirdiler.

Ali ile Muaviye arasındaki savaş, bu dinde Şii-Sünni ayrımına yol açtı. Tarih boyunca bu iki mezhepte olanlar yalnız birbirini kırmakla kalmadılar; ayrıca günümüzde de,örneğin Irak'ta sürekli birbirlerini öldürüyorlar.

Muhammed'in erkek oğlu yoktu; ölünce yerine kimin geçeceği bilinmiyordu. Ama yerine kimin geçeceği konusunda bir kural koymaması, tarih boyunca insan kanının dökülmesine yol açtığı gibi, bundan sonraki yüzyıllarda da ne kadar cana mal olacağını bilmiyoruz.

Günümüzde hâlâ dini hukuktan üstün tutan devletler var; ne yazık ki, bizim ülkemizde bu konuda hızla yol alıyor.

İslam toplumunda, birey öncelikle Tanrı'ya bağlıdır; vatandaş-devlet ilişkisi bilinmez. Vatandaşlık kavramı, ulusal devletlerle birlikte ortaya çıktı. Böylece bir yandan insan ruhuyla Tanrı'ya bağlanırken, bedeniyle de devlete bağlanıyordu.

Ortada bir sorun var : Bizim için önemli olan savaşa ve mezhep çatışmalarına dayalı bir din mi; yoksa bilime, hukuka inanan, barış içinde çalışan ve insanca yaşayan bir toplum mu?

*

Fıkıh'ın kaynaklarından birisi de İcma'dır. İcma, din alimlerinin bir sorunu çözmek için görüş birliğine varmasıdır.

Örneğin Medine'de, Kahire'de, Şam'da ve Bağdat'ta oturan din bilginleri, anlaşmazlığa yol açmış bir konu üzerinde ortak görüş bildirirlerse, buna icma deniyor.

"Kuran ve Hadis'in yorumu sorununda, hangi yorumun doğru olduğu da, sonunda icma ile çözülmüş olduğu için,İcmanın İslam hukukundaki yeri gerçekten çok önemlidir. Şiiiler, Sünnilerin icmalarını kabul etmezler. Vahabiler ise başlangıçta olduğu gibi, yalnız sahabilerin icmalarını kabul ederler".

Sözün kısası, icma bir çözüm getirmemiştir.

Fıkıh'ın dördüncü kaynağı ise içtihat'tır.

"İşte Kuran'da ve hadiste var olan bir hükme dayanılarak, çözümlenmemiş bir sorunun kıyas yoluyla çözümlenmesine içtihat denir. Bir müçtehit bir sorunu çözerken, böylece bir ayet ya da bir hadise dayanmak zorundadır. (...) Bu bakımdan aynı sorun hakkında iki değil, birbiriyle çelişen birçok içtihatlar bulunabilir. Bundan dolayı İslam hukuku bir sistem haline gelememiş ve derinleştirilemeyerek çeşitli mezheplere ait fıkıh kitaplarında birbiriyle çelişen kurallar halinde kalmıştır".

*

İslam ülkeleri tarih boyunca padişah fermanları, şeyhülislam fetvaları ve şeriat mahkemeleri ile yönetildi.

Türkiye'nin dışında bu ülkeler doğru dürüst hukuk yüzü görmedi.

Atatürk, ümmet imparatorluğundan ulusal Cumhuriyet'i kurarken, elinin altında tam laik hukukçular bulunmuyordu.

Bir devlet ancak hukuk temeli üzerine kurulabilir. Hukuk devletinde, devlet hukuka bağlı kalır, yoksa hukuk devlete bağlı olamaz. Bir hukuk devleti, ancak laik bir yapı ile olasıdır. Laik, demokratik bir hukuk devleti ise, feodal yapıdan ve dinden arındırılmış bir devlet içinde ancak gerçekleşebilir.

İnsanlar yüzyıllarca tanrılardan yardım beklediler, umutları boşa çıkınca, sonunda yine kendilerine döndüler:

In me omnis spes est mihi (Tüm umutlar bende) Terentius.

[1]Tevrat,Yaratılış,bölüm 9.

[2]Levililer,bölüm 18.

[3]Levililer,bölüm 20.

[4]Yubil yılı, her elli yılda bir kölelerin bağışlanması.

[5]Levililer, bölüm 25.

[6]Sayılar, bölüm 31.

[7]Luka, 6-23.

[8]Ermiş Paulus, Korintoslulara Mektup.

[9]Ermiş Paulus, Korintoslulara Mektup.

[10]Korintoslulara Mektup.

[11]Agy.

[12]Prof.Dr.Özcan Karadeniz Çelebican, Roma Hukuku,s.323.

[13]Agy, s. 74.

[14]S.A.Tokarev,Felsefe Dergisi, s. 70. 1988, sayı 3.

[15]Sure 9- ayet 5.

[16]Sure 9 ayet 38.

[17]Prof.Dr. Coşkun Üçok - Prof. Dr. Ahmet Mumcu, Türk Hukuk Tarihi, [1]s.49-50.

[18]Üçok Mumcu,agy,s.52.

[19]Agy,s. 53.

MUTLULUK MUTSUZLUKLA SAVAŞMAKTIR

Güncel Önkal



Mutluluk uğruna mutsuzlukla savaşmamız için bizi asıl anlamda mutsuz eden olgu ve/veya değer durumlarını sağlıklı biçimde saptamamız gerekir. Doğru tahliller içerisinde özeleştirici cesaretini barındırmalıdır. Sokrates'in ünlü sözü “kendini bil” bu bağlamda olmazsa olmaz altın kural olarak karsımıza çıkıyor. Kendini bilen insanların da kendi durumlarından mutlu olmadığını hatırlamaya getirirsek, anlaşılan o ki mutlu olmak için mutsuzlukla savsak dışında bir yol görünmüyor.

Alman Filozof Arthur Schopenhauer'in (1788-1860) bu tanımını duyduğumuzda birden benimseyemeyebiliriz. Felsefe tarihinde pek çok mutluluk tanımı yapılmıştır. Kimi filozof mutluluğu doğal insanlık durumundan çıkmamakla, kimisi altın orta dediği ölçülülük erdeminde, kimisi ise bilgelikte başka deyişle bilerek eylemekte aramıştır. Aslında mutluluk günün şartları değiştikçe değişen dinamik bir duygu durumdur. Mutluluk savaşıdır! Günümüz şartları içerisinde savaşmadan, mücadele etmeden elimize kus gibi konacak bir mutluluk olması pek mümkün gözüküyor. Ağır çalışma şartları, ekonomik-sosyal kaygılar, kültürel yaşam alanındaki yoksunluklar ve böylece rutinleşen gündelik hayatımız mutluluk üzerine daha az düşünmemize yol açıyor. Mutluluk üzerine düşünmeyenler, bilmemenin rahatlığı içinde mutlu mutlu (!) salınıyorlar. Kimileri de TV programlarında dertlerine derman arıyorlar yüce medyatik mutluluk otoritelerinden. Oysa felsefe bize buyurur ki, mutluluk yalancı otoritelerde değil insanın kendi aklından ve kendi olma durumunda aranmalıdır.

Mutlu olabilmeyi kim istemez? Mutluluk da öyle soyut ve değişkendir ki insan ne istediğini de bilemeyebilir. Ama karıştını bilebiliyoruz: Mutsuzluk. O halde mutluluk mutsuz olduğumuz durumlardan kurtulabildiğimiz anların toplamıdır. Bizi mutsuz eden, yaşam enerjimizi, günlük yaşam kalitemizi düşüren düşüncelerden, temelsiz uçuk sezgilerimizden, sapınk takıntılardan, topal ilişkilerden el ayak çekmektir mutluluk. Hele ki mutsuzluğunuzu kendiniz değil bir başkası dikte ediyorsa ona da başkaldırma cesaretidir. Mutsuzluk ile savaşmak cesaret ister. Kendimizde bu cesareti bulamadığımızda mutluluk oyunları oynarız hem kendimize hem karşımızdakilere.

Schopenhauer, insan yaşamında askın, özgürlüğün ve mutluluğun öyle kolay kolay elde edilebilecek olgular olmadığını göstermek istemiştir. Bıkkınlık ve acı her yerdendir. İnsan ise daha iyiyi ve mutluluğu talep eden varlıktır. İnsanın ask yaşamında, özgür olma arzusunda ve mutluluk hayallerinde talepleri aklı tarafından şekillendirilir. Ancak insanı insan yapan aklı her şeye kâdir değildir. İnsan metafizik âlemde, kendisini asan, iradesinin yetişmediği ve işlev göremediği bir gücün karşısında savaş vermektedir. Bu yüksek irade insanın yaşamını şekillendirirken aslında insanoğlu da yapıp etmeleri ile bu iradenin ne olduğunu ortaya koymaktadır. Daha açık ifade etmek istersek, örneğin, mutlu olmak isteyen bir birey ne kadar kendisini mutlu olacağını diye parçalasa salt bir mutluluğu yakalayamayacaktır. Evren bütünüyle bir çekişme alanıdır. Mutluluk da bu anlamda savaşmadan, uğruna mücadele vermeden, belki de emek harcamadan sağlanabilecek basit bir ihtiyaç değildir. İnsanın çelişkiler varlığı olması söz konusudur. Düşününüz ki, bizler birey olarak pek çok durumdan mutsuz oluruz. Elimizdeki fırsatların çoğunu değerlendirmekten

çekiniriz. Yaz gelse kışı, kış gelse yazı özleriz. Çok yediğimizde de aç kaldığımızda da şikâyet ederiz.

Yaşamımızı sorguladığımızda yıllar geçtikçe hüznleniriz; ne acıdır ki yapmak istediklerimizin çoğunu ertelediğimizin farkına varırız. Karşımızdakini doğru anlamamaktan, anlaşılamamaktan dem vururuz. Buraya kadar söylediklerimizi maddelersek karşımıza şunlar çıkıyor:

- Mutluluk durağan değildir.
- Mutluluk gelip bizi bulmaz; biz onu ararız ama bulamayabiliriz, hatta bulup bulamadığımızı anlayamayabiliriz.
- Mutluluğun tek bir tanımından, tek tipinden, ortak duygusundan söz edemeyiz.
- Mutluluk çelişkiler içerisinde kıvranır, kendisini ulaşılmaz kılar.

Mutluluk uğruna mutsuzlukla savaşmamız için bizi asıl anlamda mutsuz eden olgu ve/veya değer durumlarını sağlıklı biçimde saptamamız gerekir. Doğru tahliller içerisinde özeleştirici cesaretini barındırmalıdır. Sokrates'in ünlü sözü "kendini bil" bu bağlamda olmazsa olmaz altın kural olarak karşımıza çıkıyor. Kendini bilen insanların da kendi durumlarından mutlu olmadığını hatırmıza getirirsek, anlaşılan o ki mutlu olmak için mutsuzlukla savamsak dışında bir yol görünmüyor.

Mutluluğun bir savaş olduğunu başka bir argüman üzerinden de sizlere göstermeye çalışayım: Eğer biz mutlu varlıklar olsaydık mutluluğun ne olduğu üzerine yazılanlar bu kadar fazla satmazdı, kendilerini mutluluk otoritesi olarak ilan ederler bizler üzerinden bu kadar prim yapmazdı, komedi filmleri bu kadar sevilmezdi. Mutluluk hep aranır, ama bulunamaz. Bunu



Schopenhauer

bastan kabul etmek, kendi dışımızda otorite olmadığını ilke edinmek bize mutluluk satanların pek hoşuna gitmeyecektir. Mutluluk tanımı başkası tarafından yapılırsa mutsuzluk getirir. "Çözüm içinizde" demek istemiyorum; lakin bu da insanı uçsuz bucaksız bir maceranın ortasına atan sorumsuz bir ifadedir. Çözüm içimizde olduğu kadar dışımızda olanları da doğru algılamak, tanımlamak, anlamak ve benzer biçimde açıklayan filozoflardan haberdar olmakta yatmaktadır.

Başkalarının düşüncelerini okumayan, anlamaya çalışmayan bireylerin ufuk çizgileri kendi doğrularında biter. Nitekim doğruluğun tanımı da mutluluk reçeteleri kadar kaypaktır. Doğrularımızın doğru olmadığını anladığımızda yasayabileceğimiz mutsuzluk mutluluk getirebilir.

Son olarak, mutluluğun umutla olan bağlantısı üzerinde durmak gerekiyor kanımca. Umutlarımız duygusal yönümüzün ürünüdür. Duygusal yönümüz üretmekten çok tüketen yönümüzdür. Bu tüketim tarzı aklın sorgulamalarla tüketmesine benzemez. Ben doğru ve yanlışlarımın hesabını kendime verirken varoluşsal bir tüketim yasayabilirim. Oysa duygusal olarak tüketmeye başladığımda sadece kendimi değil, bana bağlı ve benden beslenen her bireyin ümidini tüketebilirim. Böylelikle mutsuzluk yaratırım. Duygusal mutluluklar akli mutsuzluklardan daha tehlikelidir. Duygusal mutluluklar çabuk tükenir. Durumlara

bağlıdır. Beklenmedik olaylar karşısında bocalarlar. Yazımızın başlığını ve ana temasını oluşturan mutluluk savaşı duygusal değil akli (rasyonel) bir savaştır. Durumların üstüne çıkabilmek, olaylar altında ezilmeden dik durabilmektir.

Yaşam dediğimiz sırtımızdaki yük aslında kaldıramayacağımızdan ağır değildir. Yaşamı mutsuzlukla savaş olarak görmek acı verici bir kabullenıştır kuskusuz. Schopenhauer'in buradaki kötümserliği yerindedir ve metafizik bir sonuçtur. Ancak yaşamın karmaşıklığı insanın savaşının büyümesi de Schopenhauer'in öngöremediği bir sonuçtur. Onun önemle altını çizdiği evrensel irade bu noktada tükenmiştir. Günümüz açısından hiçbir yararlı açılım sağlayamaz. Hepimiz aslında mutsuz doğduk ve mutluluğu adım adım kazanıyoruz. Çağımızın olayları ve sorunları karşısında kişisel seçimlerimiz ile belirlediğimiz yaşam tarzlarımız hep mutlu, hep mutsuz, ya da dengeli olmak zorunda değildir. Böylesine bir kabulleniş bize sınırsız özgürlük, davranışlarımızda özgüven, yüksek moral verir. Yine bir felsefeci dostumun kendisine parola edindiği Stoacı deyişte olduğu gibi: "Olguda değer yoktur!"

Yaşamlarımız mücadelelerimizin toplamıdır. En büyük mücadelemiz mutsuzluktan kaçınmak olsun. Ümitlerimiz yaşamımızdan büyük olmasın. Mutsuzluklar mutluluğumuzun önüne geçmesin.

öğretmen dünyası

öğretmen dünyası

Ocak sayısı çıktı...

"Dindar nesil" e serbest kıyafet!

öğretmen dünyası 34. yılında

Aydınlanma yolunda 34. yıl

Eğitimdeki güncel gelişmeleri izlemek için... Abone olunuz!

Karton kapak 64 sayfa

Posta Çeki Numarası: 6100552 Yıllık (12 Sayı): 60 TL / 6 Aylık: 30 TL

DERGİMİZİN BULUNDUĞU KİTABEVLERİ

AMASYA-Merzifon: Ekin Kirtasiye (0358 513 82 65), ANKARA - Kızılay: Dost, İlhan İlhan, Turhan, İSTANBUL-Beyoğlu: Mephisto Kitap Cafe, İZMİR-Yakın Kitabevi (0232 421 81 69), ORDU-Fatsa Gülenç Gazete Bayii, SAMSUN-Havza: Şekerci Market (0362 714 11 07)

Necatibey Cad. 13/13 Sıhhiye/ANKARA Tel: (0312) 229 43 25 Belgegeçer: (0312) 229 45 26 e-posta: ogdunyasi@gmail.com www.ogretmeninkitapligi.com

öğretmen dünyası

Okulda Beslenme ve Obezite Sorunu

Yeni YÖK Yasası Ne Getiriyor, Ne Götürüyor?

AKP İktidarı Eğitimin 10

«ÖZME-BEN»İN İŞLEVİNİN OLUŞTURUCUSU OLARAK*

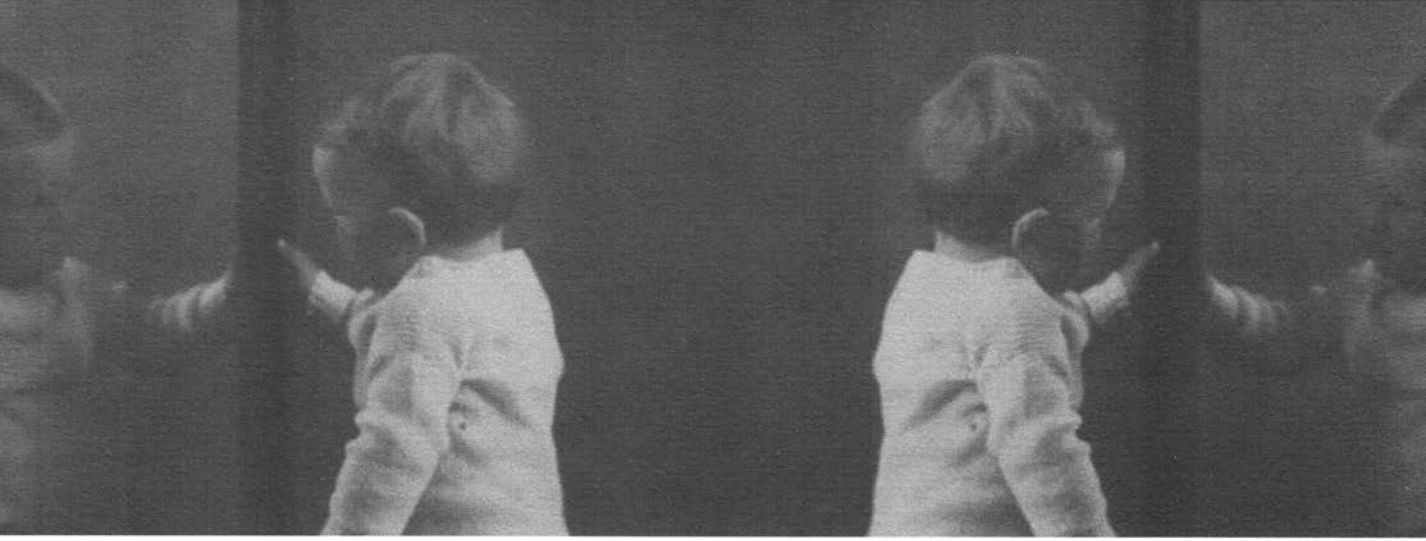
AYNA EVRESİ

Çeviren: Nilüfer Kuyaş

Uluslararası 16. Psikanaliz Kongresi'ne Sunulan Bildiri

Jacques Lacan

17 Temmuz 1949 Zürih



Bu gelişme bireyin oluşumunu kesin olarak tarihsel evrime çeviren bir zaman diyalektiğidir. Yani, ayna evresi, iç dürtüsü, yetersizlikten önmaya dönüşen bir dramdır: kendi mekânsal kimliğine takılmış olan özne için bedenine ilişkin kapıldığı yalancı görüntüleri üreten bir dram. Bedenin parçalarına ayrılmış bir imgesi ile başlayan bu görüntüler giderek ortopedik dediğimiz bir bütünlük kazanırlar ve sonunda, katı yapısıyla zihinsel gelişmenin tümünde iz bırakan yabancılaştırıcı bir kimliğin zırhına girilir. Böylece, kırılmış olan içdünya-dışdünya çemberinin, nesne-ben'i [benlik'i] sınamak için sürekli olarak dördüle kareye çevrilmesi yani olanaksızın aranması süreci başlar.

İnsan gelişmesindeki ayna evresi üzerine geliştirdiğim anlayışı sizlere ilk kez bundan on üç yıl önce yapılan son kongremizde tanıtmıştım. O zamandan beri Fransız psikanaliz çevresinin kullanımına az çok girmiş bulunan, bu kavrayışı özellikle şu sıralar psikanaliz deneyimimizde tanıdığımız biçimiyle özne - ben'in işlevine ışık tutması bakımından, bugün tekrar dikkatlerinize sunmaya değer buldum. Kabul etmek gerekir ki bu deneyim bizi, Cogito'yu doğrudan doğruya başlangıç noktası alan her türlü felsefenin karşısında olmaya zorluyor.

Belki hatırlayanlarınız olacaktır, çıkış noktamız olan davranış ögesi, bir karşılaştırmalı psikoloji olgusundan esinlenmişti: buna göre yavru insan kullanıcı zekâda kısa bir süre, ama gene de bir süre için, şempanzenin gerisinde kaldığı bir yaşta iken bile; aynadaki imgesini kendisi olarak tanıyabilmektedir. Bu tanıyışın çocuğun içine doğduğunun bir belirtisi olan, Aha-Er- lebnis [işte! - deneyimi] dediğimiz el ve yüz anlatımları, Köhler'e göre, içinde bulunulan konumun algılandığı bilincini, yani zekâ eylemi için zorunlu olan âni simgeler.

Gerçekten de bu eylem maymunda, imgenin yararsızlığı ya da boşluğu, bir kez denendikten sonra yitip gittiği halde; çocukta daha belirlediği ân bir dizi davranışsal tepki yaratmaktadır. Tamamen oyun niteliğinde olan bu davranışlarla çocuk, imgesinin takındığı tavırların aynada yansıyan çevre ile ilişkisini sınıadığı için, bu karmaşık ilişkinin aynada ikileştirmiş olduğu asıl gerçeklikte de, gerek kendi bedeni ve diğer kişilerle, gerekse çerçevesinde duran eşyalarla, aynı bağlantıları kurmayı dener.

Bu olayın altı aylıktan itibaren meydana gelebileceği Baldwin'den beri biliniyor. Tekrar gözlemlediğimiz zaman, ayna karşısındaki süt-bebeğinin bu içi açıcı manzarası önünde çoğu kez düşüncemizi yarıda kesip, daha yürümeyi becerememiş, hatta ayakta bile tam duramayan bu yavrunun insan kucağında ya da (Fransa'da "trotte-bebeo -yürüteç- dediğimiz) yapay bir destek içinde sevinçli bir çaba ile engelini aşıp, bedeninin duruşunu az çok sarkmaya benzer bir tavırdaki eğerek, imgenin bir ânlık bir parçasını tekrar yakalamaya çalışmasını seyre dalmışızdır. '

Birbuçuk yaşına kadar söylediğimiz anlamda süren bu etkinliğin bize, daha önceleri sorunsal sayılan cinsel içgüdü gerilimi [dynamisme libidinal] hakkında öğrettikleri, en az paranoyak biliş üzerindeki düşüncelerimiz arasında bulduğumuz varlıkbilimsel dünya yapısı kadar aydınlatıcı olabilir.

Yeter ki ayna evresini, çözümlemenin bu terime kazandırdığı anlamda, bir özdeşleşme olarak kavrayabilelim: özdeşleşme, yani öznedeki, bir imgeyi benimsediği zaman meydana gelen dönüşüm olarak. Kuramda bu olgu için antik bir terim olan imago'nun kullanılması da zaten, imgenin böyle bir evre etkisi yapmaya hazır bir yazgısı olduğunu yeterince göstermektedir.

Demek ki, yavru insan dediğimiz, henüz konuşma çağına bile gelmemiş, hareket ve beslenme bağımsızlığı olmayan bu yaratığın kendi yansıyan imgesini böyle sevinçle kabullenişini bundan sonra, insandaki simgesel

dölyatağının örnek bir bağlamda kendini belli etmesi olarak görebileceğiz. Buna göre özne-ben, başkasıyla özdeşleşmenin diyalektiğinde kendini henüz nesnelleştirmeden ve öznellik işlevini dil yoluyla evrensel düzeyde yeniden kazanmadan önce, özünü en ilk biçimiyle bu dölyatağında çöktürmekte, oluşturmaktadır.

Sözünü ettiğimiz biçim eğer alışılmış kalıplara sokulmak isteniyorsa, daha çok ideal-özne-benl olarak belirtilmeli ki aynı zamanda ikincil özdeşleşmelerin de kökeni olduğu anlaşılabilir. Çünkü, bilindiği gibi, ideal-ben teriminin kapsamına ikincil özdeşleşmelerin cinsel güdülere [libidoyu] normalleştirme işlevlerini de dahil ediyoruz. Fakat önemli olan nokta, bu biçimin o anda varlık bulan nesne-ben'i [benlik'i] toplumsal belirleniminden çok önce saymaca bir süreklilik çizgisine yerleştirmesidir. Bu, bireyin sonradan hiçbir zaman tek başına indirgeyemeyeceği bir çizgidir. Daha doğrusu, öznenin kendi özgerçekliğiyle uyumsuzluğunu özne-ben olarak çözmek için vardığı diyalektik sentezler ne kadar başarılı olursa olsun, bu benlik çizgisi öznenin oluşum eğrisiyle, tıpkı sonuçmazlardaki (asimptot'lardaki) gibi, hiçbir zaman tam birleşemez.

Bunun nedeni, özneyi bir serap görüntüsü gibi aldatarak gücünün esas gelişmesinin ilerisine geçmesine neden olan bedensel biçim bütünlüğünün, öznenin kendisi tarafından yalnızca bir Gestalt şeklinde yani parçalarına ayıramayan bir bütün olarak algılanabilmesidir. Başka bir deyişle, bedeninin algılanma dışsallığında bu biçim bütünlüğü oluşturulan algının kendisi değil, yalnızca algılananı oluşturan öğelerden biri olduğu halde, bu algılayışta, duruş/yükseklik boyutunun diğer öğelerden daha güçlü göze çarpması, biçim bütünlüğünün zihinde yer etmesine neden olur. Aynı zamanda biçim bütünlüğü, kendi tersine çevrildiği bir simetri [bakışım] içinde algılandığından, öznenin kendisini çeşitli yönlerde harekete geçirdiklerini ayırt ettiği iç kaynaşmalar ile çelişki halindedir. Söz konusu süreçleri harekete geçirir tarzını henüz tam bilemediğimiz, fakat doğurganlığının insan türünden ayrı düşünülmemeyeceği kesin olan algılama kalıbı (Gestalt) bu iki yönüyle aynı zamanda hem özne-ben'in zihindeki sürekliliğini simgeler hem de onun yabancılaştırıcı yazgısını haber verir. Özne-ben'in, kendi uydurması olan bu görüntüler dünyasının belli belirsiz bir uyum içinde bağımsızlaşma eğilimini simgeleyen kurgu-kişi ile [otomatla] çakışmasını sağlar.

Yalnızca dış çizgileriyle yakalayabilme ayrıcalığına sahip olduğumuz imago'lar açısından bakarsak, günlük deneyimimiz içinde, simgesel etkinliğini alacasında beliren bu dumanlı, örtülü yüzler -yani yansıyan imgeler- gerçekten de görme dünyamızın eşiği sayılırlar. Bunu anlamak için, kendimizi asıl bedeninin imago'suna bırakmamız, ona sanrılarda ve düşlerde görüldüğü gibi, aynada düzenlenmiş haliyle inanmamız yeterlidir, bunu ister bedeninin kendine has özellikleri açısından yapalım, ister kusurları hatta yalnızca nesnece yansıyışı açısından yapalım, fark etmez. Hatta bunun yerine, ayna denen aygıtın, bize benzer olanın ortaya çıkmasında oynadığı rolü fark etmemiz de aynı işe yarar, ki burada ayrı türden ruhsal gerçeklerin, hep birden kendilerini göstermeleri söz konusudur.

Bir Gestalt'ın örgenlik [organizma] üzerinde gerçekten bu denli belirleyici etkileri olabileceği biyolojik bir deneyle saptanmıştır. Aslında bu deney bile, konumuz olan ruhsal nedensellik düşüncesine o kadar yabancı ki, olayı bu terimle tanımlamakta tereddüt eder bir hali var. Fakat gene de kabul etmekten kaçınmadığı gerçek şu ki, deneyin sonunda, gonad denilen cinsel hormonun güvercinlerde oluşabilmesi için, cinsiyeti ne olursa olsun bir türdeşin görülmesinin zorunlu koşul olduğu bulunmuş.

Bu aynı zamanda o kadar yeterli bir koşul ki, güvencini bir aynanın yansıma alanına koymak bile aynı sonucun alınmasına yol açabiliyor. Aynı şekilde, gezginci çekirgenin soyunda, bir başına yaşama tarzından sürü halinde yaşamaya geçiş, bireyi belli bir evrede kendisine benzeyen bir görüntünün, tamamıyla görsel düzeyde, etki alanına sokmakla elde edilebilmektedir. Bunun için gerekli olan, görüntüyü canlandıran hareketlerin o türe özgü davranışlara yakın tarzda olması. Bu olgular, eşbiçimsel [home- omorphique] özdeşleşmenin kapsamına giriyor. Onun da bir üstünde yer alan asıl sorun ise, güzellik duyusunun benlik-oluşturma ve cinsel uyarma işlevleridir.

Eşbiçimsel özdeşleşme olarak düşündüğümüz bu yansılama [mimetisme] olguları ile, mekânın yaşayan örgenlik için ne anlama geldiği sorununa değindikleri ölçüde, ilgilenmek zorundayız. Sanırım bu konuya psikolojik kavramlarla belli bir açıklık getirmek, aynı olguları sözüm ona temel kural olan çevreye uyum yasasına indirgemek için gösterilen saçma çabalardan daha yersiz olmasa gerek. Yalnızca bir Roger Caillois'nın, düşüncesiyle bu alanda çaktırabildiği kıvılcımları anımsayalım (ki bu henüz genç bir düşünceydi ve içinde olduğu sosyolojik gözaltından kendini daha yeni kurtarmıştı): biçim yansılmasını, psychastkenie legendaire terimiyle ve gerçeği bozma etkisi yapan daha geniş bir mekân saplantısı çerçevesinde açıklaması, bu kıvılcımları çaktırmak için yetmişti.

Aslına bakılırsa, insan bilişini hayvaninkine kıyasla isteklerin güç alanından daha özerk kılan, fakat onu gene de gerçek-üstücü doyumsuzluğun bu güç alanına tanıdığı dar gerçeklikte belirleyen nedeni, aynı insan bilişini paranoyak biçimde yapılandıran toplumsal diyalektikte bulup çıkaran da' bizler olduk. Biraz da bu düşüncelerin itişiyile, ayna evresinin ortaya çıkardığı mekân aldatmacasında, insanın doğal gerçekliğinde duyduğu örgensel yetersizliğin sonuçlarını görebiliyor, söz konusu diyalektiktikten daha önce yer eden etkileri olduğunu kabul edebiliyoruz, (tabii, doğa terimine gerçekten bir anlam verebilmiş sayılırsak).

Bunu kabul ettiğimiz andan başlayarak ayna evresinin işlevi gözümüze imago'ya ait işlevin tikel [özel] bir hali, bir örneği olarak görünmeye başlıyor. Bu işlev de, örgenliğin kendi gerçeği ile ilişkisini sağlamak, yani diğer bir deyişle Innenwelt [iç dünya] ve Umwelt [dış dünya] arasındaki bağlantıyı kurmak. Fakat doğa ile olan bu ilişki, örgenliğin içinde meydana gelen bir yarıma ile, insanda değişime uğrar. Bu değişimin aracı, doğumu izleyen ayların temel devinimi olan rahatsızlık ve eşgüdümsüzlük

belirtilerinin de dışavurduğu gibi, enilk bir başlangıç uyumsuzluğudur. Bizim öznedede bulduğumuz bu eğilimleri nesnelleştirerek piramidal sistemin [sinir sisteminin) anatomik bitmemişliği olarak gören ve bunu anne örgenlikten arta kalan sıvıların bir süre devam eden etkisiyle açıklayan yaklaşım, bizim oluşturmaya çalıştığımız psikolojik görüşün, insan türünde doğumun özgül, psikolojik bir anlamda gerçekten de gereğinden çok erken meydana geldiğine dair bir veri olduğunu doğrulamaktadır.

Bu verinin embriyologlar tarafından 'foetalisation' [dölütleşme) terimiyle ve aynen anlatıldığı biçimde kabul edildiğini belirtmeden geçemeyeceğiz. Burada amaç, cortex ve nevrax gibi üst sinir merkezlerine ilişkin aygıtların birincil önemini belirlemektir, ki özellikle cortex'in, ruhsal amaçla yapılan cerrahî müdahaleler sonucunda zamanla örgenliğin bir tür iç aynası olarak görüleceğine kesin gözüyle bakmaktayız.

Bu gelişme bireyin oluşumunu kesin olarak tarihsel evrime çeviren bir zaman diyalektikidir. Yani, ayna evresi, iç dürtüsü, yetersizlikten öalmaya dönüşen bir dramdır: kendi mekânsal kimliğine takılmış olan özne için bedenine ilişkin kapıldığı yalancı görüntüleri üreten bir dram. Bedenin parçalarına ayrılmış bir imgesi ile başlayan bu görüntüler giderek ortopedik dediğimiz bir bütünlük kazanırlar ve sonunda, katı yapısıyla zihinsel gelişmenin tümünde iz bırakan yabancılaştırıcı bir kimliğin zırhına girilir. Böylece, kırılmış olan içdünya-dışdünya çemberinin, nesne- ben'i [benlik'i] sınamak için sürekli olarak dördüle kareye çevrilmesi yani olanaksızın aranması süreci başlar.

Kuramsal iletme sistemimize bir terim yoluyla katılmasını sağlamaya çalıştığım bu parçalarına ayrılmış beden, çözümleme [psikanaliz], bireydeki saldırgan çözülüşün belli bir düzeyine erişebildiği ân, kendini düşlerde göstermeye başlamaktadır. Bu düşlerde beden parçalanmış kollar ve bacaklar, aşırı boyutlarda tasarlanmış organlar şeklinde görünür. Sırasında kanatlan, sırasında beden-içi zulümler için silahlı olabilen bu organlar, onları bütün zamanlar için saptamış olan ötelere ressamı Hiyeronimus Bosch'un fırçası ile, daha 15. yüzyılda modern insandaki düş gücünün doruğuna tırmanmışlardı. Ama aynı parçalanış, örgenlik düzeyinde de son derece elle tutulur bir biçimde kendini gösterebilir. Örneğin, histeri kasınması ya da histerik zihin bölünmesi (schize) semptomlarının iyice belirlediği hastaların zihninde, örgenlik yapısının zihninde yansıyışı, bu tür bir parçalanmaya hazır bir takım. kırılmalı çizgileriyle tanımlanır.

Bununla bağıntılı olarak, özne-ben'in oluşumu, çevresi korunmalı bir kalede, hatta sınırlı bir sahada düşsel olarak kendini simgeler. İç arenasından surlarına doğru, kendini çevreleyen bataklık ve moloz yığınlarına doğru iki karşıt-mücadele alanı bölüştürerek, kibirli ve uzak benlik köşkünü elde etmek için kendini zora koşar. Bu köşkün biçimi (ki bazan aynı kurguda kendi kendisiyle karşılaştırılır), işte bu duygusunun çarpıcı bir simgesidir. Aynı güçlendirilmiş yapı parçalarını tamamen zihinsel bir düzeyde de tekrar gerçekleştirmiş buluruz: kullandığımız bu benzetme ve eğretilemeler de, öznenin kendisinde de, sanki

kendi semptomlarından kaynaklanmış gibi, birden bire ortaya çıkar. Özne kendisindeki sapkınlık [inversion], yalıtılmışlık (isolation), değersizleşme [annulation], çoğalma (reduplication) ve saplantısal nevroz [nevrose obsessionnelle] mekanizmalarını bu benzetmelerle anlatır.

Fakat kavramsal çabalarımız, bu sezgileri bir dil tekniğinden elde etmemizi sağlayan deneyimin koşullarından onları bağımsızlaştırmaya çalışsak bile, yalnızca bu tür öznel veriler üzerine inşa edildikleri sürece, saltık bir özneyi düşünce ile varılamayacak bir düzeyde yansıtmaya çalışmakla suçlanacaktır. Bu nedenledir ki, burada nesnel bazı verileri bir araya getirerek temellendirmeye çalıştığımız varsayımında, simgesel bir indirgeme yönteminin yön verici çerçevesini araştırdık.

Bu yöntemle, nesne-ben 'in savunmalarına getirilen gelişimci sıralamanın [düzenlemenin] sayın Anna Freud'un büyük eserinin ilk bölümünde yer verdiği dileğe bir yanıt getirdiğine inanıyoruz. Yöntem ayrıca, histerik bastırma ve geri tepmeleri (sık sık ifade edilen bir önyargının tersine) saplantısal sapkınlık [inversion obsessionnelle] ve onun süreçlerinden çok daha erken bir aşamaya yerleştirmekte, üstelik bu süreçlerin de aynı biçimde, yansıma özne-ben 'in toplumsal özne-ben'e dönüşmesi sırasında meydana gelen paranoyak yabancılaşmadan daha önce yer alması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ayna evresinin tamamlandığı (yani yansıyan özne-ben 'in toplumsal özne-ben 'e dönüştüğü) aşama, benzer olanın imago'suyla özdeşleşme ve ilkel kıskançlığın oluşması ile birlikte, (ki bu dram çocuktaki geçişlilik transitivity olgularını inceleyen Charlotte Bühler okulu tarafından çok ustaca değerlendirilmiştir) 'özne- ben'i artık toplumsal yönü daha belirgin durumlara bağlayan diyalektiği başlatır.

İnsan bilgisinin hep öteki'ne duyulan arzunun dolayısıyla [mediatisation] dengelenişini kesinleştiren, bu bilginin nesnelerini yalnızca başkaları ile rekâbet üzerinden kazanabilecekleri soyut bir eşdeğerlilik içinde oluşturan, özne-ben'i, içgüdülerin tüm dürtülerini, doğal gelişim sonucu olanları bile, tehlike sayan bir araç haline getiren, hep bu andır. Oidipus kompleksindeki cinsel nesne örneğinde de açıkça görüldüğü gibi, bu andan itibaren doğal gelişiminin normalleştirilmesi insanda artık kültürel bir aktarıma bağlıdır.

Öğretinin, sözünü ettiğimiz âna özgü güdüselle [libidinal] birikimi, birincil narsisizm terimiyle açıklaması, bizim anlayışımıza göre, kuramcılarının sözcüklerdeki anlam dünyasının gizliliklerine ne kadar derinden duyarlı olduklarını gösteriyor. Fakat bunun yanı sıra aydınlanan bir olgu daha var: bu kişiler, narsisist libido ile özne-ben'in yabancılaştırıcı işlevi (yani özne-ben'in öteki ile olan bütün ilişkilerinde -en hayırsever yardım isteğinde bile- ortaya çıkan saldırganlık) arasında var olduğu bilinen ilişkiyi açıklamak için yıkıcı güdülerini, hatta ölüm güdülerini öne sürerken, gerçekte narsisist libido ile cinsel libido arasındaki dinamik çatışmayı tanımlamaya çalışmışlardır.

Böylelikle dokundukları varoluşsal olumsuzluk gerçeği, çağımızın varlık ve hiçlik felsefesinde son derece derinlemesine geliştirilmiştir.

Fakat ne yazık ki, bu felsefe söz konusu gerçeği ancak bilincin öz-yeterlilik sınırları içinde kavrayabiliyor. Bilinç, kendi öncüllerinin çerçevesinde yerleşebilmek için, nesne-ben'i oluşturan yanılgılara bir de özerklik yansımalarını ekleyerek, oraya sığır. Bu garip zihin oyunu; özellikle çözümlemeselle deneyimden yararlanarak beslenebilmek için sonuçta kendi kendine varoluşsal bir psikanaliz yöntemi sağlamış gibi görünmeye kadar varır.

Bir toplumun, kendisine fayda dışında hiç bir işlev tanınamayı amaçladığı tarihsel girişimin sonunda ve sanki bu çabanın ürünüymiş gibi ortaya çıkan toplumsal bağların yoğunlaştırıcı, baskıcı biçimi karşısında bireyin duyduğu endişe önünde, varoluşçuluk kendi değerini bu koşulların bir sonucu olan kişisel, öznel çıkmazları haklı çıkarmakla ölçebiliyor: yani, gerçekliğini hiç bir yerde hapisane duvarları arasında olduğu kadar gösteremeyen bir özgürlük, katıksız bilincin hiçbir durumu aşacak gücü olmadığı için duyulan eylem gerekliliği, cinsel bağın dikizci-sadık şekilde ülküleştirmesi, kendini yalnızca intiharla gerçekleştirebilen bir kişilik, yalnızca Hegelci 'öldürme' [oksama] ile doyum sağlayabilen bir öteki'nin bilinci söz konusu burada.

Nesne-ben Kendini bu şekilde gösteren 'özne-ben'in oluşumlarına özgü süredurum [inertie] aslında nevrozun en geniş tanımıdır: tıpkı özne, belli bir duruma yakalanma, kapılma olayının, deliliğin (ister tımarhane duvarları arasına gömülü tür delilik, ister gürültüsü ve öfkesiyle ortalığı birbirine katan tür delilik olsun) en genel anlatımı olduğu gibi.

Nevroz ve psikoz acıları, bizim için ruhsal tutkuların bir okulu, hatta psikanaliz terapisinin denge ibresi gibidir. Yarattıkları tehdidin bütün olarak toplulukların ne kadar yakınında olduğunu ölçmek istediğimiz zaman, siyasadaki tutkuları için ödenen zarar bedelinin belirtilerini bize bu ibre gösterir.

Günümüz antropolojisinin inatla incelediği, doğa ile kültür arasındaki bu birleşme noktasında, sevginin sürekli olarak çözmesi ya da kesip açması gereken, hayal ürünü köleleştirilme düğümünü yalnız psikanaliz görebilmektedir.

Böyle bir çaba doğrultusunda da, insansever, ülkücü, eğitim bilimci ve hatta 'islâhatçı' eylemlerin aslında içerdiği saldırganlığı gün ışığına çıkaran biz psikanalistler için özgeci [altruiste] duygunun sağlayabileceği hiç bir yarar yok.

Psikanaliz, özneye gene öznenin kendisinin yardım etmesini sağlarken, hastayı ancak "sen busun" gerçeğinin esrimeli sınırına, ölümlülük yazgısının anahtarına kadar götürebilir. Fakat onu ger- çek yolculuğun başladığı yere, yani insanın kendisine başladığı âna ulaştırmak, tek başımıza biz pratisyenlerin elinde değil.

Davranışların ve Belleğin Evrimi

Kaynak: kozmopolitaydinlar.wordpress.com



Çok hücreliliğe geçişle birlikte duyu ve tepkime organlarının, belirli bölgelere yoğunlaştığı görülmektedir. Böylece daha etkin bir işleyiş şekli ortaya çıkmıştır. Bu yığılmaların değişmesi ve çeşitlenmesi ile de diğer başka yapılar meydana gelmiştir. Örneğin birhücrelilerde sitoplazmik lifler (terliksihayvanlardaki sil bağlantıları), süngerlerdeki ve bazı ilkel yassısolucanlardaki diffüz sinir lifleri, ilk olarak sırtıpi şeklinde bir araya toplanmış, daha sonra ön kısmı gelişerek beynin kökenini oluşturacak koku lobunu yapmıştır. Koku lobunun (balıklarda hala çok büyüktür) gelişmesiyle büyük beyin oluşmuştur.

Yapısal ve işlevsel tüm tür özelliklerinin DNA ile dölden döle aktarıldığını gördük. Bir türün canlılığının ortaya çıkışından zamanımıza kadar evrimsel olarak gösterdiği tüm gelişmeler, yani filogenisi, DNA 'sında genler şeklinde bağlanır ve korunur. Buna 'Türün Belleği' denir. Bunun yanı sıra bir tür içerisindeki her birey, yaşam süreci içerisinde öğrendiklerini özel bileşikler şeklinde bağlayarak saklar. Buna 'Bireyin Belleği' denir.

Türün Belleği

Ortaya çıkan ilk hücrelerin karşılaştıkları en büyük sorun, Ozmos sorunu (suyun madde bakımından az yoğun ortamdan çok yoğun ortama hareket etmesi). Çünkü hücre içi sıvısı ile hücre dışı sıvısının dengede tutulması gerekiyordu. Böylece ilkel hücrenin ilk davranışı, bir anlamda refleksi ya da otonom düzenlenmesi Ozmos basıncının düzenlenmesi oldu ve bu davranış bir ya da birkaç genle canlı bünyesine girmiş oldu. İkinci refleks ya da davranış şekli, Ozmosdan sonra, canlıyı büyük ölçüde etkisi altına alan sıcaklık değişimlerinin algılanması ve ona göre düzenlenmelerin sağlanmasıydı. Böylece bu düzenlemeyi sağlayan genler, ve onlarla birlikte, refleks ya da otonom düzenlenme şeklindeki davranışlar, canlı bünyesine eklenmiş oldu. Daha sonraki algılama büyük bir olasılıkla dokunma duyusu ve kimyasal maddelerin algılanması olabilir. Böylece sırasıyla, dokunma, koklama, görme, işitme vs. duyularını algılayacak yapılar canlı bünyesine eklenirken, her birini denetleyecek genler de DNA'larına ekleniyordu. Bu yapıların oluşumuna ve işleyişine eşlik eden refleksler ve otonom hareketler de o türün davranışı olarak ortaya çıkıyordu. Bu gen eklenmesi ve ona bağlı olarak reflekslerin birikmesi, sonunda, bugün her türün kendine özgü davranış şekillerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özünde tüm tür davranışları, milyarlarca yıl süresince hazırlanmış ve birikmiş olan belirli sabit kalıtsal programların devreye sokulmasından başka bir şey değildir. Herhangi bir uyarı daha önce hazır bulunan uygun bir ya da birkaç programı, yani refleks dizisini devreye sokar; buna bağlı olarak birtakım davranış şekilleri ortaya çıkar. Tüm bu davranışlara 'İç güdü' denir. Örneğin bir horozun başka bir horozu gördüğünde yaptığı hareketler, belirli refleks dizilerinin devreye sokulmasından başka bir şey değildir. Horozun beyinde belirli bir bölge zayıf elektrik akımıyla uyarıldığında, diğer horoz görülmeden yine aynı davranış şekilleri ortaya çıkar. Esasında, horozun beyni elektrik akımıyla uyarıldığında, horoz, meydana gelen imajın gerçek mi yoksa hayal mi olduğunu anlayamaz. Nitekim beyin ameliyatları sırasında belirli bölgeler uyarılınca, sanki dışarıdan belirli bir uyarı alınmış gibi, uyarılan bölgenin görevine uygun davranışlar gözlenir (örneğin gülme, ağlama, saldırma vs. gibi). Bir beyin bu uyarıları, gerçek görüntülerden ayıramaz.

Bugün canlıların ulaştıkları davranış şekilleri, milyarlarca yıl mutasyonla ortaya çıkan refleks zincirlerinin, doğal seçimle ayıklanıp geriye kalanlarının oluşturduğu bir bütündür. Bu gelişmelerin kaynağı belki sadece mutasyonlar değil, virüslerle bir canlıdan diğer canlıya aktarılabilen (transdüksiyon) genler ya da DNA parçacıkları olabilir. Öyleki bir canlıda meydana gelen bir yenilik, senkronize çoğalabilen virüslerle, başka canlılara

(hatta cinsleri ve familyaları farklı olabilen) taşınabilir. Böylece, organik evrim sırasında sonsuz denebilecek sayıda birey meydana geldiğine ve her bireyin kazanabileceği özellik bu yolla başka canlılara aktarılabildiğine göre, karmaşık davranışların açıklanması zor olmayacaktır.

Gelişmiş organizmaların sahip olduğu karmaşık yapılar ve davranışlar incelendiğinde, bunların, özünde, ilkel organizmalarda, hatta ilkel hücrelerde mevcut özelliklerin evrimleşmesiyle ortaya çıktığı görülebilir. Örneğin birhücrelilerdeki görme beneğinden göz, koku tat almaçlarından, koklama ve tatma organları, hücre içerisindeki fibrillerden sinir ve kas lifleri vs. meydana gelmiştir.

Çok hücreliliğe geçişle birlikte duyu ve tepkime organlarının, belirli bölgelere yoğunlaştığı görülmektedir. Böylece daha etkin bir işleyiş şekli ortaya çıkmıştır. Bu yığılmaların değişmesi ve çeşitlenmesi ile de diğer başka yapılar meydana gelmiştir. Örneğin birhücrelilerde sitoplazmik lifler (terliksihayvanlardaki sil bağlantıları), süngerlerdeki ve bazı ilkel yassısolucanlardaki diffüz sinir lifleri, ilk olarak sırtı şeklinde bir araya toplanmış, daha sonra ön kısmı gelişerek beynin kökenini oluşturacak koku lobunu yapmıştır. Koku lobunun (balıklarda hala çok büyüktür) gelişmesiyle büyük beyin oluşmuştur.

Sabit sıcaklık ortaya çıkınca, davranışlar, özellikle beyin işlevleri çevre koşullarına tam bağımlı olmadan yürütülmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda soyut düşünme ortaya çıkmıştır. Soyut düşünme, gerçek benliğin ve etkili bir iletişimin meydana gelmesini sağlamıştır. İletişim, bilgilerin hızla birikimine, bu da, bilgi birikiminin ilkel yeri olan koku lobunun daha da gelişerek büyük beyni yapmasına neden olmuştur.

Beyini narkozla uyusturmaya başlayınca, en son oluşan kısımlarının en önce, en önce oluşan kısımlarının ise en son uyuduğu görülür. Çünkü bu merkezler oluş sıralarına göre beyinde bir çeşit içten dışa doğru dizilmişlerdir. Ayrıca yapı ve algılama olarak da eskiye gittikçe kabalaşma, yeniye geldikçe duyarlılaşma gözlenmektedir. Bu nedenle bir narkoz sırasında, en önce, en son oluşmuş kısım, yani bilinç (şuur) daha sonra sırasıyla acıyı algılama vs. yitirilir. En son, Ozmosu ve sıcaklığı düzenleyen merkezler uyur (bu merkezler uyuduğunda ölüm ortaya çıkar). Çünkü bu merkezler beynin derinliklerine gömülmüştür.

Türün kazanmış olduğu bu refleks dizileri, yani içgüdüsel davranışlar, koşullandırma ile, özellikle büyük beyni gelişmiş canlılarda, denetim altına alınabilir ya da kısmen değiştirilebilir. Fakat çok kuvvetli uyarılarda koşullandırılma tekrar yitirilebilir. Örneğin eşeyssel olarak ya da beslenme ile (kan kokusu gibi aşırı şekilde uyarılan hayvanlar koşullandırılmış olsalar dahi ilkin davranışlarını gösterirler. Aşırı şekilde uyarılan (eşeyssel olarak uyarılan, kızdırılan vs.) insanlar da çok defa bu koşullandırmayı, yani büyük beyninin denetimini yitirerek, eski ilkin davranışlarını gösterebilirler. Bazı durumlarda da refleksler tam anlamıyla büyük beynin denetimine alınabilir. Örneğin tüm vücudumuzu kurtarmak için kızgın bir demiri elimizle tutmak zorunda kaldığımız zaman. Özellikle insanda büyük beyin içgüdüsel refleksleri denetim altına alarak, soyut düşünceyi gerçekleştirmiş ve yaşadığı sürede kazanmış

olduğu deneyimleri, davranışlarının oluşması için kullanmıştır. Bunun yanı sıra organik evrim süreci içerisinde kazanmış olduğu refleksler bu bilinçli davranışların yapıtaş olmuştur.

Organik evrim süreci içerisinde tüm ataların kazanmış olduğu bu deneyimlerin büyük beyin tarafından eşgüdümü, benliğin ve bir anlamda ruh dediğimiz soyut duygunun ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bireyin Belleği

Türün belleğinin DNA halinde bağlandığı saptanınca, gözler, bireysel belleğin nasıl oluştuğunun araştırılmasına yönlendi. İlk çarpıcı gözlemleri, JAMES McCONNELL, 1950 yılında, yassısolucanlardan Planaria'da yaptı. Bunlara ışıkla birlikte zayıf elektrik vererek, ışığı gördüklerinde kasılmaları için koşullandırdı: Bir zaman sonra koşullandırılmış bu hayvanları parçalayıp, etlerini, koşullandırılmamış olanlara yedirdiğinde, koşullandırılmamışların da koşullandırılmış hayvanlar gibi davrandığını gözledi. Yaşam süreci içerisinde kazanılmış bellek, bir bireyden diğerine taşınmıştı. Koşullandırılmış hayvanlardan özütlenen RNA'ları koşullandırılmamışlara verdiğinde, yine, belleğin nakledilebildiğini gözledi. Bu denemeye bağlı olarak birçok ilkel çok hücreli, daha değişik gözlemler yapıldı. Hepsinde sonuç benzerdi; bireysel bellek, RNA bağlantıları şeklinde ortaya çıkıyordu. Planaria türlerinde çok küçük bir vücut parçasından dahi yeni bir bireyin meydana geldiği bilinmektedir (vücutlarının 1/200'ü beslenmeksizin yeni bir birey meydana getirebilir). Koşullandırılmış bir bireyin vücudu parçalandığında, sadece, beyni taşıyan kısımları değil, vücudunun diğer parçaları da, bu koşullandırmayı hatırlıyordu. Yani bellek tüm vücut hücrelerin de bağlanmıştı.

Eğer bellek RNA şeklinde ya da RNA aracılığıyla bağlanıyorsa, ribonukleaz (= RNaz) enzimi ile (yalnız RNA'yl temel birimlerine kadar parçalar, diğer bileşiklere etkisi yoktur) bu engramı bozmak mümkün olacaktı. Nitekim koşullandırılmış hayvanın vücut parçaları, ribonukleaz içeren sulu bir ortamda yetiştirilmiş ve beyin kısmını taşıyan parçaları hariç, diğer kısımlarının bu koşullandırmayı yitirdiği görülmüştür. Keza vücut içerisine enjekte edilen RNaz da aynı etkiyi göstermiştir. Bu deneme, RNA'nın, belleğin oluşumuna katıldığını gösterir; fakat doğrudan doğruya sorumlu olduğunu kanıtlayamaz. Çünkü RNaz, tüm RNA'ları yıkacağı, dolayısıyla proteinlerin meydana gelmesini de önleyeceği için, bir protein şeklinde bellek bağlanmasını da önleyecektir. Belleğin protein şeklinde bağlanmaması için herhangi bir neden bulunamamıştır.

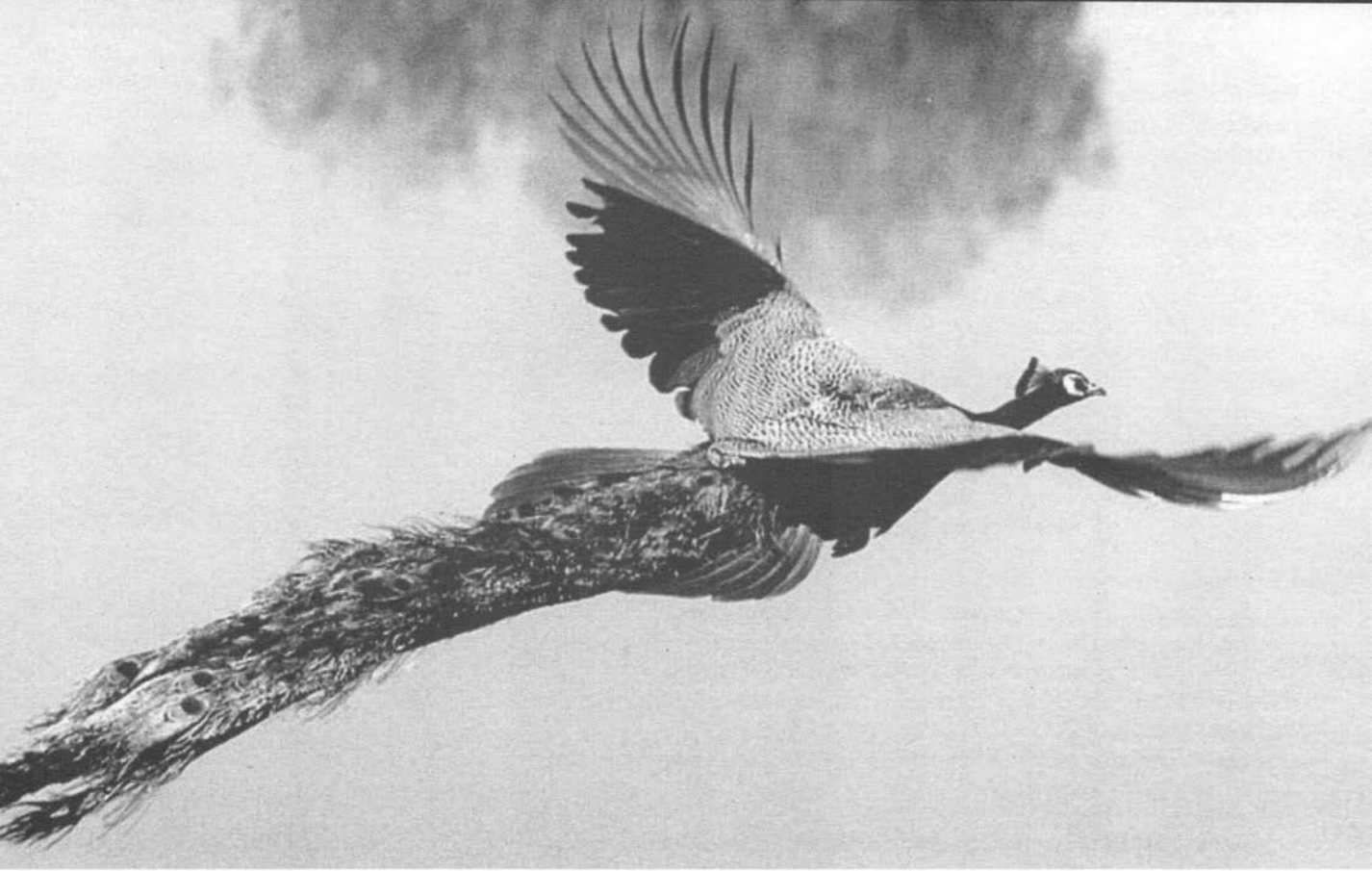
Daha sonra, 1960 yıllarında, UNGARN, fareleri doğal eğilimlerine ters davranış gösterecek şekilde eğitti. Örneğin karanlık yerine aydınlığı tercih etme gibi. Koşullandırılmış bu hayvanların beyinlerinden özütlediği RNA'ları koşullandırılmamış farelerin karın boşluğuna enjekte edince, onların da koşullandırılmışlar gibi davrandıklarını ya da çok kısa bir zamanda koşullandırılacaklarını gözledi. Bu deneme ile belleğin

RNA şeklinde bir canlıdan diğer canlıya nakledilebileceği kanıtlanmıştır. Koşullandırmanın şiddetine göre RNA miktarı artmaktaydı. Nitekim insanda da beynin 40 yaşa kadar RNA'ca zenginleştiği, 40 60 yaş arasında sabit kaldığı ve daha sonra azaldığı bilinmektedir. UNGARN, daha sonra, farelerde korku meydana getiren bir maddeyi korkutularak koşullandırılmış farelerin beyninden özütlemiş ve daha sonra sentetik olarak yaparak ona 'Skotophobin = Karanlıktan Korkutan Madde' ismini vermiştir.

ilk olarak RNA aracılığıyla bağlanan belleğin, uzun sürede kararlı hale geçmesi ve yitirilmemesi için daha sonra proteinler şeklinde bağlanması gerektiğine ilişkin bazı gözlemler de vardır. Örneğin, proteinlerin sentezlenme kademelerini bloke eden bazı maddeler (RNA'ların meydana gelmesini önlemezler), uzun sürecek koşullandırmaların, yani sürekli belleğin oluşmasını önler. Buradan, belleğin, en sonunda, proteinler şeklinde bağlandığı ve hatırlanacağı zaman bilgisayarlardaki yongalar gibi okunduğu varsayılabilir.

ARZUNUN EVRİMİ: İNSAN EŞLEŞME STRATEJİLERİ

Hasan BACANLI



Eş seçimi konusu, son yıllarda evrimci psikoloji açısından araştırma konusu edilmektedir. Adından da anlaşılabilirliği gibi, insanlığın tarihsel evrimi sonucunda ortaya çıkan durumları ele alan evrimci psikoloji, eş seçimi konusunda Darwin'in evrim kuramından yola çıkarak birtakım hipotezler geliştirmekte ve bu hipotezleri test etmektedir.

İnsanların kişiler arası ilişkileri ile ilgili olarak en önemli konulardan biri ailedir. İnsanlar aile içinde dünyaya gelir, yaşar, nesillerini sürdürür ve hatta ölürlür. Diğer insan ilişkileri aile kadar uzun süreli değildir. Ayrıca, diğer ilişkiler kişinin seçimine bağlı iken, aile başlangıçta (doğumda) verilir, kişinin seçimi dışındadır, ancak sonra (evlenirken) kişinin seçimine bağlıdır. Ancak, kişinin aile seçimi de kısa süreli değildir; şu veya bu şekilde (aileyi sürdürerek veya boşanarak da olsa) ömür boyu kişiyi etkisinde tutar. Dolayısıyla, denebilir ki, kişinin aile (daha doğrusu "eş") seçimi, hayatının en önemli kararlarından biridir.

Eş seçimi çeşitli bilim dalları içinde ele alınabilir. Genetikçiler eş seçiminde genetik (kalıtsal) etkileri, antropologlar eş seçiminin kültürel boyutunu, sosyologlar toplumsal bir birim olarak ailenin kuruluş ve sosyal sistem içindeki yerini, vb. incelerler. Sosyal psikologlar ve kişilik psikologları ise eş seçiminde kişisel özelliklerin rolünü incelemeye çalışırlar.

Eş seçimi konusu, son yıllarda evrimci psikoloji açısından araştırma konusu edilmektedir. Adından da anlaşılacağı gibi, insanlığın tarihsel evrimi sonucunda ortaya çıkan durumları ele alan evrimci psikoloji, eş seçimi konusunda Darwin'in evrim kuramından yola çıkarak birtakım hipotezler geliştirmekte ve bu hipotezleri test etmektedir.

Bilindiği gibi, Darwin'e göre dünyadaki canlılar bir evrim sonucunda canlı kalabilmişlerdir ve kalabilmektedirler. Evrim, iki türlü işlemektedir: tabiat şartları sonucunda canlıların hayatta kalabilmeleri "tabii seçim", üreme (veya neslini sürdürebilme) ile ilgili durumları ise "seksüel seçim" olarak adlandırılmıştır. Darwin, ayrıca, seksüel seçimin "cins içi yarışma" ve "cinsler arası yarışma" olarak iki boyutta gerçekleştiğini öne sürmüştür. Cins içi yarışma, istenir karşı cinsi elde edebilmek için hemcinsleriyle yarışmayı, cinsler arası yarışma ise en cazip karşı cinsi elde edebilmek için mücadele etmeyi ifade eder. Bu görüşe göre, neslini sürdürebilenler cins içi ve cinsler arası yarışmaların galipleridir.

Darwin'in bu düşüncelerini psikoloji bağlamında ele alıp araştıran Michigan Üniversitesi psikoloji profesörlerinden David Buss, 1994 yılında, yapmış olduğu çalışmalardan yola çıkarak Arzunun Evrimi: İnsan Eşleşme Stratejileri adında bir kitap yayınlamıştır. Cinslerin birbirlerinde aradıkları özelliklerin araştırılarak, eşleşme stratejilerinin ortaya konduğu bu kitap gerçekten de, evlilik, aşk ve seks konularından başlayarak toplumsal düzene kadar birçok konuda ilginç bulgular ortaya koymaktadır.

Buss'un kitabı on bölümden oluşuyor. Birinci bölümde eşleşme davranışının kökenleri ortaya konuyor. Darwin'in düşünceleri belirtildikten sonra, kadınların

"evi" olan erkekleri, yani uzun süreli ilişkileri tercih ederken, erkeklerin kısa süreli ilişkileri tercih ettikleri anlatılıyor. Tabii ki, cinsler arasındaki bu tercih farklılığı bir çatışmaya yol açmaktadır. Bu çatışma boşanmaya yol açmıyor, ama evli kadınlar kocalarının duygusal açıdan "ketum" ve güvenilmez oluşlarından, evli erkekler ise kadınlarının sinirli (hırçın), aşırı bağımlı ve cinsel açıdan tutuk olduklarından şikayet ediyorlar. Bölümde, daha sonra eşleşmenin kültüre ve bağlama (örneğin, cinslerin o toplumda birbirlerine oranı) duyarlı olduğu belirtiliyor. Bölüm, insan cinselliğini anlamanın (algısal, ideolojik, naturalistik, antinaturalistik, feminist ve idealistik) engellerini açıklayarak sona eriyor.

İkinci bölümde kadınların istedikleri şeyler üzerinde duruluyor. Kadınlar erkeklerden genelde "ebeveyn olarak yatırım" imkanları istiyorlar, yani çocuklarına ve kendisine uzun süreli yatırım yapacak (kendisini hamile bıraktıktan sonra kaçıp gitmeyecek) eş arıyorlar. Tabii ki, bunun kökeninde üreme davranışının erkekler için çok kısa süreli bir eylem olmasına karşılık, kadın için bunun yıllar süren bir durum olması yatıyor (Buss'un düşünce ve araştırmalarının en çarpıcı taraflarından biri olan bu durum, daha sonra erkeklerin davranışlarını da açıklamakta yardımcı oluyor). Kadınlar ekonomik kapasite, sosyal statü, yaş, hırs ve çalışkanlık, güvenilebilirlik ve istikrar, zeka, benzerlik (compatibility), (bedensel) büyüklük ve kuvvet, sağlık, aşk ve bağlılık, güçlülük gibi özellikleri önemli görüyorlar. Bu özelliklerin hemen hepsi kadına iyi ve refah bir gelecek sağlayabilme faktörüne indirgenebiliyor (Buss, bu noktada, bunun bilinçli değil, evrimsel kökeni nedeniyle bilinçdışı olduğunu vurgulamayı ihmal etmiyor). Kadınlar bu özelliklere sahip erkeklerin ebeveyn olarak yatırım yapmaya meyilli olduğunu kabul ediyor görünüyorlar. Kısaca, kadınlar "bu adam bana ve çocuklarıma iyi bir hayat sağlayabilir mi, bizi bırakıp gitmez mi?" sorusuna cevap arıyorlar. Evrimci psikolojinin açıklamasıyla, çünkü biliyorlar ki, bunların sağlanamadığı durumlarda, nesil sürdürülemiyor. Geçmişte bu şartları sağlayamayan anneler nesillerinin devamını sağlamada, sağlandığı durumlara göre, daha çok başarısızlığa mahkum olmuşlardır.

Kitabın üçüncü bölümü "Erkekler de bir şeyler ister" başlığını taşıyor ve erkeklerin eşlerinde aradıkları özellikleri ele alıyor. Kitap boyunca sık sık vurgulanan bir husus burada daha önem kazanıyor: erkekler kısa süreli, kadınlar uzun süreli ilişki isterler. Dolayısıyla, erkeklerin aradıkları özellikleri değerlendirirken bunu (ve bunun yukarıda belirtilen ve bilinen biyolojik temelini) akılda tutmak gerekiyor. Erkekler kadında gençlik, fiziksel güzellik, belli bir beden yapısı, bekaret ve sadakat özellikleri arıyorlar. Burada erkekler kadının verimliliği üzerinde durmaktadırlar. Buna göre, bekaret ve sadakat aramanın temelinde, çocuğun annesinin belli olmasına karşılık, erkeğin babalığını hiçbir zaman tam

olarak bilemeyeceği (kuşku) yatmaktadır. Tabii ki, burada belirtilen standartlar medyanın etkisine açıktır. Kısaca, erkekler "verimli kadınların tek sahibi" olmaya çalışıyorlar.

Kısa süreli seks adını taşıyan dördüncü bölüm, kısa süreli seksin fizyolojik ipuçlarını vererek başlıyor ve bu tür seksin erkekler için maliyetinin az olmasına rağmen, kadınlar için "elde edilen imkanların kaybı" (eşi duyarsa onu boşar ve yeniden evlenme ihtimali de azdır) anlamına geldiğini; bu yüzden erkeklerin kadınlara göre kısa süreli ilişkiye daha fazla eğilimli olduklarını belirtiyor. Kısa süreli ilişki için standartlar, uzun süreli ilişkiye göre daha düşük ve daha esnek olmaktadır. Ancak, bu durum daha çok erkekler için geçerlidir. Kadınların kısa süreli ilişkileri ise kaynaklara ulaşma (ekonomik), muhtemel eşini değerlendirme gibi amaçlar taşımaktadır. Kadınların kısa süreli ilişkiler için erkekte aradıkları özelliklerin eşlerinde (kocalarında) aradıkları özelliklerin hemen hemen aynı olması, bu düşünceleri desteklemektedir. Kısa süreli ilişkiler erkekler tarafından istenmekte ve kuşkusuz iki kişiyle gerçekleştirilmektedir. Bu da şunu gösteriyor ki, kadınlar da kısa süreli ilişkiye girmektedirler. Ama bunu kadınların ilişkiye girmeye (hatta bazen tecavüz edilmeye) istekli oldukları şeklinde yorumlamamak gerekir. Kısa süreli ilişkinin yoğun olduğu yaşam dönemlerinin (ergenlik ve boşanma) olduğu ve ayrıca bu tür ilişkiye güç sahibi olmak için de girilebildiği belirtilmektedir.

Beşinci bölüm "Bir eşi cezbetme" başlığını taşımaktadır. Her iki cinsin de bir eşi cezbetmek için gösterdikleri davranışları ele alan bu bölüm, bu davranışların (karşı cinsi) cezbetme ve (hemcins rakiplerini) alçaltma amaçlarına yönelik olduğunu belirtmektedir. Bu iki amaç doğrultusunda kaynakları gösterme, bağlılık gösterme, fiziksel üstünlükleri gösterme, cesaret ve kendine güven gösterme, görünüşü geliştirme, sadakat gösterme, seksüel sinyaller gösterme alt başlıkları altında incelenmektedir. Örnek olarak kaynakları gösterme özellikle erkekler tarafından gerçekleştirilir. Yukarıda belirtildiği gibi, kadınlar kendilerinin ve çocuklarının geleceğini garantiye almak için, erkeğin maddi durumunun iyi olmasını, kazancının veya kazanma ihtimalinin yüksek olmasını veya gelecekte kazanç ihtimalinin yüksek olduğunu gösteren (zeka, hırs, vb.) kişilik özelliklerine sahip olmasını isterler. Erkekler de, buna karşılık olarak, bir takım davranışlarla bu özelliklere (başkalarından fazla) sahip olduklarını kadınlara göstermeye veya bu özelliklere sahip oldukları izlenimi vermeye çalışırlar. Bu amaçla gösterebilecekleri davranışlara şunlar örnek verilebilir: yüksek kazanç potansiyeli göstermek, kadınları etkilemek için para saçmak, pahalı bir araba kullanmak, insanlara işte kendilerinin ne kadar önemli olduklarını söylemek ("ben olmasam şirket batır"), başarılarıyla övünmek, pahalı elbiseler giymek, vb. Tabii ki, bir kısım erkek davranışları da rakiplerinin kaynaklarının değerini

düşürmeye çalışır. Erkek kadına bir yandan "benim kaynaklarım hem bana, hem sana yeter" mesajı vermeye çalışırken, bir yandan da "onun (rakibinin) kaynakları benimkilerinin yanında solda sıfır kalır" veya "onun kaynakları görüldüğü kadar cazip değil" mesajı vermeye çalışır.

Bir de özellikle kısa süreli ilişkiler için gösterilen kaynak gösterme davranışları vardır: para saçmak, bir hediye (kadın hediyesi) almak, onu ilk buluşmada pahalı bir lokantaya yemeğe götürmek, vb. Barlarda ise erkekler kadınlara içki teklif ederek ilişkiyi başlatırlar ve (daha pahalı olan) karışık içki içme, garsona fazla bahşiş verme gibi davranışlarla kısa süreli ilişki kurmaya çalışırlar. Buna karşılık, örneğin görünüşü geliştirme davranışı daha çok kadınlar için söz konusudur ve diğer davranışlar gibi (kendi özelliklerini) sergileme ve (muhtemel rakiplerini) aşağılama şeklinde gösterilir.

Kadınların erkeklere doğru bilgi aktarmak gibi bir dertleri yoktur. Onlar düz omuzlar, pürüzsüz ve temiz cilt, görkemli saçlar, dolgun ve kırmızı dudaklar, dik ve körpe göğüsler gibi özelliklerle erkeklerdeki (gençlik ve sağlığa dayalı) güzellik standartlarını harekete geçirmeye çalışırlar. Bunun için de kozmetik ve güzellik ürünleri kullanırlar. Medyanın ve reklamların kadınları bu davranışı daha fazla göstermeye ittiğini söylemek pek doğru olmaz; kadınlar daha çok, istediklerini elde etmeye çalışmaktadırlar. Burada ele alınan davranışlar karşısındaki kişiyi yanıltmaya yönelik de olabileceği ve erkekler kısa süreli, kadınlar ise uzun süreli ilişkiyi tercih ettikleri için, kadınlar seksüel açıdan direnirler, saygın niyet ve bağlılık beklerler, gizli niyetleri açığa çıkarmak için çalışırlar. Erkekler ise duygularını gizlerler, bağlılıklarını (örneğin evli olduklarını) saklarlar ve ilişkisiz ve bağlılıksız kalmaya çalışırlar.

Birlikteliği sürdürmenin ele alındığı altıncı bölüm, bu amaçla kıskançlık yaşandığını; eşin arzularının yerine getirildiğini; duygusal davranışlar (boyun eğme ve kendini aşağılama) gösterildiğini; eşin başkalarından uzak tutulmaya çalışıldığını (sahip olma işaretleri verme, eşi beklenmeyen yer ve zamanlarda kontrol etme, onu başkalarından gizleme, eşinin tüm zamanını işgal etmeye çalışma, vb.); eşin eşi veya başkalarını aşağılama, tehdit etme ve zor kullanma gibi yöntemlerle korunmaya çalışıldığını ifade etmektedir. Bu davranışları göstererek erkek ve kadınlar eşlerinin kendilerine ait kalmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Tabii ki, bu davranışlardan bazılarında cinsiyet farklılıkları vardır: örneğin, eşini başkalarından gizleme erkeklerin, eşinin arzusunu yerine getirme kadınların sıklıkla başvurdukları davranışlardır.

Yedinci bölüm, "Seksüel çatışma" başlığını taşımaktadır. birlikteliği sürdürmeyi şu veya bu şekilde başarmaya çalışan erkek ve kadın, kuşkusuz kendi aralarında çatışma da yaşarlar. En bilinen ifadesiyle,

kadınlar kocalarının kendilerini ihmal ettiğinden, erkekler de eşlerinin hırçınlığından ve duygusallıklarından şikayet ederler. Erkekler çok sık, çok hızlı cinsel ilişki isterler, kadınların ertelemeleri ise engellenme duygusu yaşatır. Kadınlar erkeklerin cinselliğe düşkün ve cinsel saldırgan olduğunu ifade etmektedirler. Erkeklerin daha ihmalci ve güvenilmez olduklarından şikayet edilmesinin nedeni, kadınların kendilerinin ve çocuklarının geleceği için tahsis edildiğini düşündükleri erkeğin kaynaklarının başka kişilerle paylaşılması ihtimalini ortadan kaldırmaktır. Kadınlar, erkeğin hala kendilerine bağlı olduğundan ve kaynakların da sadece kendilerine tahsis edildiğinden emin olmak istemektedirler. Bu arada muhtemel çatışma davranışları olarak eşlerin birbirlerini aldatmaları, birbirlerini suiistimal etmeleri, seksüel taciz ve tecavüz ele alınmaktadır.

Özellikle tecavüz ele alınırsa, tecavüz edilen kadınların genellikle genç olmaları ve fiziksel açıdan çekici olmaları erkeklerin evrimleşmiş seksüel psikolojilerinin bir sonucudur. Zorlama ve şiddet genellikle erkekler tarafından kullanılan yöntemlerdir, hem seksüel hem de seks-dışı konularda. Araştırmalar, bazı erkeklerin düşündüklerinin tersine, kadınların tecavüz edilmek ve böyle bir olayı yaşamak istemediklerini ortaya koymaktadır. Tecavüzün psikolojik acısı, özellikle genç kız ve kadınlarda oldukça ciddi boyutlarda problemlere yol açmaktadır. Öyle görünüyor ki, kadınları cezbedecek statü, para gibi kaynaklara sahip olmayan erkekler, güç kullanmayı umutsuz bir alternatif olarak görmektedirler.

Sekizinci bölüm "Ayrılma" başlığını taşımaktadır. Sadakatsizlik, kısırlık, ekonomik desteğin yokluğu, (çok-karlılık durumunda) karılar arasındaki çatışma, zalimlik ve gaddarlığın ayrılmaya neden olduğu veya ayrılma amacına yönelik olarak eşlerden biri tarafından ortaya konduğu belirtilmektedir.

Dokuzuncu bölüm zamanla meydana gelen değişiklikleri ele almaktadır. Bu bölümde kadının ve erkeğin değerinin zamanla değiştiği, bağlılığın zayıfladığı, evlilik dışı ilişkilerin sıklığının zamanla (tarihsel olarak ve yaş itibarıyla) değiştiği ele alınmakta ve menopozun özelliklerinin evrimsel açıklanması, erkeğin erken ölümünün sonuçları, özellikle (kadın başına) erkek oranının düşük olduğu durumlarda eş(leşme) pazarının bir takım kadınları pazarın dışında bıraktığı üzerinde durulmaktadır.

Cinsler arasındaki uyumu konu alan onuncu bölüm, insanın eşleşme davranışının toplumsal bağlama oldukça duyarlı ve esnek olduğu belirtilerek başlanmaktadır. Bu da, her ne kadar cinslerin seksüel stratejileri evrim sonucu ortaya çıkmış ise de, onların kaçınılmaz olmadıklarını ifade etmektedir. Şimdiye kadar yapılan açıklamalardan, kadınlar, seks objesi olarak görüldüklerini söyleyerek rahatsız olabilirler.

Ancak, erkeklerin de başarı objesi olarak görülmek ve cüzdanlarına ve statülerine göre değerlendirilmek gibi bir şikayet konuları vardır.

Bu kısımda Buss, eşleşme ve cinsellik ile ilgili açıklamalardan, feminizmi ele almaktadır. Feminist bakış açısından, cinsler arasındaki savaşın ana nedeni erkek-baskın bir dünyada yaşıyor olmamız olarak görülmekte ve gösterilmektedir. Ancak, burada gözden kaçırılan nokta, erkeklerin bunu daha cazip kadını elde etmek için yapıyor olmalarıdır. Çünkü cinslerin seksüel davranışları daha çok karşı cinsin isteklerini karşılamaya (aradıklarını elde bulundurmaya) yöneliktir. Yani, kadınlar güzel görünmeye çalışırlar, çünkü erkekler güzel kadınları seçerler; erkekler başarılı, statü sahibi ve zengin olmaya çalışırlar, çünkü kadınlar böyle erkekleri seçerler.

Feminist teorinin diğer bir yanlılığı da erkekleri kadınlara karşı birlik olmuş bir "güruh" şeklinde göstermesidir. Oysa, öyle görünüyor ki, erkekler de kendi aralarında en uygun karşı cinsi elde etmek için mücadele etmektedirler. Ayrıca, her iki cins de karşı cinsin seksüel stratejilerinden faydalanmaya çalışmaktadır. Örneğin, kadınlar cins içi çatışmalarının bir sonucu olarak, yüksek statülü erkeği elde etmek için birbirleriyle mücadele etmekte, başkalarının kocalarıyla ilişkiye girmekte ve erkekleri cezbetmeye çalışmaktadırlar. Bunun için de rakiplerine iftira etmekte, onları kötülemektedirler. Kısaca, denebilir ki, her iki cins de kendi cinsinin seksüel stratejilerinin kurbanlarıdır.

Buss, kitabın sonunda, bunları bilmenin olumsuzlukları önlemede güçlü bir araç olduğunu belirtmektedir. Bu bilgi geleceği yönlendirmemize yardımcı olacaktır. Nereden geldiğimizi böylece bilirsek, nereye gideceğimizi kontrol edebiliriz.

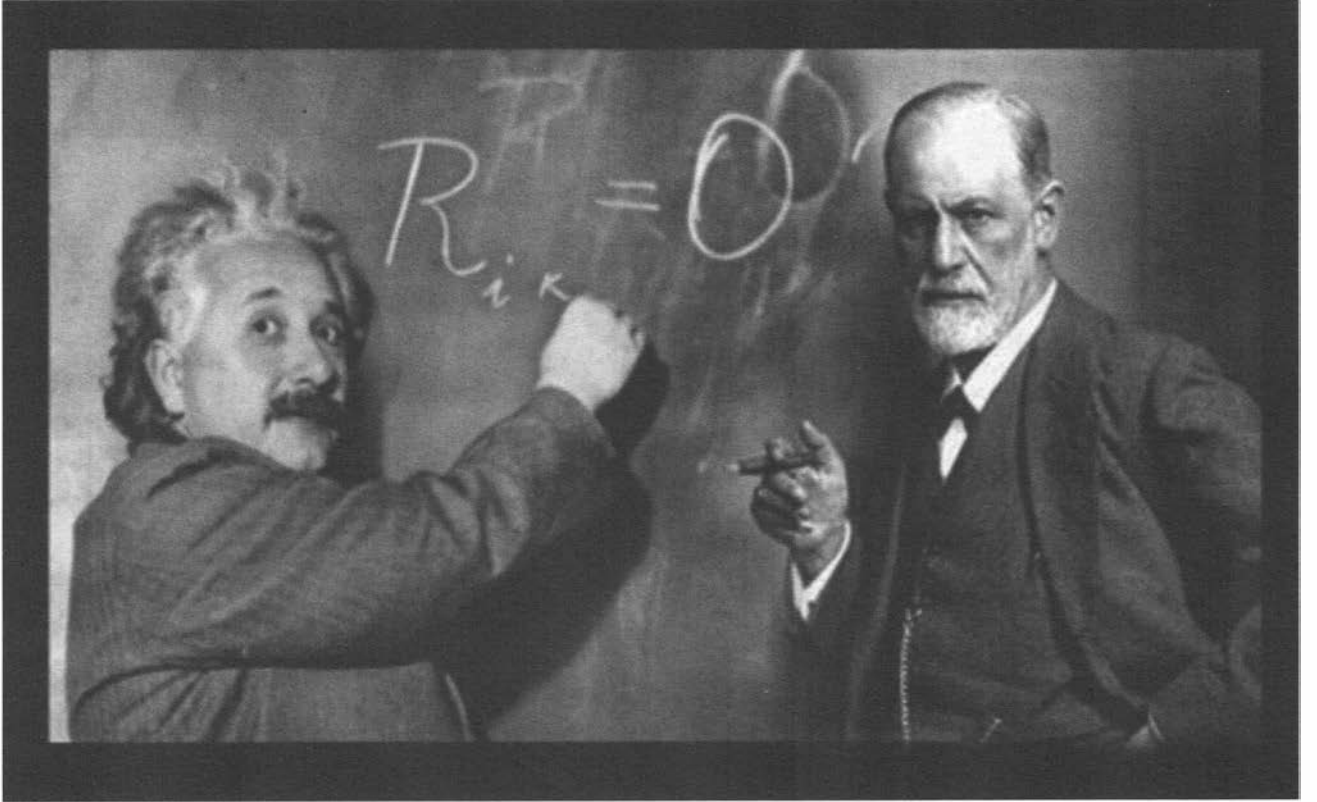
Kısaca, Buss'un kitabı okumaya değer ve ufuk açıcı bir kitap. Kitabın insanın eşleşme davranışını açıklaması yanında, Darwin'in teorisinin başka bir yönüne dikkat çekmesi ve test etmesi ayrıca övgüye değer. Ayrıca, Buss'un sadece Amerikan toplumuna dayalı verilerle konuşmadığını, çeşitli kıta, bölge, din, ırk, vb. özellikleri taşıyan on bini aşkın insan üzerinde yapılan araştırmalara dayanarak sonuca ulaşmaya çalıştığını da tekrar belirtmek gerek.

David M. Buss (1994) The Evolution of Desire: Strategies of Human Mating. New York: Basic Books.

Albert Einstein Sigmund Freud Yazışması

BARIŞ ve SAVAŞ SORUNU ÜZERİNE

Serol Teber Yazışmaları Almanca asıllarından Türkçeleştiren: Oğuz Özügül



Uluslararası büyük bir üne sahip Sayın Bay Uzman, görkemli evinin bahçesindeki yüzme havuzunun kenarında ileri geri dolaşıyor, sürekli olarak içtiği sert içkilerin de yardımıyla, elinden geldiğince az düşünmeye, geçmişini anımsamamaya çalışıyordu... Uyguladığı tüm yöntemlere karşın, yüreğinin sıkıntısını, beyninin uğuldamasını, boğazının tıkanır gibi olmasını önleyemiyordu... Özellikle, böyle tek başına kaldığı zamanlar, beynine, yüreğine dolan eski anılarının altında eziliyor... İçki içiyor, ilaç kullanıyor, sinir hekimlerine danışıyor, hatta psikanaliz yaptırıyor, fakat bir türlü iç sıkıntılarını azaltamıyor, üzerine çöken karabasandan kurtulamıyordu...

Çok parası, ünü, uluslararası dostları vardı. Fakat içinde özlemini çektiği dinginliğini, huzurunu yitirmişti. Bir türlü mutlu olamıyordu...

Sayın Bay Uzman, dünyanın pek çok yerinden, özellikle Amerika Birleşik Devletlerinden gelen dostlarıyla birlikte gizli örgütler kurmuşlar, «O» bölgelerde «demokrasiler» kurmak için çalışmışlardı. Pek çok yerde yeni düzenleri işbaşına getirmişlerdi. Çok iyi bir karşı devrim örgütleyicisiydi. Herhangi bir ülkede karşı bir eylem düzenlenmesi söz konusu olduğunda çok kere dostları ona başvururlardı...

Sayın Bay Uzman, eylemlerini en ince ayrıntılarına kadar planlar ve bunlar çok kere başarılı olurdu...

Sayın Bay Uzman'ın, planlarındaki en önemli başarı şansı, onun ve birlikte çalıştığı örgütlerin son derece acımasız, kıyıcı oluşlarından kaynaklanırdı... Eylem yaptıkları, «demokrasiyi kurtardıkları» her yerde binlerce onbinlerce ölü, yaralı, sakat, hasta insan bırakıyorlar, böylece «yeni düzenlerini» sağlama bağlıyorlardı...

Sayın Bay Uzman ve diğer dostları, boş zamanlarında bile yeni işkence yöntemleri düşünürler, bunları yurtseverler, demokratlar üzerinde denerler, yine de kıramadıkları dirençler ve insan onuru karşısında, kimi kereler toptan yığınsal öldürmelere, soykırımlarına başvururlardı...

Sayın Bay Uzmanın yaşamı önceleri oldukça başarılı geçmişti. Fakat artık hem yaşlanıyor, hem de işleri eskisi kadar kolay yürümüyordu...

Kişisel olarak, daha da önemlisi, son zamanlarda kimi sıkıntılı düşler görmeye başlamıştı. Her şeyi vardı... Ünü, parası, dostları...

Fakat, mutluluğunu yitirmişti. Huzuru yoktu... Son günlerde kafasını sürekli bir soru kurcalıyordu... Nasıl olmuş da bütün bu işkenceleri yapabilmiş, bu kadar çok insanı öldürmüş, sakat bırakmıştı... Her gittiği yerden, ardında kan, ölüm, gözyaşı bırakmıştı... Dünya af

örgütlerinin verdikleri bilgilere göre, salt Güney Amerika ülkelerinden birindeki kayıpların sayısı son yıllarda otuz binden fazlaydı... Kuşkusuz, gerçek bunun çok üstündeydi. Kimi düzenli trafik kazaları, sözde tıbbi hatalar, ilaç zehirlenmeleri, kimyasal ölümler, kanamalar, bütün bunların dışındaydı...

Önceleri, tüm eylemleri düzenlerken çok sakindi, içinde en küçük bir huzursuzluk duymuyordu. Fakat, şimdi pek çok şey değişmişti...

Son yıllarda, altından kalkamadığı bu karabasanlı anıların uzantısında, yaşamını kendi eliyle sonlandırmayı bile düşündüğü oluyordu...

Çok güzel bir yaz günüydü. Güneş pırıl pırıldı. Mavi gökyüzünde tek bir bulut bile yoktu. Fakat, Sayın Bay Uzman, yine bir parça olsun iç derinliğine kavuşamamanın acısı içinde evinde dolanıp duruyordu...

Birden, postacının, kendisine bir mektup ve bir paket getirdiği haberini verdiler. Oldukça heyecanlanmıştı. Kimden olabilirdi bu paket, mektup... İvedi açtı, mektubu okumaya başladı...

Sevgili dostum,

Hiç bilgin olmadan, böyle bir mektup ve paket alınca ne denli heyecanlanacağını biliyorum. Ben de aynen senin gibi oldum. Fakat sonunda ulaşacağın dinginliğe değer doğrusu. Seni biran önce rahatlatmak için önceden haber veremedim... Şimdi, dinle; yok, senden yeni bir eylem istemiyoruz, durumunun böyle bir şeyi başaramayacak düzeyde olduğunu biliyoruz...

Bu daha başka bir şey... Dinle, gerçekten, örgütün diğer üyelerinin durumu da seninkinden farklı değildi. Bu konuda araştırma yapan uzmanlar, sorunun can alacak yerini buldular ve bütün bunları tüm açıklığıyla anlatan kitapları, mektupla birlikte, sana postaladılar. O kitaplarda istediğin, aradığın hemen her şeyi bulacak ve artık dünyaya başka bir gözle bakacaksın...

Fakat, ben senin eski bir eylem arkadaşın olarak önceden şunları söyleyeyim ki, bizler boşuna acı çekmişiz. Gerçekte, benim de son günlerde, Sigmund, Freud ve özellikle Konrad Lorenz'in kitaplarından öğrendiğime göre, yaptıklarımız son derece doğal şeylermiş. Başkalarına acı vermek, işkence çekirmek, saldırganlık, gerçekten insanların analarının karnından, doğuştan getirdikleri şeylermiş... Bizler, diğer insanlardan daha açık yürekli olduğumuzdan, bu doğuştan getirdiğimiz içgüdüleri, olanca açıklığıyla, dostlarımızın ve demokrasinin emrine verdik... Bütün sorun bundan ibaret... Bay Freud ve Lorenz'in kitaplarına göre, biz ne yaptık. Tanrının ve bizimkilerinin komutuyla yapmışız. Yoksa olanlardan bizlerin en küçük bir suçu yokmuş...

Başta ben olmak üzere tüm arkadaşlar, Freud'un ve Lorenz'in kitaplarından çok yararlandık. İçimizdeki sıkıntıyı attık. Şimdi dünyayı daha başka görüyoruz... Senin de bir an önce okumanı ve yapılacak yeni işler için hazırlanmanı dileriz... Yakında buluşmak üzere... Her zaman senin

Sayın Bay Uzman, büyük bir coşkuyla paketi açtı, ve Sigmund Freud'un kitaplarından birini alıp, okumaya başladı...

Marx, insanların ancak çözümleyebilecekleri sorunları gündemlerine getirdiklerini, anımsatır... Bizlerin de Freud'un kuramını tartışmaya başlamamızın gizi bu noktada düğümlenmektedir. Türkiye insanı, tarihinin bu çok önemli değişim ve dönüşüm aşamasında, aynı zamanda, Freud'un içgüdüler kuramıyla da hesaplaşmak zorundadır... Kanımızca, bu yapılacak ve asılacaktır...

Kuşkusuz, Freud, çağ açıcı nitelikleri olan çok büyük bir bilim adamıdır. Düşün dünyasına kolay göz ardı edilmeyecek yeni boyutlar getirmiştir. Ayrıca, onun içgüdüler kuramı, salt ruhbilim alanını kapsayan bir sağaltma-tedavi yöntemi de değildir... Bugün, Darwin'in, sosyal darwinizm biçiminde çarpıtılmış evrim kuramıyla birlikte, Freud'un içgüdüler kuramı, devlet tekeli kapitalizminin egemen olduğu ülkelerin resmi devlet görüşlerinin temelini oluşturmaktadır. Hatta son yıllarda, bu tür ülkelerin gereksinim duydukları, saldırganlık, soykırım politikalarına yeterli olanağı sağlayamadığı için, Freud'un kuramı görece unutulmaya, onun yerine Lorenz'in yeni savlan getirilmeye başlanmıştır...

Sorun bu derece güncel ve dirimseldir. Biz, bu uğraşımızda ilk kez, Freud'un içgüdüler kuramını tartışmaya giriş niteliğinde olacak bir belgeyi anımsatmak istiyoruz. Bu belge-mektup, bizzat Freud tarafından 2. Dünya Savaşı öncesinde, Einstein'ın mektubuna yanıt olarak kaleme alınmıştır... Bu belge, aynı zamanda, günümüzün en dirimsel sorunu olan savaşa karşı Freud'un görüşlerini tüm çıplaklığı ve yalınlığıyla gözler önüne sergilemektedir...

İlk kez Albert Einstein'ın mektubunu, sonra da Freud'un buna yanıtını izleyelim...
Caputh, Postdam, 30 Temmuz 1932

Sayın Bay Freud?

Birleşmiş Milletlerin ve onun Paris'teki Uluslararası Manevi İşbirliği Örgütü'nün, seçeceğim bir kişiyle, yine serbestçe seçeceğim bir konu üzerinde tartışma açma önerisine çok sevindim ve bunu sizinle, günümüz uygarlığını çok yakından ilgilendiren bir sorun üzerinde tartışmak için eşsiz bir fırsat saydım : İnsanları savaş felaketinden kurtarmak için bir yol yok mudur (?) Bu sorunun, teknikteki ilerlemeler nedeniyle, uygar insanlık için bir varoluş sorunu durumuna geldiğine ilişkin görüş neredeyse geneli kapsamıştır, ama yine de,

çözümü için harcanan çabalar bugüne değin ürküntü verecek derecede başarısızlığa uğramıştır.

Bu sorunla pratik olarak ve meslek açısından ilgilenen insanlar arasında, beli! bir güçsüzlük duygusundan çıkarak, olağan bilimsel etkinlikleri nedeniyle yaşamın tüm sorunlarına karşı geniş ölçüde çekimserlik gösteren kişilere görüşlerini sorma isteğini duyanların bulunduğu inanıyorum. Bana gelince, alışık olduğum düşünme tarzı, insanların istek ve duygularının derinliklerine girebilme olanağını bana tanımıyor; burada yapabileceğim, yalnızca sorunu formüle etmeye ve daha çok, yüzeysel olan çözüm denemelerini önceden gerçekleştirerek Size, insanın içtepisel yaşamına ilişkin derin bilginize dayanarak sorunu aydınlatma olanağını sağlamaya çalışmaktır. Psikolojik yönden deneyimsiz olan sezinleyen, ama bağlamlarını ve değişkenliğini değerlendiremeyen siyasa dışı yollarla psikolojik engelleri kaldırabilecek durumda bulunan eğitim yöntemlerine de değineceğimize inanıyorum.

Ulusal nitelikteki heyecanlardan özgür bir kişi olduğum için, sorunun dış ve örgütsel yanı bana çok basit görünmektedir: Devletler, aralarındaki anlaşmazlıkları uzlaştırmak için, dönemsel ve yargısal kurumlar oluşturmaktadır; bu kurumlarca çıkarılan yasalara uyacaklarına, tüm anlaşmazlıklarda yargı organlarına başvuracaklarına, verilen kararlara koşulsuz uyacaklarına ve de yargı organlarının, kararlarını gerçekleştirmek için zorunlu bulduğu tüm önlemleri alacaklarına ilişkin bir yükümlülük altına girmektedirler. Daha burada, karşıma bir pürüz çıkmaktadır: Bir yargı organı, insanlardan oluşan bir kurumdur; kararlarını yürürlüğe koymak için elindeki güç ne denli az ise, o zaman, kararlarını daha çok hukuk dışı etkilere açık duruma getirme eğiliminde olabilecektir. Bu durum, göz önünde bulundurulması gereken bir olgudur. Hukuk ve güç, ayrılmaz şekilde birbirlerine bağlıdır ve bir topluluk, kendi adalet idealine saygı gösterilmesini zorla sağlamak için elinde daha çok güç toplayabilirse, o zaman bir yargı organının kararı, bu topluluğun adalet idealine yaklaşacaktır. Ancak bugün, yargı organlarına tartışmasız bir otorite sağlayacak ve kararlarının uygulanması için mutlak baş eğmeye zorlayabilecek bir devletler üstü örgüte sahip olmaktan çok uzağız. Böylece ilk soru kafama takılmaktadır: Uluslararası güvenliğe giden yol, devletlerin, davranış özgürlüklerinden ya da egemenliklerinden bir bölümünü koşulsuz gözden çıkarmalarıyla açılacaktır; ancak, bu güvenliğe ulaşmak için başka bir yolun bulunmadığı konusunda da kuşkuya düşülmemelidir.

Son on yıl içinde bu amaca ulaşmak için ciddi olarak harcanan çabaların başarısızlığına bir göz atıldığında, bu çabaları felce uğratan etkili psikolojik güçlerin iş başında olduğunu herkes açıkça hissetmektedir. Bu güçlerden birkaçı ortadadır. Bir devletin egemen zümresindeki iktidar gereksinimi, bu zümredeki üstünlük haklarının kısıtlanmasına karşı koymaktadır. Bu siyasal iktidar gereksinimi, sık sık başka

bir zümrenin, maddi - ekonomik bir görünüm altında beliren iktidarı ele geçirme çabalarından güç almaktadır. Burada özellikle, her ulusun içinde bulunan küçük, ama kapalı, toplumsal düşünce ve engellere açık olmayan, savaşı, silah yapımını ve ticaretini yalnız çıkar sağlamaya değil, kişisel iktidarını da genişletmeye yarayan bir fırsat sayan insan gruplarını düşünüyorum.

Ne var ki, bu basit saptama, bağlamların anlaşılması için bir ilk adımdır. Ve hemen şu soru belirmektedir: Bu adı geçen azınlık, savaş yüzünden yalnız acı çeken ve yitiren halk kitlelerini, kendi hırslarına hizmet eder duruma nasıl getirebilmektedir? (Halk kitleleri deyince, halkının mal ve mülkünü savunduğuna, kimi zaman da saldırının en iyi savunma biçimi olduğuna inanarak savaşı meslek edinen her aşamadaki askerleri dışta bırakmıyorum.) İlk akla gelen yanıt şöyle olmakta: Egemen azınlık, özellikle okulları, basını ve genellikle de dinsel örgütleri elinde tutmaktadır. Bu araçlar aracılığıyla geniş kitlelerin duygularını baskı altına almakta ve yönetmekte, böylece onları iradesiz birer eylet durumuna getirmektedir.

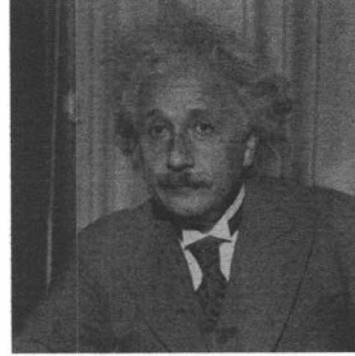
Ancak bu yanıt da tüm bağlamı açıklamamaktadır. Çünkü ortaya hemen şu soru çıkıyor: Kitlelerin, adı geçen araçlarla çılgınlığa varan bir özveride bulunmaları nasıl mümkün olmaktadır? Bunun yanıtı ise ancak, insanların nefret etme ve yok etme gereksinimi duymaları, olabilir. Bu eğilim, normal zamanlarda gizli kalmakta ve anormal zamanlarda ortaya çıkmaktadır; ne var ki, bu eğilim oldukça kolay bir şekilde uyandırılabilir ve bir kitle psikozu durumuna getirilebilmektedir. İşte, tüm bu ürkütücü sonuca ilişkin sorunların en önemlisi bana buradaymış gibi gelmektedir. İşte, bu nokta, yalnızca insan içtepisini çok iyi tanıyan kişilerce aydınlanabilecek bir konudur.

Bu da, son bir soruya yol açmakta. İnsanları, nefret ve yok etme psikozuna karşı daha dirençli duruma getirmek için ruhsal gelişimlerini yönlendirebilirle olanağı var mıdır? Bunu söylerken, salt şu sözüm ona kültürsüz insanları düşünmüyorum; yaşam deneyimlerime göre, daha çok, bu ürkütücü kitle psikozuna kolaylıkla kapılan sözde «aydınlar»dır sözünü ettiğim; çünkü bu kişiler deneyimlerini yaşantıdan kazanmak yerine, basılı kağıt parçalarını daha kolay ve tam olarak kavrama yollarını yeğlemektedirler.

Son olarak bir şey daha: Buraya dek yalnız devletlerarasındaki bir savaştan, yani uluslararası bir çatışmadan söz ettim. İnsandaki saldırganlığın başka biçimlerde ve başka koşullar altında da etkinlik gösterdiğini biliyorum (örneğin, önceleri dinsel, günümüzde ise toplumsal nedenlerle çıkan iç savaşlar, ulusal azınlıklara uygulanan baskılar gibi). Ancak öte yandan, insan toplulukları arasındaki çatışmaların en azgın biçimi olduğu için, en belirgin ve en trajik olan bu biçimi, savaşların nasıl önlenilebileceğini belki de en iyi şekilde gösterebileceği için bilerek seçtim.

Bizi yakından ilgilendiren, sıkıştıran sorunlarla ilgili tüm soruları yazılarınızda kısmen doğrudan, kısmen de dolaylı olarak yanıtladığınızı biliyorum. Ama yeni bilgilerinizin ışığında sorunu, dünya kamuoyuna yeniden açıklarsanız büyük yararı olacaktır; çünkü böyle bir açıklama, verimli çabaların doğmasına yol açabilecektir.

Dostça selamlar. A. Einstein
Vienna. Eylül 1932



Sayın Bay Einstein!

İlgi duyduğunuz ve başkalarının da ilgilenmesine değer bulduğunuz bir konu üzerinde benimle düşünce alışverişinde bulunma isteğinizi duymaz sevinerek önadım. Bugün için bilinenlerin sınırları içinde bulunan, fizikçi ve ruhbilimci olarak değişik yönlerden gelerek aynı noktada birleşecek olan ikimizden birine, kendi özgül içeriğine girebilme olanağını tanıyacak bir sorunu seçmenizi beklerdim. Ayrıca, insanları savaş felaketinden korumak için nelerin yapılabileceğine ilişkin sorunuzla da beni oldukça şaşırttınız. Önce benim -az daha bizim diyecektim-yetkisizliğimden doğan duygu karşısında korkuya kapıldım, çünkü bu bana, daha çok devlet adamlarına düşen pratik bir görevmiş gibi geldi. Ama daha sonra, bu soruyu bir doğa bilimci ve fizikçi olarak değil, tıpkı, dünya savaşında aç ve evsiz barksız kalanlara yardım etmeyi üstlenen kutup kâşifi Fridtjof Nansen gibi, Birleşmiş Milletlerin önerisine uyan bir insan dostu olarak sorduğunuzu anladım. Sonra, benden pratik önerilerde bulunmayı beklemediğinizi, yalnızca ruhbilimsel açıdan savaşı önleme sorununu açıklamamı istediğinizi gördüm. Ama bu konuda söyleneceklerin çoğunu mektubunuzda belirtmişsiniz. Deyim yerindeyse, bana diyecek bir şey bırakmamışsınız ama ben sizin dümen suyunuzda seve seve gideceğim ve öne sürdüklerinizin tümünü, bilgilerinime -ya da tahminlerime- dayanarak daha geniş bir şekilde açıklayıp onaylamakla yetineceğim.

Önce, hukuk ve güç arasındaki ilişkiyi ele almışsınız. Bu araştırmamız için kuşkusuz doğru bir çıkış noktasıdır. "Güç" sözcüğünü, daha kesin ve daha katı "kaba güç" sözcüğüyle değiştirmeme izin verir misiniz? Hukuk ve kaba güç, bugün bizler için bir karşıtlıktır. Birinin ötekenden çıkarak geliştiğini kanıtlamak çok basittir ve bunun önce nasıl gerçekleştiğini görmek için

ilk başlangıca dönersek, o zaman sorunun çözümü bize daha kolay gelecektir. Eğer genelde bilinen ve benimsenmiş şeyleri, sanki yeniymiş gibi anlatırsam beni bağışlayınız, çünkü bağlamlar beni buna zorlamaktadır.

İnsanlar arasındaki çıkar çatışmaları, ilkesel olarak kaba güce başvurularak çözümlenmektedir. İnsanların da dışında kalamayacağı tüm hayvanlar dünyasında durum böyledir; buna ek olarak insanlar için, soyutlamanın en yüksek düzeyine dek ulaşan ve çözümü için başka bir teknik gerektiriyormuş gibi görünen, fikir ayrılıkları da söz konusu olmaktadır. Ama bu, daha sonra karşılaşılan bir yan etkidir. Başlangıçta, küçük bir insan sürüsü içinde, neyin kime ait olduğunu ya da kimin sözünün geçmesi gerektiğini kas gücü belirliyordu. Zamanla kas gücü arttı ve kısa süre sonra da yerini, aletlerin kullanımına bıraktı; daha iyi silaha sahip olan ya da onu daha bir beceriyle kullanan üstün geldi. Silah kullanımıyla birlikte, kaba kas gücünün yerini tinsel üstünlük almaya başladı; ama zarara uğrayan ve güçlerini yitiren bir bölümün, öne sürdüğü haklardan ve itirazlardan vazgeçmeye zorlanması, savaşın son amacı olarak kaldı. Buna en köklü şekilde, kaba güç karşıtını kesinlikle ortadan kaldırdığı, yani öldürdüğü zaman ulaşıldı. Bu durumun iki yararı vardı; birincisi, ölen kişi bir daha düşman olarak karşısına çıkamayacaktı; ikincisi de, düşmanın yazgısı, ötekileri, ölen kişiyi örnek almaktan geri bırakacaktı. Ayrıca düşmanın öldürülmesi, ileride değinilmesi gereken içtepesel bir yönsemeyi de tatmin etmektedir. Öldürme isteği, düşmanı ortadan kaldırmayıp yıldırarak yararlı hizmetlerde kullanma düşüncesine bir karşıtlık oluşturabilir. O zaman kaba güç, düşmanını öldürmek yerine boyun eğdirmekle yetinecektir. Bu, düşmanın canını bağışlamaya yönelik atılacak ilk adımdır; ama o andan sonra üstün gelen kişi, yenik düşen kişinin fırsat kollayan öç alma duygusunu hesaba katmak zorundadır, ve kendi güvenliğinin bir bölümünü gözden çıkarmaktadır.

Demek ki daha büyük bir gücün, acımasız ya da anlık tarafından desteklenmiş kaba gücün egemenliği başlangıçta böyleydi. Gelişim süreci içinde bu rejimin değişikliğe uğradığını, kaba güçten hukuk'a dönüştüğünü biliyoruz, ama nasıl? Kanıma göre tek bir yoldan, yani gücü büyük-olanın karşısında, gücü az-olanlardan birçoğunun birleşmesiyle, «L'union fait la force». Kaba güç, bağlaşıklığın kurulmasıyla kırılır; bağlaşıklık kuranların gücü de, tek bir kaba güç karşısında hukuk'u temsil etmektedir. Burada hukuk'un, bir topluluğun gücü olduğunu görüyoruz. Ve o hâlâ, karşı çıkanlara uygulanmaya hazır bir kaba güçtür, aynı araçlara başvurmakta, aynı amacı izlemektedir; aradaki fark, yalnızca, artık tek-olana değil, topluluğa ilişkin bir kaba güç olmasıdır. Ne var ki, kaba güçten yeni bir hukuk'a geçişin gerçekleşmesi için ruhbilimsel bir koşulun yerine gelmesi de gerekmektedir. Kurulan bağlaşıklığın değişmez ve sürekli olması bir zorunluluktur. Kendilerinden daha güçlü-olanla savaşmak için kurulus ve ardından da dağılırsa, hiçbir şey elde edilemez.

Kendini daha güçlü gören biri, yeniden kaba güce dayalı bir egemenlik kurmaya çalışacaktır ve bu oyun hiç durmadan yineleneyecektir. Topluluk sürekli olarak korunmalı, örgütlenmeli, ayaklanmaları önlemek için yönetmelikler hazırlamalı, yönetmeliklere -yasalara- uyulmasını sağlayacak ve yasal kaba güç eylemlerini yerine getirecek organları belirlemelidir. Böyle bir çıkar topluluğunun benimsenmesiyle, bağlaşıklık kuran bir insan grubunun üyeleri arasında duygu bağları kurulmuş ve kendi güçlerinden kaynaklanan bir topluluk duygusu belirmiş olur.

Böylece tüm önemli şeyleri söylediğimi sanıyorum: Yani, iktidarın, üyeleri arasındaki duygu bağları aracılığıyla bir arada tutulan daha büyük bir birliğe aktarılmasıyla kaba gücün üstesinden gelinmesi. Bunun dışındakiler, açıklamalar ve yinelemelerden başka bir şey değildir. Topluluk, yalnız eşit güçteki bireylerden oluştuğu sürece, ilişkiler çok basittir. Bu bağlaşıklığın yasaları da, bireyin, güvenli bir birlikte yaşamayı sağlamak için, gücünü kaba güç olarak kullanmaya ilişkin kişisel özgürlüğünden hangi ölçüde vazgeçmesi gerektiğini ancak o zaman belirler. Ama böyle bir durgunluk salt teorik yönden düşünülebilir; gerçekte ise durum, topluluğun daha başlangıçta eşit güçte olmayan öğeleri, erkekleri ve kadınları, ana babaları ve çocukları, savaş sonunda efendilerle kölelere dönüşen yenginlerle yenik düşenleri kapsamasıyla karmaşıklaşmaktadır. Topluluğun hukuk'u, giderek içlerindeki eşit olmayan güç ilişkilerinin dışavurumu durumuna gelmektedir; yasalar, egemen kişilerce kendileri için yapılacak ve boyunduruk altındakilere daha az hak tanınacaktır. Böylece topluluk içinde, haklara ilişkin huzursuzluklar ve de hakları sürdürme çabaları iki yerden kaynaklanacaktır. Birincisi, egemenler arasından birinin, herkes için geçerli olan kısıtlamaların üstüne çıkma uğraşısı, yani hukuksal egemenlik yerine kaba güç egemenliğine boş vurma; ikincisi, baskı altındakilerin kendilerine daha çok güç kazanma ve bu değişikliklerin yasalarca onandığını görme, yani eşit olmayan haklar karşısında herkes için eşit hakları yaygınlaştırma çabaları. Eğer topluluk içindeki güç ilişkilerinde gerçekten, çeşitli tarihsel etmenler nedeniyle gerçekleşebilecek değişiklikler meydana gelirse, bu sonuncu akım özellikle önem kazanacaktır. O zaman hukuk, yavaş yavaş yeni güç ilişkileriyle uyum sağlayabilir, ya da, sık sık karşılaşıldığı gibi, egemen sınıf bu değişikliğe katlanmaya hazır değildir, ardından ayaklanmalar, iç savaşlar başlar; yani hakların zaman zaman kaldırılması ve yeni kaba güç gösterileri başlar; bunların sonucunda da yeni bir hukuk düzeni yürürlüğe girer. Hukuksal değişikliğin, barışçıl biçimde beliren bir kaynağı daha bulunmaktadır; bu da, topluluk üyelerindeki kültürel değişimdir; ama daha sonra göz önüne alınabilecek bir bağlamla ilgilidir bu durum.

Demek ki, çıkar çatışmalarının bir topluluk içinde bile, kaba güce başvurularak çözümlenmesinin önüne geçilemediğini görüyoruz. Ama aynı yerde birlikte yaşamaktan çıkan zorunluluklar ve ortak noktalar, bu tür

savaşların hemen sona ermesi için elverişli olmakta ve bu koşullarda barışçıl çözüm olanakları sürekli olarak artmaktadır. Ne var ki, insanlık tarihine bir göz attığımızda, bir toplulukla diğeri ya da birçoğu arasındaki, büyük ve küçük birlikler kentler, ülkeler, aşiretler, halklar, krallıklar arasındaki savaş alanında güç gösterisiyle sonuçlanan bir dizi sürgit çatışmaya tanık oluruz. Bu savaşlar, bir bölümün, ya haklarının elinden alınmasıyla ya do tümüyle «bağımlı kılınmasıyla, istila edilmesiyle sonuçlanmaktadır. İstila savaşlarını tek yönden değerlendirmek mümkün değildir. Bazıları, Moğollarla Türklerinki gibi, felaketlere yol açmış, bazıları ise, kaba güce baş vurma olanaklarının kalktığı ve anlaşmazlıkların yeni bir hukuk düzenince çözümlendiği daha büyük birliklerin kurulmasına neden olan kaba gücün hukuk'a dönüşmesi çabalarına katkıda bulunmuşlardır. Böylece Romalıların Akdeniz ülkelerini istila etmesi, değerli bir pax romana (dünya barışı) oluşturmuştur. Fransız krallarının ülkeyi genişletme arzuları, barışçıl yoldan birleşmiş, gelişen bir Fransa yaratmıştır. Her ne denli karıştılam (paradoks) gibi görünse de savaşın, özlenen «ebedi» barışı kurmak için hiç de uygun düşmeyen bir araç olmadığı kabul edilmelidir; çünkü savaş, içindeki güçlü bir merkezi iktidar tarafından başka savaşların çıkmasını önleyen daha büyük birlikleri yaratabilecek durumdadır. Ancak savaş, bu işe varamamaktadır, çünkü istilanın sonuçları genellikle sürekli değildir; yeni yaratılan birlikler, daha çok zorla birleştirilen öğelerin uyumsuzluğu nedeniyle çabucak dağılırlar. Ayrıca istilalar, her ne denli büyük çapta da olsa bugüne değin yalnızca tikel bağlaşıklıklar oluşturabilmişlerdir. Böylelikle, tüm bu savaşların sonucu olarak, insanlığın, sayısız, hatta sonu gelmeyen küçük savaşlar karşısında ender, ama o ölçüde yıkıcı büyük savaşları yeğlediği ortaya çıkmaktadır.

Bunu günümüze uygularsak, sizin kısa yoldan ulaştığınız sonucun aynısına varırız. Savaşı kesin olarak önlemek, ancak insanlar, tüm çıkar çatışmalarında karar verme yetkisine sahip merkezi bir iktidarın yürürlüğe konmasında anlaşabilirlerse mümkündür. Görünüşe göre burada iki istem bir aradadır; üst düzeyde böyle bir organın kurulması ve cna gerekli iktidarın sağlanması. Bunlardan yalnız birinin gerçekleşmesi yararlı olmayacaktır. Birleşmiş Milletler bu tür bir organ olarak düşünülmüşse de, öteki koşul yerine gelmemiştir; Birleşmiş Milletlerin böyle bir gücü yoktur ve bunu ancak, yeni bağlaşıklığın üyeleri, yani üye devletler tek tek iktidarı oha devrederlerse elde edebilir. Ne var ki, günümüzde bu olasılık pek de fazlaymış gibi görünmemektedir. İnsan burada, tarihte pek sık -belki de bu ölçüde hiç- görülmemiş bir deneyi karşı karşıya olduğunu bilmese, Birleşmiş Milletlerin kurumlarına hiç de anlayış göstermeyecektir. Bu deney ise, başka zamanlar güce dayanan otoriteyi, belli düşüncel davranışlara başvurarak elde etmektir. Topluluğu bir arada tutan iki şeyin ne olduğunu gördük: Kaba gücün baskısı ve üyeler arasındaki -teknik yönden özdeşleşme diye adlandırılan- duygu bağları. Bunlardan biri kısa süre

için kalksa, öteki, olasılıkla topluluğun sürmesini sağlayabilir. Doğallıkla üyelerin önemli ortak noktalarını dışı vuran düşünceler bir anlam taşıyacaktır. O zaman, bu düşüncelerin ne denli yoğun olduğu sorusu belirecektir. Tarih bize, bunların gerçekten etkide bulunduklarını göstermektedir. Örneğin panhellenizm düşüncesi, çevredeki barbarlardan daha iyi olunduğuna ilişkin, Amphiktyon'larda, kehanetlerde ve şenlik oyunlarında güçlü bir anlatım bulan bu bilinç, Yunanlılar arasındaki savaş törelerini yumuşatmak için yeterli güçteydi; ama, Yunan halklarının küçük öbekleri arasındaki savaşları önleyecek, hatta bir kenti ya da kentler birliğini, rakibinin zarar görmesi için, düşmanı olan Perslerle bağlaşıklık kurmaktan alıkoyacak durumda değildi. Yeterli güce sahip olan Hristiyan Ortak Duygusu da, Renaissance çağında küçüklü büyüklü Hristiyan devletlerinin birbirleriyle savaşırken Sultan'dan yardım istemelerini önleyememiştir. Günümüzde de bu tür birleştirici bir otorite kurması beklenen hiçbir düşünce (İdee) yoktur. Bugün ulusların, egemen ulusal idealleri, karşılıklı etkileşim uğruna zorladıkları çok açıktır. Bolşevikçe düşünme tarzının geneli kapsamıyla savaşların sona ereceğini söyleyen kişiler vardır, ama böyle bir hedef, bugün için çok uzaktır ve belki de buna yalnız korkunç iç savaşlarla ulaşılabilir. Bu durumda, reel iktidarın yerine düşüncelerin iktidarını geçirme deneyi bugün için başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkûm gibi görünmektedir. Hukuk'un başlangıçta kaba güç olduğu ve bugün de kaba gücün desteğinden vazgeçilemeyeceği göz önüne alınmazsa, hesapta yanlışlıklar yapılmış olur.

Şimdi savlarınızdan bir diğeri yorumlamaya başlayabilirim. İnsanları savaştan yana harekete geçirmenin bu denli kolay olmasına şaşıyor ve içlerinde, bu tür kıskırtmalara kolaylık sağlayan bir nefret ve yok etme içtepisi bulunduğu kanısına varıyorsunuz. Bu konuda da tümüyle düşünceye katılıyorum. Biz böyle bir içtepinin varlığına inanıyoruz ve son yıllarda bunun dışavurum biçimlerini incelemeye çalıştık. Bu nedenle size, ruhbilimsel çözümlemeye el yordamıyla aradıktan ve birçok bocalamalardan sonra, varabildiğimiz içtepi öğretisinden bir parça söz edebilir miyim? Kanımıza göre insanda iki çeşit içtepi bulunmaktadır; biri, ya Platon'un Symposion'undaki Eros anlamında erotik diye adlandırdığımız ya da yaygın cinsellik kavramının bilinçli olarak genişletilmesiyle cinsel (seksüel) dediğimiz korumak ve birleşmek isteyen türden; öteki de, saldırganlık içtepisi ya da tahrip içtepisi ortak başlığı altında topladığımız, tahrip etmek ve öldürmek isteyen türden. Gördüğünüz gibi tüm bunlar, çok iyi bilinen sevgi ile nefret karşıtlığının teorik açıklamasından başka bir şey değildir, ki bu karşıtlık, belki de çekme ve itme kutuplaşmasıyla sizin uzmanlık alanınızda do işlev gören doğuştan bir ilişkiyi sürdürmektedir. Ama biz, iyi ve kötüyü değerlendirmeyi şimdilik bir yana bırakalım. Bu içtepilerden biri gibi öteki de zorunlu olmakta, her ikisinin birlikte ve karşılıklı etkinlik göstermesinden yaşamın görüngüleri (fenomen) meydana çıkmaktadır. Bu durumda, yalnız bir türden bir içtepi yalıtılmış olarak

etkinlikte bulunamayacakmış gibi görünmekte ve her zaman öteki türden içtepiye belli bir ölçüde bağlı olmaktadır; ya da bizim dediğimiz gibi, hedefini değiştirerek alایش yapmakta, belki de ancak böylelikle hedefine ulaşabilmektedir. Örneğin kendini koruma içtepsi kuşkusuz erotik türdendir; ama bu içtepinin, eğer isteğini gerçekleştirmeyi düşünüyorsa, kesinlikle saldırganlık içtepsisine gereksinimi vardır. Nesnelere yönelik sevgi içtepsi de, nesnesine sahip olmak istiyorsa, aynı şekilde ek olarak ele geçirme içtepsisine gerek duymaktadır. Her iki içtepi türünü dışavurum biçimleri içinde yalıtılmanın güçlüğü, bizi uzun süre teorik bilgiler yönünden uğraştırmıştır.

Beni bir parça daha dinlemeye katlarırsanız, insan davranışlarının, başka türden bir yan etkiyi daha dışa vurduğunu göreceksiniz. Bir davranışın, aslında eros ve tahripten meydana gelmesi gereken tek bir içtepsel duygunun eseri olması çok enderdir. Genellikle, davranış olanaklı kılmak için, aynı tarzda oluşturulmuş birçok motifin bir araya gelmesi zorunludur.

Meslektaşlarınızdan biri bu durumun bilincine varmıştır; Göttingen Üniversitesi fizik kürsüsü profesörü G. Ch. Lichtenberg fizikçi olarak değil de, ruhbilimci olarak belki çok daha büyük önem taşıyordu. Motifler Gül'ünü bulan Lichtenberg şöyle diyordu: «İnsanın bir şeyler yapmasına neden olan gerekçeler 32 yöne ayrılabilir ve adları benzer türde biçimlendirilebilir; örneğin, ekmek-ekmek-ün ya da ün-ün-ekmek gibi», Bu durumda, insanlar savaşa çağrıldığı zaman, içlerindeki birçok motif, yani soylu ve bayağı, açık açık ortaya dökülen ve suskunlukla geçirtilen türdeki gibi motifle bu çağrıyı evetleyebilir. Burada hepsini açığa vurmak için bir neden yok. Saldırganlık ve tahrip etme eğilimi de kuşkusuz bunların arasındadır; tarihte ve her gün karşılaşılan sayısız kötülükler, bu eğilimlerin varlığını güçlendirmekte ve gücünü artırmaktadır. Bu yıkıcı çabaların, erotik ve düşüncel çabalara karıştırılması, doğallıkla tatmin edilmelerini kolaylaştırmaktadır. Ara sıra, tarihteki vah şet olaylarını duyduğumuzda, düşüncel motiflerin, tahrip hırsına bir bahane olma görevini yerine getirdiği izlenimini edindik; başka bir olayda, örneğin Kutsal Engizisyon'un kıyıcılığında ise, düşüncel motiflerin bilinçte ön sırayı aldığını, tahrip motiflerinin de onlara bilinçsiz bir güç kattığını gördük. Her ikisi de mümkündür.

Teorilerimize değil, savaşı önlemeye ilişkin ilginizi kötüye kullanmak istemiyorum. Ama popülerliği öneminin gerisinde kalan tahrip içtepsi üzerinde biraz daha durmak istiyorum. Bir parça spekülasyon yaparak, bu içtepinin her canlı varlıkta etkin olduğu ve yaşamı cansız bir madde durumuna getirmek için yıkmaya uğraştığı kanısına vardık. Erotik içtepiler yaşamı sürdürme çabalarını temsil ederlerken, tahrip içtepsi, ciddi olarak öldürme içtepsi adını almayı hak etmiştir. Öldürme içtepsi, özel organların yardımıyla dışa, nesnelere karşı yöneltilen tahrip içtepsisine

dönüşmektedir. Canlı varlık, kendi yaşamını, deyim yerindeyse yabancı bir yaşamı tahrip ederek korumaktadır. Oysa öldürme içtepsisinin bir bölümü canlı varlığın iç dünyasında etkinliğini sürdürmektedir ve biz bu tahrip içtepsisinin iç dünyaya özgü duruma getirilmesinden normal ve patolojik birçok görüngü türetmeye çalıştık. Saldırganlığın içe dönük bir şekilde yönünün değiştirilmesi nedeniyle duyuncumuzun (vicdan) oluştuğunu açıklamak için tanırtanımazlığa bile saptık. Bu süreç büyük boyutlara ulaştığında, duraksamamanın elde olmadığını görüyorsunuz; bu içtepsel güçler tahrip amacına yönelik duruma getirilirken, dış dünyadaki canlı varlıklara yardımcı olduğunu, mutlu kılıcı etkilerde bulunması gerektiğini düşünmek pek de sağlıklı bir davranış değildir. Bu durum, biyolojik nedenler göstermeye yönelik, savaş açtığımız çirkin ve tehlikeli çabalara hizmet etmektedir. Öte yandan bunların, doğaya, gösterdiğimiz dirençten daha yakın olduğu ve de bu konuda bizim bir açıklama getirmemiz gerektiği kabul edilmelidir. Belki teorilerimizin, hele bu konuda pek de iç açıcı olmayan bir çeşit söylence (Mythologie) olduğu izlenimini edindiniz. Ne var ki, her doğabilim bu tür bir söylenceden kaynaklanmamakta mıdır? Bugün Fizikte de durum farklı mıdır?

Şimdiye kadarkilerden, insandaki saldırgan eğilimlerin ortadan kaldırılmasının istenmediğini anlıyoruz. İnsanın gereksinim duyduğu her şeyi doğanın bol bol sağladığı yeryüzünün mutlu bölgelerinde, yaşamları uysallık içinde geçen, yükümlülük ve saldırganlık duygularına yabancı halkların bulunduğu söylenmekteyse de, ben buna pek inanmıyorum; bu mutlu insanlar hakkında daha çok şeyler duymak isterdim. Bolşevikler de, maddi gereksinimleri tatmin edeceklerine söz vererek ve topluluk üyeleri arasında eşitliği sağlayarak insandaki saldırganlığı ortadan kaldıracaklarını umut etmektedirler. Ben bunu bir yanılsama olarak görmekteyim. Şimdilik büyük bir özenle silahlananlar onlardır ve yandaşlarını, en azından tüm kendi dışındakilerden nefret etmekle bir arada tutmaktadırlar. Ayrıca söz konusu olan, Sizin de belirttiğiniz gibi, insandaki saldırganlık eğilimini tümüyle ortadan kaldırmak değildir; bir savaş biçiminde meydana çıkmaması için yönünü değiştirmeye uğraşılabilir.

Söylencesel içtepi öğretimizden çıkarak, savaşa karşı dolaylı yoldan savaşım vermek için kolaylıkla bir formül bulabiliriz. Eğer savaşmaya duyulan istek, tahrip içtepsisinin bir sonucu ise, o zaman bu içtepinin karşısına, yani Eros'a başvurmak, yapılacak en akla yakın iş olacaktır. İnsanlar arasında duygu bağları kuran her şey, savaşa karşı etkinlik göstermek zorundadır. Bu bağlar iki çeşit olabilir. Birincisi, her ne denli cinsel (seksüel) amaçlara yönelik olmasa da, sevgi duyulan bir nesneyle kurulan ilişkilerdir. Burada sevgiden söz ettiği için Ruhbilimsel-Çözümlemenin utanç duyması gerekmez, çünkü din de aynı şeyi söylemektedir. Kendini sevdiğin gibi en yakınını da sev. Bunu istemek kolay, yerine getirmek zordur. Duygu bağının öteki çeşidi ise,

özdeşleşmeyle meydana çıkarılır. İnsanlar arasında önemli ortak noktaları oluşturan her şey, bu tür ortak duyguların, özdeşleşmelerin belirmesine neden olur. İnsan toplumunun yapısının büyük bir bölümü de bunlara dayanmaktadır.

Otoritenin kötüye kullanılmasıyla ilgili yakınmanızı, savaş eğilimine karşı dolaylı olarak savaşım verilmesi konusunda ikinci bir uyarı olarak alıyorum. Bu, insanlar arasındaki, önderler ve bağımlı-olanlara ayrılan doğuştan gelme ve ortadan kaldırılamayan bir eşitsizliktir. Sonuncular ezici çoğunluğu oluşturmakta, genellikle hiçbir koşul öne sürmeden boyun eğdikleri kararları alacak bir otoriteye gerek duymaktadırlar. Burada belki, bağımsız düşünen, kolay yılmayan, gerçeğin peşinde koşan ve bağımlı kitlelerin yönetimini üstlenecek insanlardan oluşmuş bir üst tabakanın yetiştirilmesi için bugüne kadarkinden daha çok özen gösterilmesi düşünülebilir. Devlet gücünün karışması ve kilisenin koyduğu düşünme yasağının böyle bir eğitim için hiç de elverişli olmadığını söylemek, her halde kanıt gerektirmemektedir. İçtepesel yaşamlarını aklın diktatörlüğüne bağımlı kılan insanlardan oluşmuş bir topluluk, doğallıkla ideal bir durum olurdu. Hiçbir şey, insanlar arasında böylesine yetkin ve uzun ömürlü bir birlik meydana getiremezdi, hatta aralarındaki duygu bağlarından vazgeçselerdi bile. Ama bu, her halde düşüldüküsel (ütopik) bir umuttur. Savaşı dolaylı olarak önlemenin öteki yolları, kuşkusuz daha geçerlidir, ama ivedi bir sonuç alınması konusunda umut vermemektedirler. İnsanın aklına, unu görmeden önce aklıktan öldürecek kadar yavaş öğüten değirmenler geliyor.

Gördüğünüz gibi, ivedi pratik sorunlarda dünyadan haberi olmayan teorisyenlere danışıldığında ortaya pek bir şey çıkmıyor. Her olayda, eldeki araçlarla tehlikeyi göğüslemeye çalışmak bence daha iyidir. Mektubunuzda değinmediğiniz, ama beni özellikle ilgilendiren bir sorunu daha ele almak istiyorum. Siz, ben ve birçok kişi savaşa karşı neden bu kadar öfke duyuyoruz, neden onu, tıpkı yaşamdaki öteki sıkıntılı durumlar gibi böylece kabul etmiyoruz? Savaş, biyolojik olarak gerekçelendirilmiş, doğal, pratik yondan hemen hemen kaçınılmaz görünmektedir. Bu sorum karşısında hemen telaşa kapılmayın. Kimi zaman bir araştırmayı sonuçlandırmak için, gerçekte hiç benimsemediği bir fikir yürütmeye başvurabilmektedir insan. Her insan yaşama hakkına sahip olduğu için, savaş insan yaşamını umutsuzca yıktığı için, bunun yanıtı şu olacaktır: Savaş insanı aşağılatmakta, istemediği halde başkalarını öldürmeye zorlamakta, maddi değerleri, insan emeğinin sonuçlarını tahrip etmektedir. Ayrıca günümüzdeki biçimiyle, eski kahramanlık idealini yerine getirme fırsatını tanımamakta ve tahrip araçlarının yetkinliği nedeniyle gelecekteki bir savaş rakiplerden birini ya da olasılıkla ikisini de ortadan kaldıracıdır. Tüm bunlar doğrudur ve o denli karşı çıkılmaz gibi görünmektedir ki, insanlar söz birliği ederek savaşı henüz reddetmedilerse,

şasmaktan başka bir şey gelmiyor insanın elinden. Ne var ki, bu noktalar üzerinde ayrı ayrı tartışılabilir. Üyelerinin yaşama hakkı üzerinde topluluğun hak öne sürüp sürmemesi gerektiği konusu da tartışma götürmektedir; ancak her savaş çeşidi aynı ölçüde lanetlenemez; başkalarını acımasızca yok etmeye hazır devlet ve uluslar var oldukça, bu başkaları da savaş için silahlanmak zorundadırlar. Ancak, hemen geçelim, benimle tartışmayı istediğiniz konular değil bunlar. Şimdi başka bir konuya geliyorum; savaşa karşı öfke duymamızın baş nedeni, sanırım elimizden başka bir şeyin gelmemesidir. Bizler birer pasifistiz, çünkü oryanik nedenlerden böyle olmak zorundayız. Tutumumuzu kanıtlarla haklı göstermek, bu durumda bizim için kolay olacaktır.

Bu noktanın anlaşılması için her halde bir açıklama yapmak gerekiyor, şöyle ki: Aklın alamayacağı kadar uzun bir süreden bu yana kültürel bir gelişme (başkalarının uygarlık adını yeğlediklerini biliyorum) süreci gerçekleşmektedir. Bugünkü durumumuzu ve çektiğimiz acıların büyük bir bölümünü bu sürece borçluyuz. Bu sürecin sağladıkları ve başlangıcı karanlıktır, nasıl sonuçlanacağı da belirsizdir, niteliklerinden birkaçı kolaylıkla anlaşılmaktadır. Olasılıkla insan türünün ortadan kalkmasına neden olacaktır, çünkü cinsellik işlevini birçok bakımdan olumsuz yönde etkilemektedir ve bugün bile, kültürsüz ırklar ve halkın geri kalmış katmanları, yüksek kültürlü katmanlardan çok daha büyük bir hızla çoğalmaktadır. Belki de bu süreç, belirli hayvan türlerinin evcilleştirilmesiyle karşılaştırılabilir ve biyolojik değişimleri kuşkusuz birlikte getirmektedir; kültürel gelişmenin böyle bir organik süreç olduğuna ilişkin tasarımla bugüne değin kimse ilgilenmedi. Kültürel süreçle başlayan ruhbilimsel değişimler çok belirgindir. Bunlar, içtepesel hedeflerin giderek değişikliğe uğramasından ve içtepesel duyguların kısıtlanmasından ileri gelmek tedir. Öncellerimizi eğlendiren sansasyonlar, bizim için ilgi çekici olmaktan uzaktır ya da kendileri katlanılmaz duruma gelmişlerdir; etiksel ve estetiksel ideal konusundaki istemlerimiz değiştiyse, bunun organik nedenleri vardır. Kültürün ruhbilimsel niteliklerinden iki tanesi çok daha önemli görünmektedir: İçtepesel yaşama egemen olmaya başlayan anlığın (İntellekt) güçlenmesi ve tüm yararlı ve zararlı sonuçlarıyla saldırganlık eğiliminin iç dünyaya özgü duruma getirilmesi. Bize kültürel süreci zorla benimseten ruhsal konum, artık savaşa keskin bir biçimde çelişkiye düşmektedir; bu nedenle savaşa karşı öfke duymak zorundayız ve ona katlanamamaktayız; bu, salt anlık ve duygusal bir karşı çıkış değildir, biz pasifistlerde görülen, daha çok yapısal bir hoşgörüsüzlük, çok büyük çapta bir idiosynkrasi'dir (Belirli etkilere karşı aşırı duyarlık; hastalık derecesinde nefret). Gerçi savaştaki estetiksel değersizliğin, karşı çıkışımızdaki payı pek de vahşetinden daha az değildir.

Daha ne kadar beklemek zorundayız, diğerleri de pasifist olana kadar mı? Gelecekteki bir savaşın sonuçları karşısında duyulan haklı korku ve kültürel durum gibi bu

iki etmenin etkisiyle çok yakın bir süre sonra savaflara bir son verilebileceğine ilişkin düşünce belki de düşüklüsel bir umut değildir artık. Ama bunun hangi yollardan gerçekleşebileceğini kestiremeyiz. Yalnız şunu söyleyebiliriz: Kültürel gelişmeye yararı dokunan her şey, aynı zamanda savaşa karşı da etkinlik göstermektedir.

Sizi yürekten selamlar ve açıklamalarım Sizi hayal kırıklığına uğrattıysam bağışlamanızı dilerim.

Sigmund Freud

Burada, Freud'un, yanıtını başından sonuna değin, gereğinde, birkaç kez okuyabilen sabırlı ve dikkatli bir okur, onun kuramının temel öğelerini saptamakta zorluk çekmez...

Freud bu yazısında da, yöntemini bilgece savunmakta ve psikanalizin temel dayanağı olan içgüdüler kuramının uzantısında, saldırganlıkların ve savaşların kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Freud, burada, salt bununla da kalmayıp, kaba bir sosyal darwinizm örneği göstererek, insanların yarınlarını karartan «tehlikelerin» başında, «kültürsüz ırkların ve halkın geri kalmış katmanlarının, yüksek kültürlü katmanlardan çok daha büyük bir hızla çoğaldıklarını...» Söylemektedir.

Freud'un bu tür savları, onun, bu mektubu yazmasından bir kaç ay sonra, yönetime gelen Nasyonal Sosyalistler tarafından günlük pratikte «biraz değişik biçimlerde» uygulanmaya başlanmış, ve en başta Freud'un «soylu ve kültürlü» ırkının ortadan kaldırılmasına yöneltilmiştir. İlginçtir ki, Faşistlerin, dünyanın bu «soylu ve kültürlü» ırklarına, uluslarına karşı sürdürdükleri soykırım hareketleri, barbarlıklar, ancak kimi «kültürsüz» ulusların Berlin'e girmeleriyle durdurulabilinmiştir...

Bizim burada temel amacımız, dergide bize ayrılabilen yer oranında, psikanaliz kuramıyla ilgili genel tor tartışma başlatmadan önce ilk sözü Sigmund Freud'a vermektir... Yazımızı, aynı zamanda Freud'a bir yanıt niteliği de taşıyan, yüce insan-büyük düşünür Albert Einstein'ın günümüzün en temel ve dirimsel sorunu olan BARIŞ SAVAŞIMI üzerine sözleriyle noktalamak istiyoruz...

Niçin Savaş?

Militan Bir Pasifizm için

Katı ekonomi öğretilerinin ya da geleneklerinin kölesi olacağımıza, dünya zenginliklerini doğrulukla paylaştırsaydık. o zaman yeterli para, yeterli iş ve yeterli besine sahip olacaktık. Ancak her şeyden önce, düşünce ve çabalarımızın yapıcı çalışmalardan alıkonmasına, yeni bir savaş hazırlığı için kötüye kullanılmasına izin vermemeliyiz. Ben de, büyük Amerika'lı Benjamin

Franklin'le aynı kanıdayım: hiçbir zaman iyi bir savaş ve hiçbir zaman kötü bir barış olmamıştır.

Ben yalnız pasifist değil, militan bir pasifistim. Ben, barış için savaşmak istiyorum. İnsanlar, kendileri karşı çıkmadıkları sürece, hiçbir şey savaşları ortadan kaldıramaz. Büyük idealler uğruna, önce küçük bir azınlık savaşım vermiştir. İnsan, savaş gibi, inanmadığı bir şey için acı çekeceğine, barış gibi, inandığı bir dava uğruna ölse, daha iyi değil midir? Her savaş, insanlığın ilerlemesini engelleyen kötülük zincirine yen* bir halka eklemektedir. Ancak, bir avuç savaş karşıtı, savaşa karşı yükselen genel protestoyu dramatize edebilir.

Propagandayla zehirlenmedikleri sürece, kitleler asla savaş düşkünü değildir. Biz kitlelere, propagandaya karşı bağışıklık kazandırmak zorundayız. Çocuklarımızı militarizme karşı aşılarken, onları pasifizm ruhu içinde yetiştirmeliyiz. Avrupa'nın çektiği acılar, halkların yanlış amaçlara göre eğitilmiş olmalarından ileri gelmektedir. Okul kitaplarımız savaşı ululamakta ve vahşetini gizlemektedir. Çocuklara nefret etmeyi öğretmektedir. Ben, nefret yerine barışı savaş yerine sevgiyi öğretmek isterdim.

Okul kitapları yeniden yazılmalı; eski anlaşmazlıkları ve önyargıları sürgit duruma getirmek yerine, eğitim sistemimizi yeni bir ruh doldurmalıdır. Eğitimimiz daha beşikte başlamaktadır: Dünyadaki tüm analar, çocuklarını, barışı koruma düşüncesiyle yetiştirmek sorumluluğunu taşımaktadır.

Tek bir kuşak içinde savaş içgüdüünün kökünü kurutmak mümkün olmayacaktır. Ayrıca bu, pek de istenen bir şey değildir. İnsanlar savaşmaya devam etmelidirler, ama yalnız savaşmaya değer şeyler için. Ve bunlar da hayali sınırlar ırk önyargıları ya da yurtseverlik maskesi altındaki zenginleşme hırsı değildir. Silahlarımız da tanklar ve toplar değil, akim silahları olmalıdır.

Bir savaş sırasında seferber edilen güçleri bayındırlık uğruna kullansaydık, nasıl bir dünya kurabilirdik. Dünya savaşında, katılan uluslarca harcanan enerjinin onda biri, el bombaları ve zehirli gazlar için saçıp savurdıkları paraların küçük bir bölümü, tüm ülkelerdeki insanlara, insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlamak ve işsizlik felaketini yeryüzünden kaldırmak için yeter de artardı bile.

Savaş için hiç direnmeden verdiğimiz kurbanları, barış için de vermeye hazır olmalıyız. Benim için bundan daha önemli hiçbir şey yoktur.

Başka ne yapsam ya da söylesem, evrenin yapısı değişmeyebilir. Ama sesim, belki bu büyük davaya, yani insanlar arasında uyuma ve yeryüzünde barışa hizmet edebilir.

Albert Einstein



1. TEOLOJİ SEMPOZYUMU / ANKARA / ODTÜ

15-16-17 Şubat 2013 tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversitesi KKM salonunda gerçekleştirilecek olan sempozyumumuzun amacı din ve tanrı konularında bilgi paylaşımı sağlamak ve bu konularda çeşitli düşüncelerin var olduğunu ortaya koymaktır. Dogmatik anlayış eleştiriye ve farklı olana her zaman karşı durmuştur. Bizler bu karşı duruşun anlamsız olduğunu, her düşüncenin her ortamda özgürce konuşulabileceğini savunuyoruz. Bu kapsamda her konuyu özgürce ve ötekileştirmeden tartışabileceğimizi bu sempozyumla insanlara duyurmak istiyoruz.

Dinleyici Katılımcılar

Dinleyici Katılım Ücreti:

Öğrenci (Öğrenci kimliği veya belgesiyle birlikte): 25 TL

Öğrenci Harici: 30 TL

Katılım ücretinin yatırılacağı banka ve PTT hesap numaraları:

- Türkiye İş Bankası:3498-166572 İzmir-Stadyum Şb. Olcay Yılmaz adına

(IBAN: TR790006400000134980166572).

- PTT Posta Çeki No: 55 74 932 Olcay Yılmaz adına

Ücreti yatırırken "Ad, soyad" ve "T.C Kimlik Numarası" bilgilerinizi açıklama olarak eklemeyi unutmayın!

Kayıtlar 5 Aralıkta başlıyor.

Kayıt son tarihi: 1 Şubat 2013

Katılımcılara katılım belgesi verilecektir.

Öğrenci belgelendirme yaka karı alırken yapılacaktır.

Kayıt için yapmanız gereken katılım ücretini yatırdıktan sonra aşağıdaki formu doldurup teo.sem2013[at]gmail.com adresine göndermeniz gerekiyor.

Katılım Formu / Teoloji Sempozyumu

Ad Soyad:

TC Kimlik No:

Mail Adresi:

Cep Telefon No:

Doğum Yılı:

Öğrenim Durumu:

Yatırılan Ücret:

Not: Her katılımcı için ayrı ayrı doldurulmalıdır.

Konaklama için ayrıca duyuru yapılacaktır.

Facebook sayfamızı:

<https://www.facebook.com/events/111080702385224/> ziyaret edebilir veya www.dusunbil.com adresinden bizi takip edebilirsiniz.

Etkinlik Ücretlidir ve ücretler sempozyum giderlerine harcanacaktır.

Sorularınız ve bildiri tesliminiz için kullanılacak e-posta adresi: dusunbil@hotmail.com

Etkinlik Düşünbil Dergisi ve ODTÜ Felsefe Topluluğunun ortak etkinliğidir.

Konuşmacılar...

Prof. Dr. Yaman Örs - Ankara Üni.

Prof. Dr. Yasin Ceylan – ODTÜ.

Prof. Dr. Ayşegül Yarpuzlu - Ankara Üni.

Doç. Dr. Kerem Cankocak – İTÜ.

Doç. Dr. Recep Alpyağılı İstanbul Üni

Yrd. Doç. Dr. Güncel Önkol -Maltepe Üni.

Yrd. Doç. Dr. Hasan Aydın – OMU.

Yrd. Doç. Dr. Lütfiye Bozdağ - Kemerburgaz Üni.

Dr. Edip Yüksel – Arizona Üni.

Seda Özsoy – Ankara Üniversitesi

Duygu Temel - Maltepe Üni.

Zümrüt Yıldırım - ODTÜ

Erdoğan Aydın

Faik Bulut

Hüsen Portakal

Sevan Nişanyan

İnsanı anlamak için maymunlarla eğitim

Kariyer eğitiminin bir parçası olarak maymunlar üzerinde yaptığı çalışmalardan hareketle bir eğitim programı başlatan Hollandalı bir girişimci, son kursunu Chester Hayvanat Bahçesi'nde açtı.

Hollandalı girişimci Chester Hayvanat Bahçesi'ndeki eğitim programının bir benzerini Almanya, Belçika ve Hollanda'da da veriyor.

Projenin arkasında "Maymunların davranışlarını anlamanın insanları anlamak için önemli olduğu" fikri yatıyor.

Van Veen, hayvanlar üzerinde olduğu kadar insanlar üzerinde de çalışmak istediği için böyle bir eğitim programı başlattığını söylüyor.

Chester Hayvanat Bahçesi'nden Sonye Hill, van Veen'in çalışmasına dolaylı bir destek vererek "İnsan ve hayvan gen malzemeleri arasında yüzde 1,4'lük bir fark olduğunu" söylüyor.

Hollandalı girişimci, örneğin, bir kişinin davranışıyla ilgili Hollanda'da konuşmanın doğal kabul



edildiğini ama bunun Belçika'da zor olduğunu söylüyor.

Öte yandan, çalışanların yönetime bakışlarının Avrupa genelinde değiştiğini de söylüyor.

"Gorilla gibiydi"

Van Veen, eski patronunu gorillaya benzettiği için böyle bir programı başlatmaya karar verdiğini söylüyor: "İki metre kadar boyu vardı; dev gibi biriydi, küçük de gözlükleri... Odasına girdiğinizde size çerçevelerinin üzerinden bakardı. Gerçekten gorilla gibiydi."



Sigara içmek 'beyni çürütüyor'

Londra King's College Üniversitesi tarafından yürütülen bir araştırmaya göre sigara içmek hafıza, öğrenme ve mantığa zarar vererek beyni çürütüyor.

50 yaşının üzerindeki 8.800 kişi arasında yapılan çalışma yüksek tansiyon ve aşırı kilolu olmanın da beyni etkilediğine işaret ediyor.

Araştırmacılar, insanların yaşam tarzlarının vücutları kadar zihinlerini de etkilediğinin farkında olmaları gerektiğini söylüyor.

King's College'dan bilim insanları tarafından yürütülen araştırma, Age and Ageing (Yaş ve Yaşlanma) dergisinde yayımlandı.

Araştırmayı yürüten bilim insanları, kalp krizi ve

felç ile beynin durumu arasındaki olası ilişkiyi inceliyor.

Sağlık ve yaşam tarzlarına dair bilgi toplanan 50 yaşın üzeri kişilere, yeni sözcükler öğrenmek ya da bir dakikada bildikleri tüm hayvan isimlerini saymak gibi zihin testleri yapıldı.

Aynı testler dört yılda bir, aynı kişilere yeniden uygulandı.

Sigara ve bunama ilişkisi

Sonuçlar, genel anlamda kalp krizi ve felç riskinin "bilişsel zayıflama ile önemli biçimde ilişkili olduğunu" ortaya koydu.

En belirgin bilişsel zayıflama görülen kişilerin, en yüksek kalp krizi riskine sahip oldukları gözlemlendi.

Rapor, testlerde alınan düşük puanlarla, sigara içme arasında da doğrudan bir ilişki olduğuna işaret ediyor.

Araştırmada yer alan uzmanlardan Dr. Alex Dregan, "Bilişsel zayıflamanın hızlanmasıyla ilişkili olabilecek bir dizi risk etmeni belirledik. Bunların tümü düzeltilir. Bilişsel zayıflama riskini azaltmak için insanların yaşam tarzlarında bazı değişiklikler yapmaları gerektiğini anlamalarını sağlamalıyız" dedi.

İngiltere Alzheimer Araştırmaları derneğinden Dr. Simon Ridley de, "Araştırma sigara alışkanlığı ve yüksek tansiyon ile bilişsel zayıflama ve bunama arasındaki ilişkiyi ortaya çıkardı. Çalışmada bu verinin üzerine daha çok gidilecek" dedi.

1. Teoloji Sempozyumu

15-16-17 Şubat 2013

ODTÜ - KKM BÜYÜK SALON / ANKARA

Program Program Program Program Program

1. Gün (15 Şubat 2013 Cuma)

9:00 - 10:00 Kayıt Kontrol

10:00 - 10:20 AÇILIŞ KONUŞMASI

Yaman Örs (Prof. Dr.)
Felsefe, İnanç ve Ateizm

10:20 - 11:00

Zümrüt Yıldırım
Tanrı Kavramı ve Dini Yönelim:
Görgül Bir Araştırma

11:00 - 11:20 ARA

11:20 - 12:00

Ayşegül Yarpuzlu(Prof. Dr.)
Türkiye'de İnanç Özgürlüğü ve Laikliğe
Liberal Bakış, Bir Özeleştirir

12:00 - 12:40

Hüsen Portakal
Mitoloji ve Dinsel İnanç

12:40 - 14:00 ÖĞLE ARASI

14:00 - 14:40

Lütfiye Bozdağ (Yrd. Doç. Dr.)
Tanrısallık Kavramının Sanatta Dönüşümü

14:40 - 15:20

Yasin Ceylan (Prof. Dr.)
Din ve Dünya

15:20 - 15:40 ARA

15:40 - 16:20

Kerem Doksat (Prof. Dr.)
Bilimsel Metodolojinin Temelleri Ve
Teolojinin Bilimsel Açılımı

2. Gün (16 Şubat 2013 Cumartesi)

9:30 - 10:00 Kayıt Kontrol

10:00 - 10:40

Duygu Temel
Bilimselcilik ve Bilimsellik Açısından
Evrim Kuramı

10:40 - 11:20

Seda Özsoy
Cadılık ve Din

11:20 - 11:40 ARA

11:40 - 12:30

Kerem Cankocak(Doç. Dr.)
Büyük Patlama Kuramı ve Yaradılışçılık

12:30 - 14:00 ÖĞLE ARASI

14:00 - 14:40

Edip Yukse (Dr.)
İman'ın İlk Şartı: Akletmek

14:40 - 15:20

Erdoğan Aydın
Felsefi Düzlemde Din ile Bilim İlişkisi

15:20 - 15:40 ARA

15:40 - 16:20

Güncel Önkal (Yrd. Doç. Dr.)
Teoloji(ler)in Tanrı Kavramıyla İmtihani

3. Gün (17 Şubat 2013 Pazar)

9:30 - 10:00 Kayıt Kontrol

10:00 - 10:40

Hasan Aydın (Yrd. Doç. Dr.)
Kim Haklı: Teist Mi, Ateist Mi, Agnostik Mi?

10:40 - 11:20

Recep Alpyağıl (Doç. Dr.)
Teist Evrimin Tarihsel Ve Metafizik Temelleri

11:20 - 11:40 ARA

11:20 - 11:40

Sevan Nişanyan
Kuran'ın Kültürel ve Terminolojik Kaynakları

12:30 - 14:00 ÖĞLE ARASI

14:00 - 15:20 TARTIŞMA

Sevan Nişanyan - Edip Yukse

15:20 - 15:40 ARA

15:40 - 16:20

Faik Bulut
İslamcıların Küresel Halleri

Not: Bir değişiklik olmadığı sürece
yukarıdaki program geçerli olacaktır.

Korkuyu yok etmek artık mümkün

Bilim insanları, zihinde yeni oluşmuş korku gibi duyguları hafızadan silmenin mümkün olduğunu keşfederek, hafıza ve korku araştırmalarında çığır açabilecek bir adım attı.



İsveç'teki Uppsala Üniversitesi'nden Thomas Ågren tarafından yürütülen araştırmada, yeni oluşan duygusal anıları beyinden silmenin mümkün olduğu ortaya çıktı. Psikolog Ågren'in, meslektaşları profesörler Mats Fredrikson ve Tomas Furmark ile yürüttüğü çalışmada, araştırma konularını şöyle özetledi:

Öğrenilen bilgiler, protein oluşumuyla gerçekleşen pekişme sürecinin yardımıyla uzun süreli belleğe kaydediliyor. İnsanlar öğrendikleri bir şeyi hatırladıklarında, hafızaya kaydedilmiş olan bilgi bir süreliğine istikrarsız hale geliyor, ancak bir başka pekişme süreciyle bilgiler tekrar hafızaya yerleştiriliyor. Başka bir deyişle, insanlar, gerçekte olanı değil, gerçekleştiğini düşündükleri şeyler hakkında akıllarında kalanları hatırlıyor. Dolayısıyla, hatırlama eyleminden sonra tekrar gerçekleşen pekiştirme süreci bozulmasıyla, hatırlanan şeyin içeriğini değiştirmek mümkün olabiliyor.

Science dergisinde yayımlanan araştırmada, gönüllülere normal bir resim gösterdikleri esnada elektrik şoku verildi. Yapılan bu işlemle, gösterilen fotoğraflar, deneklerde duygusal hafızalarına yerleşecek bir korku hissi yarattı. Fotoğraf, hafızaya kaydolan bu korkuyu ortaya çıkarmak için elektrik şoku olmadan tekrar gösterildi. Deney grubuna, resim üst üste

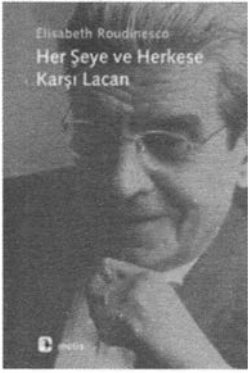
gösterilerek pekişme sürecinin tekrarlanmaması sağlanırken, kontrol grubuna ise resim uzun aralıklarla gösterilip yeniden pekişme sürecinin gerçekleşmesine izin verildi.

DENEY GRUBUNDA KORKU ORTADAN KAYBOLDU

Deney grubunda, pekişme sürecinin tekrarlanmasına izin verilmeyerek, resimle bağdaştırmış oldukları korku yok edildi. Diğer bir ifadeyle, resim hatırlanmasına rağmen, korku uyandırmaya devam etmedi.

Bunun yanı sıra, yapılan manyetik rezonans görüntülemeye (MR tarama), beynin duygusal hafızayı kontrol eden kısmı olan amigdala tarandı ve korkunun tamamen ortadan kaybolmuş olduğu görüldü.

Ågren, "Bu araştırmadan alınan sonuçlar, hafıza ve korku üzerine yapılan araştırmalarda bir dönüm noktası olabilir. Bulgular, en nihayetinde, aksiyete sorunları, travma sonrası stres bozukluğu ve panik atak gibi problemlere sahip milyonlarca insan için gelişmiş tedavi teknikleri üretilmesini sağlayabilir" açıklamasını yaptı.



**Her Şeye ve Herkese
Karşı Lacan**
Elisabeth Roudinesco
Çevirmen Nami Başer
Metis

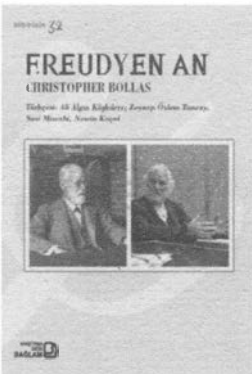
Yirminci yüzyılın en etkili düşünürlerinden olan psikanalist Jacques Lacan, güncelliğini korumaya ve tartışılmaya devam ediyor. Düşüncelerinin özgürlükçülerden ziyade baskıcıların amaçlarına hizmet ettiğini iddia edenler olduğu gibi, şahsı hakkında da olumlu ve olumsuz birçok mit ortaya atılıyor. Lacan'ı yakından tanıyan psikanalist ve tarihçi Elisabeth Roudinesco temelsiz iddiaları çürütmek ve bu önemli şahsiyeti gerek insan olarak gerek düşünceleriyle daha iyi tanımamızı sağlamak için söz alıyor. Lacan'ın psikanalizi ve felsefesi hakkında yayımlayacağımız bir dizi kitabın ilki olan Her Şeye ve Herkese Karşı Lacan, tanımak isteyenler için olduğu kadar tanıdığını düşünenler için de iyi bir kaynak: Canlı bir portre ve buna paralel bir analiz.



Kuram ile Klinik Buluşunca
BELLA HABİP
Yapı Kredi

Kuram ile Klinik Buluşunca, psikanalist Bella Habip'in Psikanalizin İçinden adlı kitabının devamıdır. Bu kitapta da okur, yazarın mesleki gelişimine vesile olan bilimsel etkinliklerinin yazıya geçirilmiş halini bulacaktır. Söz konusu bilimsel etkinlikler 2002 ile 2011 yıllarını kapsamakta, ruh sağlığı profesyonellerine yönelik psikanalizi tanıtmayı hedefleyen

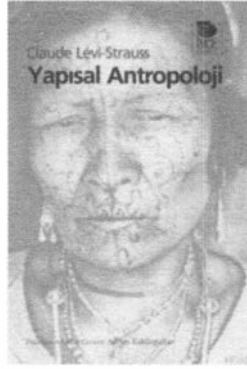
seminer notlarını, konferans bildirilerini içermektedir. Ayrıca daha önce farklı dergi ve yayınlarda yayımlanmış makaleler bu kitapta yeniden derlenerek yayına hazırlanmıştır. Makaleler psikanaliz kuramı ile psikanaliz tedavisini buluşturan deneyimleri içermektedir.



Freudyan An
Christopher Bollas
Bağlam Yayınları
Araştırma-İnceleme Dizisi

Freud'un neyi istemediğini saptamakla başlayalım. O, derin, karanlık sırlar aramamaktadır. Aslında bunun tersi doğrudur. Sıradan bir hikâye anlatılmasını ister. Diğer bir deyişle, Freud, gündelik yaşama dair bir şeyler duymak ister. Gündelik rapor sayesinde analizan serbestçe konuşur çünkü özel öneme sahip bir şey oluyor gibi gözükmemektedir. Analizanlar, rahatsız

edici konulardan söz etmekte tereddüt ederken ve tedirgin edici zihinsel içeriklere karşı savunmacı bir tutum içine girerken, güya gerçekte ilgisiz görünen başka bir şeyden söz ederek rahatsız edici içeriği anlatmaya direnirken, ironik olarak, zamanla bu konuşma, bilinçdışı düşünceleri ortaya çıkarır.



Yapısal Antropoloji
Claude Lévi-Strauss
İmge Kitabevi

Bu kitaptan önce antropolog, gözlemlediği nesneyi tarihsel boyutları içinde betimlemekle yetiniyordu. Lévi-Strauss'un Yapısal Antropoloji'sinden sonra her şey değişti ve antropolojinin toplumsal gerçekliğin yapısal ve karmaşık niteliklerini, hatta insan ilişkilerini bile ortaya koyabileceği kanıtlandı. Antropolojinin bu şekilde kabuk değişmesi sosyal bilimlerin bütün

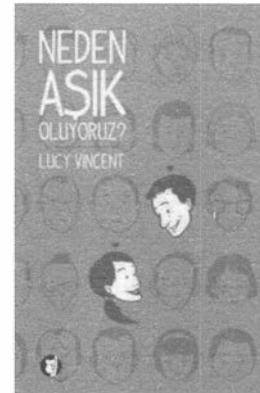
dallarını derinden etkiledi. Mesela, etnoloji ile tarihin birbirini nasıl destekleyebileceği anlaşıldı; antropoloji ile dilbilim ve psikoloji arasında yeni bağlantılar kuruldu. En önemlisi, "yapısal yöntem" in geliştirilmesiyle birlikte, akrabalık, toplumsal örgütlenme, din, mitoloji ve sanata bakışımız değişti.



**Neden Sizden Başka Herkes
İkiyüzlüdür**
Robert Kurzban Zafer Avşar
Yayınevi: Alfa

Hepimiz ikiyüzlüyük. Peki neden? İkiyüzlülük insan aklının doğal bir hali. Robert Kurzban, tutarsız davranışlarımızı anlamanın yolunun, aklın kurgusunu anlamaktan geçtiğini gösteriyor. Zihnimiz, evrim sürecinde doğal seçilimin tasarlamış olduğu, kendi alanında uzmanlaşmış, modül adı verilen küçük birimlerden oluşur. Modüller, kimi zaman birlikte

sorunsuz çalışırlar ancak bu kesintiye uğradığında birbiriyle asla uyşamayacak, çelişkili inançlar doğar. Sabırlı mı olalım deli fişek mi, kendimizi dev aynasında mı görelim, uymamız gereken ahlaki kuralları mı bozalım, bunları bilemez, bocalayıp dururuz. Modüler evrimci psikoloji anlayışı, kendimize dair, derinlere kök salmış sez-gilerin yanında, tutarlı inanç ve tercihlere sahip "kendilik" gerektiren birçok bilimsel kuramın kuyusunu kazar. Modülerite "ben" kavramını reddeder, bunun yerine, ayrı ama etkileşim içinde çalışan sistemlerin toplamından oluşan "biz" kavramını getirir. Bu sistemlerin süregiden çatışmaları, birbirimizle ve dünyayla olan ilişkilerimizi biçimlendirir.



Neden Aşık Oluyoruz?
Lucy Vincent
Yayıncı : Aylak Yayınevi

Aşkın sırrı nihayet çözüldü!

Yaşayanlar bilir: Hayatımız olağan seyrinde sürüp giderken, bir gün her şey alt üst olur. Artık ne eskisi gibi düşünebiliyoruz, ne de dünyaya eskisi gibi bakabiliyoruzdur... İşte o en muhteşem sihir gerçekleşmiş, insanın başına gelebilecek en güzel, en esrarengiz şey bizim de başımıza gelmiştir: Aşık olmuşuzdur.

GÖRÜNMEZ ADAM

MİKAIL, CEBRAİL, İŞRAFİL VE AZRAİL'İN YOLU AYNI İŞ YERİNDE BİRLEŞİR VE BÜYÜK MACERA BAŞLARRRRRR.....

YA İŞE ALDILAR BİZİ AMA KAÇ GÜNDÜR BÖYLE BOŞ BOŞ BEKLİYORUZ ?

ARKAMDAKİ KIRMIZI KAFALI ESKİ Bİ PERSONELE BENZİYOR. ONA SORALIM

USTA Bİ BAKSANA BİŞİ SORACAM ?

3 HAYIRDIR GENÇLER. Bİ SORUN MU VAR?

1-2 GÜNE KALMAZ İŞBAŞI YAPARSINIZ. BU ARADA SENİN ADIN AZRAİL DEĞİL Mİ?

EE.. EVETT

YARIN TIRPAN GETİR !

SENİNLE BİRLİKTE ÇALIŞACAZ !

4 GÜN OLDU İŞE BAŞLAYALI AMA KİMSE BİZE İŞ VERMEDİ.

İŞRAFİL ! ÖZGEÇMİŞİNDE ÜFLEMELİ ÇALGI ÇALABİLDİĞİNİ YAZMIŞSIN.NE ÇALABİLİYORSUN MESELA?

BLOK FLÜTLE SÜPER BABAYI ÇALABİLİYORUM.

AHAHAHAHAH.!! İŞİMİZİ GÖRÜR.

2 GÜN SONRA.....

CEBRAİL ! SEN HABERCİLİK YAPACAKSIN.

ASKERDE POSTAYDIM ZATEN.

MİKAIL SENİN ROMATİZMAN VARMIŞ?

EVET EFENDİM.

İYİ. YAĞMURLU ÇAMURLU İŞLERİ SEN YAPACASIN.

YAPACAZ ARTIK.

YENİ YARATTIĞIMIZ MAHLUKATI VERİN AZRAİLE.

AAAA !! NE SEVİMLİ ŞEY BU. ADI NE BU ŞİRİN ŞEYİN?

TAVUK !

NAPCAM BUNUNLA?

KESECEKSİN !!

AMA BEN YAPAMAM Kİ !!!

ADAM TAVUK BİLE KESEMİYOR YA. İŞİMİZ VAR BUNLA....

Gıt Gıt

İşe Doğru Yerden Başlamak İçin... Üniversite Kültür'dür.

CV

Ad Soyad:.....

Doğum Yeri ve Tarihi:.....

İletişim Adresi:.....

Eğitim Durumu:

- Ön Lisans
- Lisans
- Yüksek Lisans
- Doktora



Fakülteler ve Bölümler

Eğitim Fakültesi*
Mimarlık Fakültesi*
Mimarlık

Fen-Edebiyat Fakültesi
Fizik
İngiliz Dili ve Edebiyatı
Matematik-Bilgisayar
Moleküler Biyoloji ve Genetik
Psikoloji
Türk Dili ve Edebiyatı

Hukuk Fakültesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat
İşletme
İşletme (Karma Eğitim)
Uluslararası İlişkiler
Uluslararası Ticaret*
Uluslararası Enerji Politikaları*

(*) 2012-2013 akademik yılında öğretime başlayacaktır.
(**) Özel Yetenek

Mühendislik Fakültesi
Bilgisayar Mühendisliği
Elektronik Mühendisliği
Endüstri Mühendisliği
İnşaat Mühendisliği

Sanat ve Tasarım Fakültesi
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı**
İletişim Tasarımı-(Multimedya)**

- Canlandırma Sineması
- Fotoğraf ve Video
- Grafik - Web Tasarımı
- Oyunculuk
- Plastik Sanatlar
- Sinema - TV (Yapım-Yönetim)

İletişim Sanatları (Reklamcılık ve Halkla İlişkiler)
Sanat Yönetimi (Sanat Kurumları Yöneticiliği ve Sanat İşletmeciliği)

Meslek Yüksekokulları

Adalet Meslek Yüksekokulu*

İşletmecilik Meslek Yüksekokulu
Bankacılık ve Sigortacılık
Dış Ticaret
Pazarlama
Grafik Tasarımı
Halkla İlişkiler ve Tanıtım
İşletme Yönetimi
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları
Turizm ve Otel İşletmeciliği
Lojistik
Havacılıkta Yer Hizmetleri Yönetimi*
Hava Lojistiği*

Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu

Bilgisayar Programcılığı
Elektronik Teknolojisi
İklimlendirme ve Soğutma Teknolojisi
Radyo-TV Teknolojisi
Uçak Elektronikliği*
Çocuk Gelişimi*

Facebook.com/IKUedu
Twitter.com/IKUedu



**TC
İSTANBUL
KÜLTÜR
ÜNİVERSİTESİ**

Ataköy Yerleşkesi, Bakırköy 34156 / İstanbul
Şirinevler Yerleşkesi, Bahçelievler 34191 / İstanbul
İncirli Yerleşkesi, Bakırköy 34147 / İstanbul
Tel: 0212 498 41 41 **Pbx** **Faks:** 0212 498 43 06

www.iku.edu.tr